

EDİTÖRDEN

Değerli okurlarımız,

Rabbimiz her konuda olduğu gibi yaratılış konusunda da ayrıntılı ayetler indirmiştir. Buna rağmen özellikle son dönemlerde Âdem ve beşer konularında tartışmalar gündemden düşmüyor. Biz de dergimizin bu sayısında beşerin yaratılış konusunu kapağımıza taşımaya karar verdik.

Baş makalemizde Prof. Dr. Abdulaziz Bayındır “Kur’an’da Beşer ve İnsan” başlıklı yazısıyla Âdem’in yaratılışı ve ilk beşer tartışmalarına ayetlerden ışık tutuyor. Bu yazıda ruhun mahiyeti, insana ruhun üflenmesi, yaratılıştaki geçen süre gibi daha birçok önemli noktaya ilişkin de açıklamalar yapılmaktadır.

Özellikle akademik çevrelerde giderek yaygınlaşan tarihselci yaklaşım, Kur’an’ın aslında özgün ve evrensel hükümler getirmediğini, mevcut Arap örfünü devam ettirdiğini iddia etmektedir. Hac ve kurban gibi önemli ibadetlerin ifa edildiği şu günlerde Kur’an ve Arap örfü ilişkisi önemli bir konu haline gelmektedir. Prof. Dr. Zeki Bayraktar “Kur’an Arap Örfünü mü Onayladı?” başlıklı çalışmasıyla bu kritik konuya Kur’an’dan birçok örnekle cevaplar getiriyor.

Yaz mevsimi geldiğinde düğün sezonu başlar. Nikah salonları boş kalmaz. Bu dönemlerde insanların aklına daha önce düşünmedikleri konular da takılmaya başlar. Bu konulardan bir tanesi de mehirdir. Evlenecek çiftler, mehir nedir, ne zaman verilir, kaç çeşittir vb. birçok sorunun cevabını aramaya başlarlar. Dr. Yahya Şenol “Nikâhın Doğal Bir Sonucu: Mehir” başlıklı bir yazı hazırlayarak bu konuda merak edilenlere cevap verdi.

Özellikle ülkemizde Kurban Bayramı bazı tartışmaları da beraberinde getirir. Din karşıtı çevreler kurban ibadetini vahşet olarak yorumlarken, bazı dini çevreler de adeta onların tuzağına düşerek kurban ibadeti diye bir şey olmadığını izah etmeye çalışırlar. Hal böyle olunca kurban var mıdır yok mudur meselesi yok yere gündemi meşgul eder. Aydın Mülayım “Kurban Kesmenin Kur’an’da Yeri Var mıdır?” başlıklı çalışmasıyla bu meseleyi ayetler ışığında enine boyuna ele alıyor.

Önceki sayımızda nebimizin “Ahmed” olması vasfının İncillerde neye karşılık geldiğiyle ilgili önemli bilgi-

ler sunan Vedat Yılmaz, bu sayımızda “Musa gibi Bir Nebi: Muhammed” başlıklı makalesiyle Tevrat’a gidiyor ve bu kez nebimizin müjdelenen farklı bir özelliğini masaya yatırıyor. Önceki sayıdaki yazısının bir nevi devamı niteliğindeki bu çalışmada Musa ve Muhammed (a.s) arasındaki benzerliğin tasdik ilişkisi açısından önemi gözler önüne seriliyor.

İnsan zihnine kavramlar yön verir. Kavramları bozduğunuz zaman dini konuları da temelden sarsmış olursunuz. Yüce Rabbimiz de ayetlerinde Ehl-i Kitabı kavramları tahrif ettikleri (çarpıttıkları) için eleştirmektedir. Ülkemizde dinler tarihi alanında önemli çalışmalara imza atan Doç. Dr. Zafer Duygu bu sayımızda “İsa Mesih’in Yeni Ahit’te “Rab” Olarak Tanımlanması” başlıklı makalesiyle Hristiyanlar için önemli bir kavram olan “Rab” ifadesini masaya yatırıyor.

Hırsızın cezası konusunun özellikle Kur’an merkezli din anlayışını vaaz eden hocalar arasında bile derin ayrılıklar yaratan bir meseledir. Din karşıtlarına dini hoş gösterme gibi bir misyonu olduğu zanneden hocalar el kesme cezasını ortadan kaldırmak için aşırı yorumlara kaçmaktadırlar. Bu yorumlar çoğu zaman Arapçaya bile aykırı olmaktadır. Erdem Urgan bu sayımızda “Hırsızın Cezası Konusunda “El” Tartışmaları” başlıklı yazısıyla Kur’an’dan istedikleri sonuca varmak isteyenlerin Arapçayı nasıl hiçe saydıklarını ortaya koyuyor.

Dr. Fatih Orum “Şüphe(leri)yorum” başlıklı araştırmasıyla “mirye” kavramını Kur’an’ın öğrettiği şekliyle bizlere tanıtıyor. KÖK programı tadındaki bu yazıyı zevkle okuyacağınızdan hiç şüphemiz yok.

Oldukça değerli çalışmaları barındıran bu sayımızda pek çok farklı alanda daha birçok değerli çalışma sizlerin istifadesine sunuluyor. Muharrem Erhan Koyuncu, Ömer Mahmut Kuzanlı, Özlem Ata, Zeynep Dönmez, Ahmet Numan Sakal’ın sizler için kaleme aldıkları yazıları okurken hem önemli bilgiler edinip hem de keyifli vakit geçireceğinizden eminiz.

Tüm dünya Müslümanlarının Kurban Bayramı’nı kutluyor, huzur ve mutluluklar getirmesini temenni ediyoruz.

Bir sonraki sayımızdaki görüşmek dileğiyle...

ERDEM UYGAN

**HIRSIZIN CEZASI
KONUSUNDA
“EL” TARTIŞMALARI**

54

VEDAT YILMAZ

**MUSA GİBİ BİR NEBÎ:
MUHAMMED (A.S)**

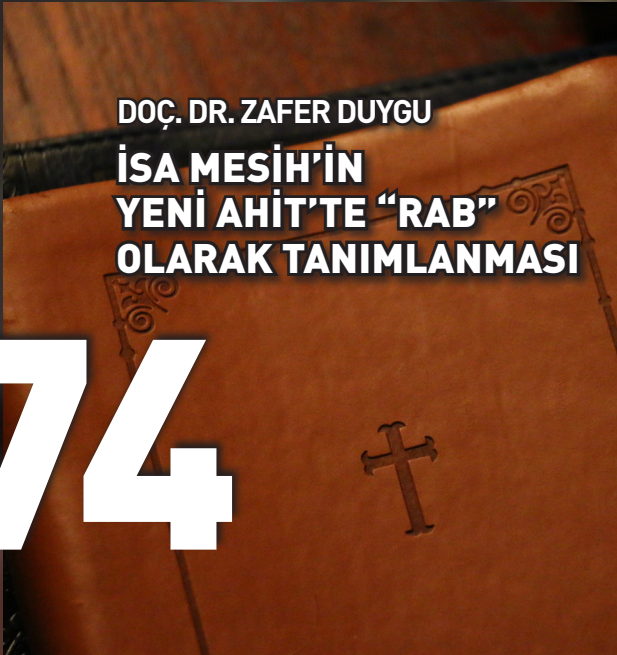
66

DOÇ. DR. ZAFER DUYGU

**İSA MESİH'İN
YENİ AHİT'TE “RAB”
OLARAK TANIMLANMASI**

74

BAŞYAZI

KUR'ÂN'DA
BEŞER VE İNSAN
PROF. DR. ABDULAZİZ BAYINDIR

4

GÜNCEL

KUR'AN ARAP ÖRFÜNÜ MÜ
ONAYLADI?
PROF. DR. ZEKİ BAYRAKTAR

28

NİKÂHIN DOĞAL BİR
SONUCU: MEHİR
DR. YAHYA ŞENOL

32

KURBAN KESMENİN
KUR'AN'DA YERİ VAR MI?
AYDIN MÜLAYİM

36

ARAŞTIRMA

ŞÜPHE(LENİ)YORUM
DR. FATİH ORUM

44

HIRSIZIN CEZASI KONUSUNDA
“EL” TARTIŞMALARI
ERDEM UYGAN

54

MUSA GİBİ BİR NEBÎ:
MUHAMMED (A.S)
VEDAT YILMAZ

66

İSA MESİH'İN YENİ AHİT'TE
"RAB" OLARAK TANIMLANMASI
DOÇ. DR. ZAFER DUYGU

74

HAVARİLERİN
SOFRA TALEBİ
MUHARREM ERHAN KOYUNCU

86

EKONOMİ

BİREYSEL EMEKLİLİK
SİSTEMİ (BES)
ÖMER MAHMUT KUZANLI

94

EĞİTİM

GIYBET
ÖZLEM ATA - ZEYNEP DÖNMEZ

100

DENEME

İLETİŞİM İÇİN ORTAK
PAYDA: FITRAT
AHMET NUMAN SAKAL

104

ISSN: 2147 - 7426

Yıl: 7 Sayı: 26
Temmuz - Ağustos - Eylül 2019

Süleymaniye Vakfı Yayınları

Genel Yayın Yönetmeni
Süeda YILMAZ

Yayın Editörü
Fatma ERKAN

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Vedat YILMAZ

Hukuk Danışmanı
Selim BABAÖĞLU

Yayın Kurulu
Dr. Yahya ŞENOL
Vedat YILMAZ
Enes ALIMOĞLU

Tasarım ve Mizanpaj
Süleymaniye Vakfı Yayınları
Fatma ERKAN

Son Okuma
Dr. Fatih ORUM
Dr. Yahya ŞENOL
Erdem UYGAN
Enes ALIMOĞLU
Mehmet ŞENER

Basım
Usta Ofset Ambalaj ve Matbacılık
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Güven
Sanayi Sitesi
B blok 1. kat No: 356
Zeytinburnu/İstanbul
Tel: 0212 565 44 32

İletişim Adresi
Hoca Gıyasettin Mahallesi
Şifahane Sokak No: 14
Fatih/ İSTANBUL
Tel : 0212 513 00 93
Faks: 0212 511 21 69
www.kitapvehikmet.com
bilgi@kitapvehikmet.com

Üç aylık süreli yayındır.
Yayınlanan yazılardan
yazarlar sorumludur.

Kaynak göstermeden alıntı yapılamaz.

TEK SAYI BİREYSEL : 18 TL
TEK SAYI KURUMSAL : 24 TL
YILLIK BİREYSEL : 65 TL
YILLIK KURUMSAL : 80 TL

KUR'ÂN'DA BEŞER VE İNSAN

Beşer, kendine üflenen ruh sayesinde dinleme ve gözlem yapma yoluyla yeni bilgilere ulaşma kabiliyetine kavuşur. Bu bilgileri akli ile değerlendirir ama kararını gönlü ile verir. Bu yüzden birçok insan, doğrular ile menfaatleri arasında gelgitler yaşar. Menfaatlerinden vazgeçemeyenler yanlış kararlar alırlar.

Giriş

Kur'an'da beşer kelimesi, daha çok kişinin maddi yapısını, insan kelimesi de maddi ve manevi yapısını birlikte ifade için kullanılır. Bunu, şu âyetten öğreniyoruz:

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّن طِينٍ . فَإِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ .

“Bir gün Rabbin (Sahibin) meleklerle şöyle dedi: ‘Balçıktan bir beşer yaratıyorum. Organlarını tamamlayıp içine ruhumdan üfleyince ona secdeye kapanın.’” (Sâd 38/71-72)

Daha sonra görüleceği gibi beşer, kendine üflenen ruh sayesinde dinleme ve gözlem yapma yoluyla yeni bilgilere ulaşma kabiliyetine kavuşur. Bu bilgileri akli ile değerlendirir ama kararını gönlü ile verir. Bu yüzden birçok insan, doğrular ile menfaatleri arasında gelgitler yaşar. Menfaatlerinden vazgeçemeyenler yanlış kararlar alırlar. İnsandaki duygusallığa vurgu yapan ve doğru davranış gösterenlerin özelliklerini anlatan âyetlerin bir kısmı şöyledir:

إِنَّ الْإِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا . إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا . وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا . إِلَّا الْمُصَلِّينَ . الَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ . وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ . لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ . وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بَيُّوتَ الدِّينِ . وَالَّذِينَ هُمْ مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُّشْفِقُونَ . إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ . وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ . إِلَّا عَلَى

أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ . فَمَنْ ابْتَغَى وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْعَادُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ . وَالَّذِينَ هُمْ عَلَى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ . أُولَئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُّكْرَمُونَ .

“İnsan, doyumsuz yapıda yaratılmıştır. Başına bir sıkıntı gelse sızlanır. Bir nimete konsa kimseye zırnık koklatmaz. Görevlerini aksatmayanlar¹ başkadır. Onlar, namazlarını sürekli kılan, mallarında belli bir hakkın varlığını kabul edenlerdir. Onu, ihtiyacını söyleyen için de söyleyemeyen için de ayırırlar. Onlar, hesap gününün varlığına inananlardır. Onlar, Rablerinin (Sahiplerinin) azabından dolayı içleri titreyenlerdir. Hiç kimse Rabbinin azabından güvende olamaz. Onlar edep yerlerini ve çevresini özenle korurlar. Sadece hür eşlerine veya hâkimiyetleri altında olan² esir eşlerine karşı³ ayıplanmazlar.

1 Âyetin metninde geçen el-musalîin = الْمُصَلِّينَ'nin türediği es-salât = الصلاة kelimesinin kök anlamı, bir şeyi bırakmamak ve sürekli arkasında olmaktır. (İbn Manzur, Lisanu'l-Arab, Beyrut trs.) Bunu yapan kişilere el-musalîin denir. Burada Allah'ın verdiği görevleri, sürekli yapan kişiler anlatılmaktadır.

2 Zorla hakimiyet altına alınanlar esirlerdir. Hürler, zorla hakimiyet altına alınmazlar. Bütün ticari ilişkiler ve iş sözleşmeleri karşılıklı rızayla olur. (Nisâ 4/29).

3 Bütün tefsirler bu âyetteki "أَزْوَاجِهِمْ = eşlerine" sözünün kadını da erkeği de kapsadığını kabul ederken "hâkimiyetleri altındakiler" sözüne, sadece "erkeklerin hakimiyeti altında olan cariye" anlamı vererek âyetin anlamını tahrip etmiş ve cariyelerin sahiplerine nikâhsız helal olduğunun delili saymışlardır. Bunu yapmak için "veya = و" bağlacına da "ve = و" anlamı vermek zorunda kalmışlardır. Aksi halde bir erkeğin veya kadının edep yerlerini ya eşine ya da hakimiyeti altında olan esir kadın veya erkeğe açabileceği, ikisine birden açamayacağı anlaşılırdı. Bu da geleceğin istediği meâl olmazdı.

İlgili âyetlerde de açıkça görüleceği gibi ister kadın ister erkek olsun, bir Müslümanın eşi ya hür ya da esir olur (Bakara 2/221). Kadının esirle evlenmesini sınırlandıran bir şart yoktur ama hür kadınla evlenebilecek maddi imkana sahip olan erkeğin esir kadını evlenmesi ya da esir kadının üzerine ikinci eş alması yasaklanmıştır (Nisâ 4/25). Bu sebeple hür eş ile esir eş, daima farklı değerlendirilmiştir.

Esir kadın her ne kadar evliliğe hür iradesiyle karar verse de (Nisâ 4/25) esir olması onun iradesini

(Edep yerlerini) Bunlardan başkasına açanlar sınırları aşmış olurlar. Görevlerini aksatmayanlar, aldıkları emanetler ve üstlendikleri sorumluluklar konusunda titiz davrananlardır. Onlar şahitliklerini dosdoğru yapanlardır. Onlar namazlarını özenle sürekli kılanlardır. İşte bahçelerde ağırılanacak olanlar onlardır. (Meâric 70/19-35)

Allah Teâlâ şu âyette insanı, fıtrata göre yarattığını bildirir:

فَأَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَةَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ

“Yüzünü dosdoğru bu dine, Allah’ın fıtratına /yaratmada uyguladığı kanuna çevir. O, insanları o fıtrata göre yaratmıştır. Allah’ın yarattığının yerini tutacak bir şey yoktur. Doğru din budur ama çoğu insan bunu bilmez.” (Rûm 30/30)

Fıtrat /الفطرة/ fatr / فطر kökünden çeşit bildiren mastardır. Kök anlamı, uzunlamasına yarmadır⁴. Âyete göre fıtrat, Allah’ın insanı yaratmada uyguladığı kanundur. Şu âyet bu kanunun, göklerin ve yerin yaratılışında da geçerli olduğunu bildirir:

إِنِّي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ

etkileyeceği için hür eşine düşmanca davranabilir. Bu da ailede huzur bırakmaz. Oysa aile kurumundan beklenen şey huzurdur (Arâf 7/189, Rûm 30/21). Bu yüzden Allah Teala, hür kadınlarla evlenecek imkana sahip olmayan erkeklere, esir kadınlara evlenmeyip sabırlı davranmalarını tavsiye etmiştir (Nisâ 4/25).

4 Rağib el-İsbahâni, el-Müfredât, (Safvân Adnan Davudî'nin tahkiikiyle) Dimaşk ve Beyrut 1412/1992.

“Ben yüzümü, doğrudan doğruya göklerin ve yerin fıtratına/ onları fıtrata göre yaratana çevirdim. Ben müşriklerden /Allah’ın yetkisini paylaştıranlardan değilim.” (En’âm 6/79)

Şu âyetler, yok oluşun da aynı kurala göre gerçekleşeceğini bildirir:

إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ . وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ . وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ . وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ . عَلِمْتَ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ .

“Gök yarılmış (fıtratı bozulmuş)⁵, yıldızlar dağılmış, denizler taşırılmış, mezardakiler de çıkarılmış olunca, herkes önden ne gönderdiğini ve geride neler bıraktığını öğrenecektir⁶.” (İnfitâr 82/1-5)

Bütün bu âyetlere göre fıtrat, varlıkların temel yapısını, o yapıyı oluşturan yaratılış, gelişim, değişim ilke ve kanunlarını ifade eder. Rum 30/30. âyette doğru din de fıtrat olarak tanımlandığı için kişinin beşeri ve insani yapısıyla Allah’ın dini, tam bir uyum içinde olur. Kararlarını alırken akli ile gönlü arasında uyum sağlar da aklına uymayan şeyleri kabul etmezse doğal yapısını yanlışlardan korur ve müttaki olur. Bu kişi, Allah’ın dininden haberdar olunca hemen o dine uyar. Kur’an’ın başında şu âyetler yer alır:

5 “Göğün erimiş maden gibi olduğu gün...” (Meâric 70/8) “Gök yarılıp kızarmış yağ renginde gül gibi olduğu zaman.” (Rahmân 55/37)

6 “... önden gönderdiklerini ve eserlerini yazanz. Zaten her şeyi açık bir kitapta toplamışızdır.” (Yâsin 36/12)

الم ذَلِكْ أَلَكْتَبُ لَا رَبِّبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

“ELİF! LÂM! MÎM!⁷ içinde şüpheye yer olmayan Kitap işte budur. Müttakîler /yanlışlardan kaçınanlar için rehberdir.” (Bakara 2/1-2)

Gönlüne hoş gelen şeyleri ilk sıraya alıp aklını ikinci sıraya koyanlar Allah'ın dininden hoşlanmazlar. Doğrular yerine menfaatlerini öne alan bu kişiler, yaptıklarının yanlış olduğunu bildikleri için ya gerçekleri örtterek kâfir olurlar ya da dini kendilerine uydurmaya çalışarak iki yüzlülük eder ve münafık konumuna girerler. Bunlarla ilgili âyetlerin bir kısmı şöyledir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ . خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ . وَمِنَ النَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ . يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يُخَدِّعُونَ إِلَّا أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

“Kâfirleri /âyetleri görmezlikte direnenleri⁹ ister uyar ister uyarma, onlar için fark etmez; inanıp güvenmezler. Sanki kalplerini ve kulaklarını Allah mühürlemiş, gözlerinde de perde var!¹⁰ Onların hak ettiği büyük bir huzursuzluktur.¹¹

7 Toplam 29 surenin başında yer alan bu harflere “huruf-u mukattaa” yani bağlantısı kesilmiş harfler denir. Bunların Nebî'mize sunulmamış olması, bu harflerin bilinen bir işlevinin olduğunu gösterir. Yoksa müşrikler onu sürekli rahatsız ederlerdi. Bunlarla başlayan surelerden yirmi beşinde Kur'an'a, dördünde de önemli bir konuya vurgu yapılması, “huruf-u mukattaa”nın dikkatleri toplama görevi yaptığının göstergesidir. Biz de birinden CDZ, PDŞ, RS gibi anlam veremediğimiz harfler duysak “Ne diyecek?” diye dikkat kesilir, arkasından gelecek sözleri bekleriz. Ancak Türkçede böyle bir kullanım yoktur.

8 Rehber diye çevirdiğimiz hüdâ = هدى kelimesi, hidâyet kökündendir. Hidâyet, nazikçe yol göstermektir. Allah'ın hidâyeti dört çeşittir. Birincisi varlığını, birliğini ve insana her şeyden yakın olduğunu her vesileyle göstermesidir. Bu yüzden Allah, kendini ikinci sıraya koyup başka bir şeye öncelik vermeyi şirk sayar ve asla bağışlamaz (Nisâ 4/48). Yanlış yola girenleri ve yanlış işler yapanları, bir şekilde uyarır. (Şems 91/8-10, En'âm 6/125) İkincisi, iyiyi kötüden ayırma yani farkındalık özelliği verdiği insana, doğruyu bulmasını rehberlik etmesidir. Bir âyet şöyledir: **“Doğruları arayanlar için yeryüzünde âyetler vardır; kendinizde de vardır, görmez misiniz?”** (Zariyât 51/20-21). Üçüncüsü elçilerine indirdiği kitaplarla yol göstermesidir. Bu yüzden o kitapların her biri birer hüdâ yani rehberdir. Dördüncüsü de Allah'ın, doğru tercihte bulunana yoluna kabul etmesi ve doğru yolda olduğunu onaylamasıdır. Allah Teâlâ şöyle demiştir: **“Biz, her resulü (kitabı) kendi halkının dili ile göndeririz ki onlar için her şeyi ortaya koysun. Bundan sonra Allah, sapıklığı tercih edenı sapık sayar, hidâyeti tercih edenini de yoluna kabul eder. Daima üstün ve bütün kararları doğru olan O'dur.”** (İbrâhîm 14/4)

9 Küfür, örtme; kâfir, örten anlamındadır (el-Müfredât). Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunu anlatan kişi, ondaki âyetlerden sadece bir tanesini dahi görmek istemese üstünü örtmüş ve kâfir olmuş olur. Bu kişi, âyeti görmemesine sebep olan şeyi birinci sıraya, Allah'ın ikinci sıraya koyduğu için de müşrik olur. Bu sebeple her kâfir müşrik, her müşrik de kâfirdir. Allah Teala şöyle buyurur: **“Âyetleri görmezlikte direnenlerin (kâfirlerin) kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar, Allah'ın indirdiği bir delile dayanmadan O'na şirk koşmuşlar /ortaklar uydurmuşlardır.”** (Âl-i İmrân 3/151)

10 Kâfirlerin ön yargıları, istiare-i temsiliyye (alegori) ile canlandırılmıştır. İstiarede benzetme edatı gizlidir. Buradaki mecaz gerçek sanıldığı için benzetme edatı, tarafımızdan “sanki” sözüyle açığa çıkarılmıştır. Yasin 36/8-10. âyetler bunun örneklerindedir. Şu âyetlerde de böyle bir durum, mecaza gidilmeden, benzetme edatı kullanılarak anlatılmıştır: **“Kimi insanlar, birilerinin, bilmeden Allah'ın yolundan sapsmasını ve o yolu haffife almasını sağlamak için (cehenneme gitme pahasına) boş sözler satın alırlar. İşte alçaltıcı azap onların hakkıdır! Karşısında âyetlerimiz okunduğu zaman büyükleir, sanki hiç duymamış, sanki kulaklarında ağırlık varmış gibi sırt çevirip gider. Ona acıklı bir azabın müjdesini ver.”** (Lokmân 31/6-7)

“Gerçek dışı sözler üretmek günaha dalan herkese yazıklar olsun! Böyle birine, Allah'ın âyetleri bağlantıları ile birlikte okunduğunda onları dinler sonra dinlememiş gibi davranıp büyüklük taslayarak yoluna devam eder. Ona acıklı bir azabın müjdesini ver.” (Casiye 45/6-7)

11 “huzursuzluk” diye anlam verdiğimiz kelime azab = عذاب'dır. Ona tadı, tuzu kalmama anlamı verenler de olmuştur. (el-Müfredât) Biz'e göre bu anlam, daha uygundur.

Kimi insanlar da ‘Allah’a ve ahiret gününe inandık’ derler ama inanıp güvenmezler. Allah’a ve müminlere karşı oyun kurmaya çalışırlar¹². Onlar oyunu, sadece kendi aleyhlerine kurarlar da farkına bile varmazlar.” (Bakara 2/6-9)

Madem din fıtrattır öyleyse beşerî tanımlayan âyetler, Kur'an'ın Allah'ın kitabı olduğunun açık delillerinden olmalıdır.

Şimdi beşer ve ruh kavramlarını anlamaya çalışalım.

I - Beşer

Beşer (البشر) kelimesi Kur'an'da, kişinin maddi yapısını ifade eder. Arapçada deriye beşere = البشرة denir. Beşer = بشر ile aynı kökten olan beşere, onun derisinin farkına işaret eder. Bu farktan dolayı beşer, elbise giymek zorunda olan ve dünyanın her yerinde, her mevsimde yaşayabilen tek canlıdır.

Şu âyetler, Âdem ve evlatları için elbisenin önemini gösterir:

يَا بَنِي آدَمَ قَدْ أَنزَلْنَا عَلَيْكُم لِبَاسًا يُؤَارِي سَوْآتِكُمْ وَرِيشًا وَلِبَاسِ التَّقْوَى ذَلِكْ خَيْرٌ ذَلِكِ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ لَعَلَّكُمْ يَتَذَكَّرُونَ . يَا بَنِي آدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُم مِّنَ الْجَنَّةِ يَنزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْآتِهِمَا إِنَّهُ يَرَاكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ إِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ أَوْلِيَاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ

“Ey Âdem'in evlatları! Size vücudunuzu örtecek ve sizi süsleyecek elbise verdik. Takva elbisesi (vücudu koruyan elbise¹³) var ya! İyi olanı odur. Bunlar Allah'ın âyetleridir, belki düşünürler.

“Ey Âdem'in evlatları! Şeytan ana-babanızı yaktığı gibi sakın sizi de yakmasın. Vücutlarını kendilerine göstermek için elbiselerini sıyırmış ve onları o bahçeden çıkarmıştı. O ve onun gibiler, sizin onları görmeyeceğiniz yerden sizi görürler. Biz şeytanları, inanmayanların dostları yaptık.” (A'râf 7/26-27)

12 Âyette geçen hüdâ (الهدى); planlı bir şekilde yanılma ve aldatma demektir (el-Müfredât). Yeni bir nebî beklentisinde olan bazı Yahudilerin Nebî'mize gösterdikleri tavır buna örnektir. (Bakara 2/75-79 ve 90) Hesaplarına gelmeyen konularda âyetlere farklı anlamlar verip yanlış yola girenler de bu kapsamdadır.

13 En iyi elbise vücudu, sıcağa, soğuğa ve darbelerle karşı koruyan elbisedir. Bir âyet şöyledir: **“Allah, yarattığı bazı şeyleri size gölgelik yaptı. Dağlarda korunaklar oluşturdu. Vücut ısınızı koruyan elbiseler ile zor durumlarda sizi koruyan elbiseler /zirhlar yaptı. Allah size olan nimetini böyle tamamlar, belki O'na teslim olursunuz.”** (Nahl 16/81)

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ . قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفْصَلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

“Ey Âdem’in evlatları! Secde ettiğiniz (namaz kıldığınız) her yerde süslerinizi (size yakışan giysiyi) giyinin. Yiyin, için ama israf etmeyin. Allah israf edenleri sevmez.)

De ki ‘Allah’ın kulları için çıkardığı süsü (yakışan giysiyi), temiz rızıkları kim haram etti?’ De ki ‘Bunlar dünyada esasen müminler içindir; Kıyamet gününde ise sadece onlar için olacaktır.’ Bilen bir topluluk için âyetlerimizi böyle açıklarız.” (A'râf 7/31-32)

Bütün bu âyetlerden ve yaptığımız gözlemlerden, beşerin deri yapısının farklı olduğunu anlıyoruz. Allah’ın elçilerine karşı çıkanlar da aynı vücut yapısına sahip olan beşerlerdir. Onları, kendileri ile aynı göstermek için sürekli bu yapıya vurgu yapmışlardır. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ . فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشْرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ .

“Nuh’u halkına elçi gönderdik. Onlara dedi ki ‘Ey halkım! Kulluğu Allah’a yapın; başka ilahınız yoktur. Kendinizi yanlışlardan korumayacak mısınız?’ Halkından uyarılara kulak tıkayan¹⁴ ileri gelenler şöyle dediler: ‘Bu sizin gibi bir beşerden başka nedir ki? Size üstünlük kurmak istiyor. Allah elçi gönderecek olsaydı¹⁵ melekleri gönderirdi. Biz eski atalarımızdan bile böyle bir şey duymadık.” (Mü'minûn 23/23-24)

A- Âdem’in Yaratılışı

Allah Teâlâ bütün canlıları sudan yaratmıştır. İlgili âyet şöyledir:

أَوَلَمْ يَرَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

“Kafirlik edenlerin görmeleri gerekmez mi, gökler ve yer bütün halinde idi, onları ayırdık¹⁶ ve her canlı varlığı sudan yarattık, hâlâ inanmayacaklar mı?” (Enbiyâ 21/30)

Canlılar, görünen ve görünmeyen diye ikiye ayrılır. Görünmeyenlere cin denir. İlk insan, su ile toprağın, ilk cin de su ile ateşin karışımından yaratılmıştır. İlgili âyetler şöyledir:

خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِ . وَخَلَقَ الْجَانَّ مِنْ مَارِجٍ مِنْ نَارٍ

“Allah o insanı (Âdem’i) çanak çömlek gibi kurumuş balçıktan yarattı. Cänni /cinlerin atasını da ateşli bir karışımdan yaratmıştır.” (Rahmân 55/14-15)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ . وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلِ مِنْ نَارِ السُّمُومِ

“Biz o insanı (Âdem’i) kurumuş, yıllanıp kokuşmuş kara balçıktan yarattık. Cänn’i /cinlerin atasını da ondan önce, çok zehirli ateşten yaratmıştık.” (Hicr 15/26-27)

Cänn, cinn kökünden ism-i fail yani eylemin öznesini gösteren isimdir. Gözükmeyen varlık demektir. Ateşin zehirli olması için dumanlı olması gerekir. Dumanın içinde de su olur.

Şu âyetten anlaşılacağı gibi melekler de cinlerdendir.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ أَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِي وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا

“Bir gün meleklerle: ‘Âdem’e secde edin!’ dedik. İblis’in dışında hepsi secde ettiler. O da o cinlerden idi ama Rabbinin emrinden çıktı. Şimdi onu ve soyunu, en yakınlarınız (velileriniz) olarak sizinle benim arama mı koyuyorsunuz? Hâlbuki o size düşmandır. Yanlışlar içinde olanların ne kötü tercihidir bu!” (Kehf 18/50)

14 "Kulak tıkama" anlamı verdiğimiz kelime küfr = کُفْرٌdür. Küfr, örtme; kâfir, örten anlamındadır (el-Müfredât).

15 Şâe = شاء fillinin kökü, "bir şeyi var etme" anlamında olan şey = شيء'dir (el-Müfredât). Allah'ın bir şeyi var etmesi, gerekeni yapması ile olur.

16 "ye" "patlattı" anlamı vermemizin sebebi, bu hadiseden sonra göklerin duman haline gelmiş olmasıdır. (Fussilet 41/11)

“Halbuki o da o cinlerden idi ama Rabbinin emrinden çıktı.” ayetini doğru anlamak için: “Rabbinin emrinden çıkmayan cinler hangileriydi?” diye sormak gerekir. Bunun tek cevabı “Melekler!” olur. O zaman, meleklerin cinlerden olmadığı, sorumsuz varlıklar olduğu ve günah işleyemeyeceği şeklindeki algı yönetiminin önu kesilir. Burada emre uymayan meleğin adı İblis'tir. İblis, meleklerden olmasaydı secdeden sorumlu tutulamazdı.

B- Havva'nın Yaratılışı

Nebî'mize mal edilen bir rivayete dayanılarak kadının, erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığına inanılır. Ebu Hureyre kanalıyla gelen rivayet şöyledir:

“Allah'ın Elçisi sallallahu aleyhi ve sellem dedi ki: ‘Kadınlara karşı görevinizi yerine getirin; çünkü kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Kaburganın en eğri yeri üstüdür. Onu düzeltmeye çalışırsan kırarsın; bırakırsan eğri kalır. Siz kadınlara karşı görevinizi yerine getirin.’” (Müslim, Rada' 60-1468)

Kur'an'a, hikmet metoduyla yaklaşılması sebebiyle hemen her konuda olduğu gibi bu konuda da âyetler rivayetlere kurban edilmiş ve Kur'ân'ın bu iddiayı tasdik ettiği yönünde bir algı oluşturulmuştur.

Tefsir alimlerine, “hikmet nedir?” diye sorsanız, İmam Şafii'nin sözünü tekrarlar, “hikmet sünnettir” derler¹⁷. Onlara: “Allah Teâlâ, Âl-i İmrân 3/164 ve Cuma 62/2. âyetlerde Muhammed aleyhisselamın resul sıfatıyla Kitab'ı ve Hikmet'i öğrettiğini bildirir. Bu öğretim nasıl yapılmıştır?” diye sorsanız verecekleri bir cevap yoktur. İlgili âyetlerin hemen tamamının anlamları bozulmuş olduğundan tefsir alimlerinden tamamına yakını Hikmet'i bilmez. Çünkü sorgulamanın yasak olduğu ezberci bir eğitim ile yetiştirilmişlerdir¹⁸.

Hikmet, Kur'an'dan doğru hükümler çıkarma, doğru çözümler üretme metodudur¹⁹. Allah bu metodu, şu iki âyette özetlemiştir:

الر كِتَابٌ أُحْكِمَتْ آيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ. أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ

“ELİF! LÂM! RÂ! Bu, doğru hükümler veren ve her şeyin iç yüzünü bilen Allah tarafından, ayetleri, hem muhkem kılınmış hem²⁰ de ayrıntılı olarak açıklanmış bir kitaptır.

Bu (açıklama), Allah'tan başkasına kul olmamanız içindir. (De ki:) Ben de onunla²¹ (o Kitap ile) sizi uyaran ve size müjde veren bir kişiyim.” (Hûd 11/1-2)

Konuya, Hikmet metoduyla yaklaştığımız zaman Havvâ'nın, eğri kaburga kemiğinden yaratıldığı iddiasına delil getirilen aşağıdaki âyetin o iddiaya ters olduğu açıkça görülür.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

“Ey insanlar! Sizi (babanız Âdem'i) bir tek nefisten yaratan eşini de o nefisten yaratan, o ikisinden pek çok erkek ve kadını yeryüzüne yayan Rabbinize yanlışı yapmaktan sakının...” (Nisâ 4/1)

Gelenekte bu âyete, şu anlam verilir:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan ve ondan da eşini (Havva'yı) yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretilen yayan Rabbinize itaatsizlikten sakının.”

Tefsir alimlerinden Fahrüddîn er-Râzî (ö. 606/1209) bu âyet ile ilgili görüşleri şöyle özetler:

“Müslümanlar, bu âyeteki “tek nefis = النفس الواحدة” ile Âdem aleyhisselamın kastedildiği konusunda görüş

17 İmam Şafii'nin bu konuda ne kadar büyük bir yanlışı yaptığını görmek için şu makaleyi okuyabilirsiniz: <https://www.suleymaniyevakfi.org/bulten/imam-safiihin-hikmet-anlayisi.html>

18 Şeyhülislâm Ebüssüüd Efendi (ö. 982/1574), “Nebî'mizin bütün sözleri doğru mudur, onlarla amel edilir mi?” diye soran bir öğrencinin sorusunu cevaplayacağına soru sorma tarzının ile böyle bir şeyin olmaması gerektiğini gösterdiği için kâfir olduğunu, tevbe etmezse öldürüleceğini ama bu üslupla onu küçük düşürdüğü için zındık olduğunu zındık olduğunu, tevbe etse de öldürüleceğini söylüyor. İbn Abidin 4. cilt s. 235-236, İstanbul 1984.) Böyle bir ortamda ilim adamı yetiştirmek mümkün olmaz.

19 Hikmet metodunu özet olarak görmek isteyenler şu yazıyı okuyabilirler. <https://www.suleymaniyevakfi.org/kuran-arastirmalari/kurani-aciklamada-usul.html>

20 Âyetteki sümme = م'ye açıklayıcı nitelikte olan ikinci cümleyi birinciye bağlayan hem ...hem anlamı verilmiştir. Çünkü kelimenin kök anlamı, nazıkçe bir araya gelmektir. (Mekâyisül-luğa)

21 Müjdeleme ve uyarma, Kur'an'ın özelliğidir. “(Kitap) Müjdeleyen ve uyaran bir yapıdadır” (Fussilet 41/4) Nebîmiz bu görevi Kur'an ile yapmıştır. Biz de onun gibi davranmalıyız.

birliği içindedirler. “Eşi” sözü ile kastedilen de Havva’dır.

Havva’nın Âdem’den yaratılması konusunda iki görüş vardır. Çoğunluğun görüşüne göre Allah Âdem’i yaratınca uyuttu sonra sol kaburga kemiklerinden birinden Havva’yı yarattı. Âdem uyanınca ona ilgi duydu, kendine ait parçalardan birinden yaratıldığı için onunla kaynaştı. Bunlar bu konuda Nebî’miz aleyhisselamın şu sözüne dayanmışlardır:

“Kadın eğri kaburga kemiğinden yaratılmıştır. Onu düzeltmeye çalışırsan kırarsın; eğri olarak bırakırsan ondan yararlanırsın.”

İkinci görüş, Ebû Müslim el- İsfahânî’nin tercihi olan şu görüştür: “... *ondan da eşini yarattı.*” sözünden maksat eşinin, kendi türünden olmasıdır.

Bu âyetteki nefis kelimesi tıpkı şu ayetlerdeki nefis kelimesi gibidir:

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا

“Allah sizin için kendi nefislerinizden eşler yarattı.” (Nahl 16/72)

إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ

“Kendi nefislerinden bir elçi çıkardı.” (Âl-i İmrân 3/164)

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ

“Size, kendi nefislerinizden bir elçi geldi.” (Tevbe 9/128)²²

Ebû Müslim el-İsfahânî (ö. 322/934) hikmet metoduunu uygulayarak âyeti âyetle tefsir etmiş ve doğru sonuca ulaşmıştır. Âdem neden yaratılmışsa Havvâ da ondan yaratılmıştır.

Hûd 11/1 ve 2. âyetlere göre açıklamayı Allah yapar. Onun için bir ilim oluşturmuştur²³. Allah’ın açıklamala-

rına ancak o ilimle ulaşılabilir. O ilme uymadan âyetleri açıklamaya kalkın kendini Allah’ın yerine koymuş olur. Ebû Müslim el-İsfahânî’nin dışındakilerin girdikleri bu yanlış yolda yaptıkları çarpıtmaları görmek için yukarıdaki âyeti tekrarlayalım:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

“Ey insanlar! Sizi (ataınız Âdem’i) bir tek nefisten yaratan eşini de ondan yaratan, o ikisinden pek çok erkek ve kadını yeryüzüne yayan Rabbinize yanlış yapmaktan sakının...” (Nisâ 4/1)

Ayetteki ‘Sizi’ ifadesiyle kast edilen Âdem’dir. Arap edebiyatında, Türkçede olmayan iltifat sanatı vardır, anlatımı canlı tutmak ve konunun önemini vurgulamak için üçüncü tekil şahıs yerine birinci çoğul şahıs kullanılabilir. Buna şu âyeti örnek verebiliriz:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ.

“Bir kısım âyetlerini göstermek için kulunu bir gece Mescid-i Haram²⁴’dan alıp çevresini iyiliklerle doldurduğu en uzak mescide (el-Mescid’ul-aksâ’ya) götürren Allah, bütün eksikliklerden uzaktır. O her şeyi dinler ve görür.” (İsrâ 17/1)

Bu âyete, Türkçede olmayan iltifat sanatına dikkat edilmeden şu meal verilmektedir:

“Bir gece, kendisine bazı âyetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Harâm’dan, çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ’ya götürren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir²⁵.”

Bu mealde “gösterelim” fiili ile “mübarek kıldığımız” fiilinde özne, birinci çoğul şahıs, “... götürren Allah”

22 Fahrüddin er-Râzî (v.606/1209), et-Tefsîrül-Kebîr, c. III, s. 477-478, Beyrut 1999.

23 “Onlara, bir ilme göre, ayrıntılı olarak açıkladığımız Kitap getirdik. O, inanan ve güvenen bir topluluk için bir rehber ve bir ikramdır.” (Al’raf 7/52)

24 Kâbe ve civarından yani Mekte’den.

25 (Diyanet İşleri Başkanlığı) Kur’an-ı Kerim Meâlî.

fiilinde ise özne üçüncü tekil şahıstır. Muhammed aleyhisselamı Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya götüren Allah olduğuna göre, birinci çoğul şahıs olarak ona “kulumuz” diyen ve Mescid-i Aksa'nın çevresini mübarek kılan ve bazı âyetlerini gösterecek olan kimdir? Allah'tan üstün biri mi var! İnsanları yoldan çıkarmak isteyenler, buradan bir şirk üretebilirler. Halbuki Türkçede olmayan iltifat sanatını dikkate alır da yukarıda verdiğimiz meal verilirse bir karmaşaya yol açılmış olmaz.

İltifat sanatı²⁶ dikkate alınmadan Nisâ 1. âyette “siz” kelimesine verilen “tüm insanlar” ve “nefis”e verilen Âdem anlamını, ayetteki yerlerine koyarak mealin ne hale geldiğini görelim:

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten (Âdem'den) yaratan eşini de (Havva'yı) ondan (Âdem'den) yaratan, o ikisinden (Âdem'ile Havva'dan) pek çok erkek ve kadını yeryüzüne yayan Rabbinize yanlış yaptıkları sakının...”

Bu meale göre sadece Havva değil, tüm insanlık Âdem'den yaratılmıştır. O zaman Âdem ile Havva'dan yaratılan kadınlar ve erkekler kimlerdir! Onlar nerede yaşıyorlar!

Bir sonraki bölümde görüleceği gibi Âdem ve eşinin yaratıldığı nefis, döllenen yumurtadır.

Âdem, Havva'dan önce yaratılmıştır. İlgili âyet şöyledir:

خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا

“Allah sizi (atanız Âdem'i), tek bir nefisten yarattı. Daha sonra eşini de o nefisten oluşturdu.” (Zümer 39/6)

Ayetteki “daha sonra” ifadesi Havva ile Âdem'in tek yumurta ikizi olmadıklarını da gösterir.

İlk yaratılıştaki Adem ile Havva, yetişkin olarak dünyaya geldiler. Aşağıda görüleceği gibi bütün insanlar mezarlarından öyle kalkacaklardır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى .

“Sizi bu topraktan yarattık, toprağa iade edecek ve bir kere daha sizi bu topraktan çıkaracağız.” (Tâhâ 20/55)

قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ قُلْ أَمَرَ رَبِّي بِالْقِسْطِ وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ كَمَا بَدَأَكُمْ تَعُودُونَ

“(Allah) Dedi ki ‘Burada yaşayacaksınız, burada öleceksiniz, yine buradan çıkarılacaksınız.’ ...De ki ‘Rabbim hakka uygun davranmayı emreder. Siz, secde edilen her yerde bütün benliğinizle O'na yönelin²⁷, dini Allah'a has kılarak isteklerinizi O'na sunun. Yaratılışınızı nasıl başlattıysa (Âdem'i nasıl yarattıysa ahirette) hayata dönmeniz²⁸ de öyle olacaktır.’” (A'râf 7/25 ve 29)

Yeniden yaratılışımızın nasıl olacağını anlatan ayetlerin bir bölümü şöyledir:

حَتَّىٰ إِذَا فُتِحَتْ يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ. اقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقِّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ. إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ حَصْبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ. لَوْ كَانَ

27 Arap edebiyatında, söze güç katmak için inşa cümlesi, bazen haber cümlesi yerinde kullanılabilir. Ayetteki (وَأَقِيمُوا وُجُوهَكُمْ) emri (انعامه ووجهكم) takdirindedir. Bakınız Muhammed Saîd İsbir, Bilal Cüneydi, eş-Şâmil, Mu'cem fi ulûm'il-luğâ ve Mustalahâthâ, (inşâ) s. 212, İkinci baskı, Beyrut 1985.)

28 Burada, Türkçede olmayan iltifat sanatı vardır. Meal, bu sanat dikkate alınarak verilmiştir.

26 İltifat sanatı ile ilgili olarak bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iltifat>

هَؤُلَاءِ آيَهَةٌ مَا وَزَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ. لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ. إِنَّ
الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَىٰ أُولَٰئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ. لَا يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ
فِي مَا اشْتَهَتْ أَنفُسُهُمْ خَالِدُونَ. لَا يَحْزَنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّاهُمُ الْمَلَائِكَةُ هَٰذَا
يَوْمَ كُمْ الَّذِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ .

“Kötü insanların/ye'cuc ve me'cucun²⁹ (kabirleri) açılınca bunların her biri, bir tümsekten³⁰ çıkar, hızla giderler. Artık gerçekleşecek olan tehdidin (cehennem) vakti yaklaşmıştır. Bu kâfirlerin gözleri birden fal taşı gibi açılır ve şöyle derler: ‘Yazık oldu bize, bunu hesaba katmamıştık ama biz yanlışlar içindeydik.’ (Onlara şöyle hitap edilir): ‘Hem siz, hem de Allah ile aranızı koyarak kulluk ettikleriniz cehennem odunudur. Siz oraya gireceksiniz. Bunlar ilah olsalardı oraya girmezlerdi. Hepsi orada, ölümsüzleşir. Yapacakları tek şey, cehennemde inim inim inlemektir. Orada (kendi dertlerine düşer) kimseyi dinleyemezler.

Yaptıklarının en güzeli ile karşılama sözü verdiklerimiz³¹ Cehennemden uzak tutulacaklardır. Bunlar, Cehennemi hissettirecek bir şey duymayacak, canlarının çektiği nimetler içinde ölümsüz olarak kalacaklardır. O büyük dehşet bile onları üzmeyecektir.’ Melekler: ‘Bu sizin gününüz, size söz verilen gündür’ diyerek onları karşılayacaklardır.” (Enbiyâ 21/96-103)

Bütün bunların olması için o insanların kabirlerinden yetişkin kişiler olarak kalkması gerekir. İşte bu, Âdem ve Havva'nın yaratılış biçiminin tekrarından ibarettir.

29 Yecuc ve mecuc bütün kafirler için kullanılan ortak özelliktir. Resulullah (sav) buyurdular ki: “Kiyamet günü Aziz ve Celil olan Allah: “Ey Adem’ diye seslenir. Adem: ‘Ey Rabbim buyur, emrindeyim, bütün hayırlar senin elindedir!’ der. Şöyle bir nidada bulunulur: ‘Allah sana, cehenneme gidecekleri ayırmanı emrediyor!’ Adem sorar: ‘Ey Rabbim, cehenneme gidecekler ne kadardır?’ ‘Her binden dokuz yüz doksan dokuz!’ İşte hamilelerin çocuğunu düşürdüğü, çocukların ihtiyarladığı, insanların sarhoş olmadıkları halde, azabın şiddetinden sarhoş döneceklerini göreceğin zaman bu zamandır.”
Bu haber Ashab’a çok ağır geldi. Öyle ki yüzlerinin rengi değişti. “Ey Allah’ın Resülü!’ dediler, ‘Bu binde bir içine hangimiz gireceğiz?’ ‘Ye’cuc ve me’cuc’dan binde dokuz yüz doksan dokuz, sizden ise bir olacak. Şunu da bilin ki siz, insanlar arasında, beyaz bir öküzde siyah bir kıl veya siyah bir öküzde beyaz bir kıl durumundasınız.” (Buhari, Tefsir, Hac 1, Enbiya 7, Rikak 46, Tevhid 32; Müslim, İman 379, (222)

30 حذب = hadeb, yerin üstündeki tümsek anlamındadır (el-Müfredât). Bunlar, toprağa bitki gibi ekilen insanların yeniden oluştuğu yerin ana rahmi görüntüsünde olan çıkıntılardır.

31 Bunlar büyük günahlardan uzak duran kişilerdir. Bkz: Nisâ 4/31, Necm 53/32

C - Beşerin Yaratılış Safhaları

Nisâ suresinin 1. ayetinde Âdem'in ve eşi Havva'nın, aynı nefisten yaratıldığı ifade edilmiştir. Şu âyete göre sadece Âdem ve eşi değil, her beşer aynı nefisten yaratılmıştır:

وَهُوَ الَّذِي أَنشَأَكُمْ مِن نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ

“Sizi bir tek nefisten oluşturup geliştiren O’dur. Ardından bir müstekarra (bir süre kalacağınız rahim kanalına) ve müstevdaa (ananızın vücuduna veda edeceğiniz rahme) geçersiniz. Anlamaya çalışan bir topluluk için âyetlerimizi ayrıntılı olarak açıklamışızdır.” (En’âm 6/98)

Nisâ Suresi 1. âyette “sizi bir nefsten halk etti = خَلَقَكُمْ” bu âyette de “sizi bir nefisten inşâ etti = مِن نَفْسٍ وَاحِدَةٍ” ifadesi geçer. Arapçada halk = خَلَقَ, yaratma, bir şeyden bir başka şey ortaya çıkarma anlamındadır³². Daha çok canlılarla ilgili olarak kullanılan inşâ = الإنشاء ise bir şeyi oluşturup geliştirmektedir³³.

Şu âyetlere göre nefsin yani döllenmiş yumurtanın oluştuğu yer karar-ı mekîn'dir:

أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِن مَّاءٍ مَّهِينٍ. فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ. إِلَىٰ قَدَرٍ مَّعْلُومٍ. فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ
الْقَادِرُونَ .

“Sizi dayanıksız bir sudan yarattık, değil mi? Onu, karar-ı mekîn’de (yumurta ile spermin buluşmasına imkân veren yerde) oluşturduk. Belli bir ölçüye ulaşıncaya kadar orada kaldı. Ölçülerinizi orada belirledik. Ne güzel ölçüler koyarız!” (Mürselât 77/20-23)

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِن سَلَالَةٍ مِّن طِينٍ. ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ

“İnsanı çamurdan süzülen bir özden yarattık. Sonra onu, karar-ı mekîn’de (yumurta ile spermin buluşmasına imkân veren yerde) nutfeye (döllenmiş) haline getirdik.” (Mü’minûn 23/12-13)

32 el-Müfredât خلق md.

33 el-Müfredât

Karar, kalınabilecek rahat yere denir. Ebu Hanife'ye göre suyun kendi gücüyle gidip kaldığı her yere bu ad verilir³⁴. Mekîn ise bir şeyin üzerinde gücü ve etkisi olan şeydir³⁵. Beşerin oluşumu ile ilgili karar-ı mekîn, spermin ve yumurtanın kendi güçleriyle ulaşmasına ve döllenmenin gerçekleşmesine imkân veren yer, yani rahim kanalının girişidir.

Âyetteki “çamurdan süzülen bir öz” ifadesi önemlidir. İnsanın bütün gıdası çamurdan yani su ile toprağın birleşmesinden oluştuğu için yumurta ve spermin kaynağı çamurdur.

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ . ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سَلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ

“Yarattığı her şeyi güzel yaratan ve o insanı (Âdem'i) yaratmaya çamurdan başlayan O'dur. Sonra onun soyunu bir özden; zayıf bir sudan yaratmıştır.” (Secde 32/7-8)

Şu âyete göre yaratılış, üç ayrı yerde tamamlanır:

يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِّنْ بَعْدِ خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلَاثٍ ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَىٰ تُضْرَفُونَ.

“Analarınızın karınlarında sizi, üç karanlık yerde şekilden şekile geçirerek yaratır. İşte bunları yapan, Allah'tır, sizin Rabbinizdir. Yetki O'ndadır. O'ndan başka ilah yoktur. Nasıl oluyor da başka tarafa döndürülüyorsunuz?” (Zümer 39/6)

Erkeğin eşi, soyunu devam ettirme açısından tarlası gibidir. (Bakara 2/223) Onun tohumu /menisi üreme organına bırakılınca yumurtaya ulaşmasına imkân veren ilk karanlık yer, karar-ı mekîn'dir. Nutfeye dönüşme yani döllenme orada olur (Mü'minûn 23/12-13). Çocuğun cinsiyeti ve özellikleri bu sırada belli olur. Çünkü Allah, **“İki eşi, erkeği ve dişiye, ölçüyü koyduğu sırada nutfeden yaratmıştır”** (Necm 53/45-

46) Önce döllenme olur, arkasından ölçüler belirlenir (Abese 80/18-19). Ölçüler döllenme sırasında belirlendiği için döllenmiş yumurtaya da (Nisâ 4/1, A'râf 7/189) insan bedenine de nefis denir (Maide 5/32, Enbiyâ 21/35)

Nutfeye / döllenmiş yumurta, karar-ı mekînden ikinci karanlık alana, bir süre kalacağı müstekarr'a geçer. Orası rahim tüpüdür. Oradan da üçüncü karanlık alana, doğuma kadar kalacağı müstevda'a yani rahime geçer (En'âm 6/98, Hûd 11/6). Böylece oluşum, üç karanlık yerde tamamlanmış olur.

Demek ki Allah Teâlâ, Âdem'i ve Havva'yı oluşturan yumurtayı ve spermi, topraktan süzülen bir özden yaratmış, sonra onları üç ayrı yerde oluşturarak toprağı, o iki insan için ana rahmi yapmıştır. Nitekim bugün de toprağın içinde oluşan birçok canlı vardır.

D- İnsanlığın Ana-Babası Âdem ve Havvâ

Âdem, yeryüzünün ilk erkeği, Havvâ da ilk kadını olduğu için onlar insanlığın ana-babasıdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye ırklara ve boylara ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, Allah'tan çekinerek yanlışlardan en iyi korunmanızdır. Allah her şeyi bilir, her şeyin iç yüzünü bilir.” (Hucurât 49/13)

II- Ruhun Mahiyeti

İlgili âyetlerin açıkça gösterdiği gibi insanı insan yapan şey, ruhtur. Kur'an'da ruh kelimesi, iki anlamda kullanılır. Birincisi Allah'ın bilgisi, ikincisi de insanlar ile cinlere yüklenen ve onların, bu bilgiden öğrenebildikleri şeyi değerlendirmelerine ve imtihan edilebilir hale gelmelerine imkân veren yetenektir.

34 İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mukrim (630-711), Lisânul-Arab, Beyrut trs.

35 Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, el-Misbah'ul-Munîr, Lübnan 2001, s. 519.

Allah'ın bilgisine iki kaynaktan ulaşılabilir, biri Allah'ın indirdiği ayetler yani Allah'ın kitapları, diğeri de yarattığı âyetler yani bütün varlıklardır.

Bu bilginin bir adı da zikirdir. İnsan, varlıklarda yaptığı gözlemlerle elde ettiği bilgi parçaları arasında bağlantılar kurar ve zikre ulaşır. İlgili ayetlerden birkaçı şöyledir:

وَهُوَ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً طَهُورًا. لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيِّتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَا أَنْعَامًا وَأَنْبَاسِي كَثِيرًا. وَلَقَدْ صَرَّفْنَا فِيهِمْ لِيَذَكَّرُوا فَأَبَى أَكْثَرُ النَّاسِ إِلَّا كُفُورًا.

“Rüzgârları, ikramının önünde müjdeci olarak gönderen Allah'tır. Gökten tertemiz su indirir ki, onunla ölü bir beldeyi canlandırısın. Yarattıklarını; büyük ve küçükbaş hayvanları ve çok sayıda insanı suya kavuşturursun. O suyu, aralarında halden hale çevirir ki tezekkür etsinler. Ama insanların çoğu, nankörlük dışında her şeye direnç gösterir.” (Furkân 25/48- 50)

Âyetteki “tezekkür” tefa'ul (تَعَلُّل) kalıbındandır. Bu kalıp fiile, tekellüf yani hedefe adım adım ulaşma anlamı yükler. Bu sebeple “tezekkür”ün anlamlarından biri, zikre adım adım ulaşmaktır. Çünkü varlıkları izleyerek bir bilgiye ulaşmak için zamana ihtiyaç duyulur.

Zikir, ilahi kitapların ortak adıdır. Bu da tabiattan elde edilen doğru bilgilerle ilahi kitapların doğru anlaşılması sonucu ortaya çıkan bilgilerin tam bir uyum içinde olduğunun delili olur. Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ إِلَّا رِجَالًا نُوحِي إِلَيْهِمْ فَاسْأَلُوا أَهْلَ الذِّكْرِ إِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ. بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ.

“Senden önce elçi olarak gönderdiklerimiz, sadece kendilerine vahyettiğimiz erkeklerdi. Bilmiyorsanız o Zikri (önceki kitapları) bilenlere sorun. Onları açık belgelerle (mucizelerle) ve zeburlarla³⁶ gönderdik.

36 Zebûrlar diye meal verdiğimiz ez-Zübür = الزُّبُرُ, zebûr'un çoğuludur, hikmet dolu kitaplar anlamındadır. (ez-Zeccâ, Meânî'l-Kur'ân ve l'râbuhu) Âl-i İmrân 3/81'de bütün nebîlere kitap ve hikmet verildiği açıklandığı için bu ayetteki zübûr'ün, hikmet dolu kitaplar dışında bir anlamı olamaz. Kelime, Nahl 16/43-44, Şuarâ 26/196, Fâtır 35/25 ve Kamer 54/43'te aynı anlamı ifade etmektedir. Bu zebûrlardan biri de Davut aleyhisselama verilmiştir. (Nisâ 4/163, İsrâ 17/55) Zebûr, Davut aleyhisselama verilen kitabın özel ismi olmadığı için ez-Zebûr şeklinde geçmemektedir. Kelime, ez-Zebûr şeklinde elif lâmlı olarak sadece Enbiyâ 21/105'te geçer ve Davut aleyhisselama da dahil bütün nebîlere verilen kitapları ifade eder.

Kendilerine gönderilenin ne olduğunu o insanlara gösteresin diye³⁷ aynı Zikri (içeriği aynı olan Kitabı) sana da indirdik.³⁸ Belki düşünürler.” (Nahl 16/43-44)

أَمْ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِ آلِهَةً قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ هَذَا ذِكْرٌ مَنْ مَعِيَ وَذِكْرٌ مَنْ قَبْلِي بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ الْحَقَّ فَهُمْ مُعْرِضُونَ.

“Yoksa Allah ile aralarına giren ilahlar mı edindiler? De ki ‘Delilinizi getirin. Benimle birlikte olanların zikri budur. Bu, benden öncekilerin de zikridir.’ Onların çoğu, bu gerçeği bilmez de onun için yan çizerler.” (Enbiyâ 21/24)

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ.

“Bütün Zikirleri³⁹ (içeriği aynı olan ilahi kitapları) Biz indirdik Biz! Onları⁴⁰ özenle koruyacak olan da elbette Biziz!” (Hicr 15/9)

Bir kişi, Kur'ân'ın Allah'ın indirdiği kitap olduğunu, çevresinden ve kendi vücudundan elde ettiği ondaki bilgilerle karşılaştırdığında anlar. Bir âyet şöyledir:

سَنُرِيهِمْ آيَاتِنَا فِي الْآفَاقِ وَفِي أَنْفُسِهِمْ حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُ الْحَقُّ أَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ أَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ

“Onlara, çevrelerinde ve kendilerinde olan âyetlerimizi göstereceğiz, sonunda onun (Kur'ân'ın) tümüyle doğru olduğu, onlar açısından iyice ortaya çıkacaktır. Rabbinin (Sahibinin) her şeye şahit olması yetmez mi?” (Fussilet 41/53)

A- Allah'ın Kitaplarındaki Bilgi

Allah'ın indirdiği kitapların tamamı, O'ndan gelen

37 “Ey Ehl-i Kitap! Kitabımızdan gizlediklerinizin çoğunu ortaya çıkaran, birçoğunu da daha iyisiyle değiştiren elçimiz geldi. Size Allah'tan bir ışık ve açık bir kitap geldi.” (Maide 5/15)

38 Burada Nebimize Kur'an'ı açıklama yetkisi değil, tebliği görevi verilmiştir. Bunu şu ayetten daha açık olarak anlarız. “Allah, kendilerine kitap verilenlerden kesin söz aldı; ‘Bu Kitabı insanlara açık açık anlatacaksınız, asla gizlemeyeceksiniz!’ dedi.” (Âl-i İmrân 3/187)

39 Buradaki zikir kelimesine gelenekte Kur'an anlamı verilir. Hicr Suresi 4. Âyeten itibaren önceki ümmetler ve onlara gönderilen nebîlere verilen zikirlerden bahsedildiği için doğru anlam, bütün zikirler şeklindedir.

40 Zikir kelimesi tekil olduğu için zamir tekil gelmiştir. Anlam çoğul olduğundan çoğul olarak tercüme edilir.

“Rabbin (Sahibin) bir gün meleklere, ‘yeryüzünde bir halife ⁴¹/muhalif varlık oluşturuyorum’ dedi.”

(Bakara 2/30)

Yeni canlının muhalif yapıda olacağını duyan melekler endişeye kapılarak şöyle dediler:

أَتَجْعَلُ فِيهَا مَن يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ

“Orada tabii düzeni bozacak ve kan dökcek bir varlık mı oluşturuyorsun?” (Bakara 2/30)

Melekler, hayvanlardaki muhalefeti biliyorlardı. Meselâ bir kümeste iki horoz barınmazdı. Tavuklar arasında da muhalefet olsaydı her kümeste en fazla bir horoz ve bir tavuk olurdu. Mücadele horozla tavuk arasında da olsa tek bir küme oluşamazdı. Beşerdeki muhalefet hem erkekler hem kadınlar hem de kadınlar ve erkekler arasında olacaktı.

Melekler bu çıkışlarıyla Allah’a muhalefet ettiklerini anlayınca hemen şöyle dediler:

وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

“‘Sen yaptığını güzel yaparsın, sana içten boyun eğmemiz bundandır. Biz onu, Sen’den dolayı temiz ve değerli sayarız’⁴². Allah ‘Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!’ dedi.” (Bakara 2/30)

Allah Teâlâ, melekleri haksız bulmadı. Çünkü beşerin muhalif yapısı yüzünden doğacak düzensizlik hiçbir canlı türü arasında görülemezdi. Ama meleklerin bilmedikleri bir şey vardı; onun için Allah, ‘Ben sizin bilmediklerinizi bilirim!’ dedi.

41 Muhalif varlık, halife'nin sözlük anlamıdır. Halife = خَلِيفَةً, arkada olma ve muhalefet etme anlamlarına gelen half = خلف kökündendir, mübalağa (abartı) için tâ (ة) 'nin eklenmesiyle oluşmuştur. (Lisan'ul-arab) Halif (خليفة) kelimesi fe'il = فعيل kalıbındadır. Bu kalıp hem ism-i fâil/eylemi yapan hem de ism-i meful/eylemeden etkilenen için kullanılır. İsm-i fâil olarak hâlif (الخالف), arkada kalan, birinin yerine geçen ve muhalif olan, ism-i meful olarak (المخلوف) da yerine başkası geçen, muhalefet edilen ve arkasında birini bırakan demektir. Allah Teâlâ şöyle demiştir: “Rabbin farklı tercihte bulunsaydı insanları tek bir toplum yapardı, Rabbinin ikramda buldukları dışında kalanlar birbirlerine muhalif olmayı sürdüreceklerdir. O, onları bunun için yaratmıştır.” (Hüd 11/118-119)

42 Takdîs (تقدیس), arındırma demektir (Mekâyîs). Burada kastedilen düzen bozuculuktan ve kan dökücülük özelliğinden arınmış olarak değerli saymaktır. “Nukaddisu lek” sözü, “nukaddisuhu lek” takdirindedir.

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

“Âdem’e her varlığın ismini öğretti,⁴³ sonra onları⁴⁴ meleklerle gösterdi: ‘(muhalif varlıkla ilgili) İddianızda haklıysanız bana şunların isimlerini söyleyin!’ dedi.” (Bakara 2/31)

Arapçada isim, bir şeyi tanımlayan, neye yaradığını gösteren ve akılda tutmaya yarayan sözdür⁴⁵. Âdem’e varlıkların isimlerinin öğretilmesi, onlardaki bilginin öğretilmesidir.

“İddianızda haklıysanız bana şunların isimlerini söyleyin!” sözüne meleklerin cevabı şu oldu:

سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ

“Biz sana içten boyun eğeriz, bizde senin öğrettiğin dışında bir bilgi olmaz. Her şeyi bilen ve kararları doğru olan sensin.” (Bakara 2/32)

قَالَ يٰٓآدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَائِهِمْ ۗ فَلَمَّآ اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَائِهِمْ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَّكُمْ اِنِّي اَعْلَمُ غَيْبِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُوْنَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُوْنَ

“Bunun üzerine Allah, ‘Âdem! Meleklerle şunların isimlerini (özelliklerini) söyle!’ dedi. Âdem onlara o isimleri söyleyince, ‘Size dememiş miydim, ben göklerin ve yerin gaybını⁴⁶ (gizlisini, saklısını) bilirim. Neyi açığa vurduğunuzu, içinizde neyi sakladığınızı⁴⁷ da bilirim’ dedi.” (Bakara 2/33)

Allah’ın meleklerle, Âdem’e secde etmelerini emretmesi bu bilgileri öğretmesinden sonra oldu.

43 El-esmâ = الاسماء 'daki el (ال) takısı muzafun ileyhten ıvazdır; esmâ'ul- mevcûdât = varlıkların isimleri anlamındadır. Allah Âdem’e varlıkların neye yaradıklarını ve onlardaki bilgiyi öğretmişti.

44 “Bütün isimleri = الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا” ifadesinde yer alan zamir, akılsız varlıklar için olan “hâ=ها” iken “onları gösterdi = عَرَضَهُمْ” ifadesinde, akıllı varlıklar için olan hum=هُم dönüşmüştür. Arapçada akıl, akılı kullanarak yararlanılan bilgi anlamına da geldiği için (el-Müfredât) bu dönüşüm Âdem aleyhisselama, varlıklardaki bilginin öğretildiğini gösterir. Bunlar, Allah’ın yarattığı ayetlerdeki bilgilerdir. Allah’ın indirdiği ayetlerdeki bilgilere de akıllı varlıklar için olan “hum=هم” veya hunne = هن ile gönderme yapılır. (Bakara 2/136 ve Âl-i İmrân 3/7 ve 84)

45 el-Müfredât, سما md.

46 Adem’e öğretilen, gökler ve yer ile ilgili bilgilerdir. Bu bilgi, meleklerde yoktu.

47 Bu söz, meleklerin Âdem’i kışkırdıklarını gösterdiğinden secde emri, onlar için zor bir imtihan olmuştur.

وَأَذُفُلْنَا لِلْمَلَكَةِ أَشْجُدُوا لِعَادَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى وَأَسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِينَ

“Meleklerle ‘Âdem’e secde edin!’ dediğimizde hemen secdeye kapandılar ama İblis öyle yapmadı; direndi, büyüklendi ve kâfirlerden⁴⁸ oldu.” (Bakara 2/34)

İşte Âdem’i meleklerle üstün kılan bu bilgiydi. Allah o bilgiyi Âdem’e yazıyla öğretmişti:

أَفْرَأُ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ . الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ . عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ .

“Oku! Rabbin sonsuz ikram sahibidir. O, kalem ile öğretmiştir; o insana (Âdem’e) bilmediğini öğretmiştir.” (Alâk 96/3-5)

Meleklerin bilmediği, bilim ve medeniyet yarışına dönüşecek muhalefetti. Bu muhalefet kişinin, en iyiye ve en güzele ulaşmasına yol açar. Burada kan dökülmez, rakiplerin yaşamasına, özellikle destek verilir. Rakipler ne kadar güçlü olursa başarı o ölçüde yüksek olur. Ama muhalefet hayvanlar gibi olursa düzen bozulur ve kan gövdeyi götürür.

Allah’ın bir beşer yaratacağını haber vermesinden sonra meleklerle: **“Organlarını tamamlayıp içine ruhumdan üfleyince ona secdeye kapanın.”** (Hicr 15/29, Sâd 38/72) demesi ve secde emrini bütün bilgileri öğretmesinden sonra vermesi Âdem’e üflenen ruhun, ona öğretilen bilgi olduğunu gösterir. Allah bu bilgiyi onun içine yüklemiştir. Bir âyet şöyledir:

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَخِيَا أَوْ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِيَأْذِنِهِ مَا يَشَاءُ إِنَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ

“Allah bir beşer ile, vahiy (ilham) veya perde arkasından yahut bir elçi gönderip gerekli gördüklerini izniyle ona vahyetmesi dışında bir yolla konuşmaz. O, yücedir, doğru karar verir.” (Şûrâ 42/51)

Bu üç çeşit vahiyden birincisi her insanda olur. Musa aleyhisselamın annesine (Kasas 28/7), Meryem’e ve

beşikte iken İsa’ aleyhisselama gelen vahiy (Meryem 19/17-34) budur. Buna ilham deriz. Adem aleyhisselama öğretilen bilgi onun içine bu şekilde yüklenmiş olmalıdır.

Perde arkasından olan vahiy de daha çok rüyalar şeklindedir. Yûsuf aleyhisselamın (Yûsuf 12/4) ve Kralın rüyasında (Yûsuf 12/43) olduğu gibi Allah, bazı bilgileri bize rüyada ulaştırır.

Nebilere gelen vahiy bunların üçüncüsüdür. Onlar vahyi, insanlara tebliğ etmek ve uygulamak için aldıklarından her nebi, aynı zamanda Allah’ın elçisidir. O vahyi onlara, Allah’ın bir başka elçisi olan Cebrail getirir. O vahyin geliş şekli farklıdır. Bunu, şu âyetlerden öğreniyoruz:

عَالِمِ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا . إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْمَعُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا . لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولَاتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَخْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا .

“Bütün gizli bilgileri (gaybı) bilen O’dur. O, gaybını kimseye açmaz; uygun bulunduğu bir elçisi olursa başka. Onun da önüne ve arkasına gözcüler diker. Bunu yapar ki o elçi, Rabbi tarafından gönderilenleri, meleklerin ona tam olarak ulaştırdığını, getirdiklerinin hepsini aldığını ve her şeyi tek tek kavradığını bilsin.”

C- Âdem’e ve Evladına Üflenen Ruh

Âdem’e, varlıklardaki ruh yani onlarda olan ilim öğretilmeden önce de bir ruh üflenmişti. O ruh ona, bu bilgileri öğrenme ve değerlendirme imkânı veren özelliktir. Ona, eşine ve evladına, farklı bir yapı kazandıran şey bu ruhtur. Allah Teâlâ, şöyle buyurur:

الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَأَ خَلْقَ الْإِنْسَانِ مِنْ طِينٍ . ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ . ثُمَّ سَوَّاهُ وَنَفَخَ فِيهِ مِنْ رُوحِهِ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ

“Yarattığı her şeyi güzel yaratan ve insanı yaratmaya çamurdan başlayan O’dur. Sonra onun soyunu

48 “Kâfirlerden oldu” sözü, İblis’ten önce de bazı meleklerin kâfir olduklarını gösterir. Melek, elçi anlamındadır (el-Müfredât, (el-ك, md.). Onlar Allah’ın, birçok konuda görevlendirdiği cinlerdir.

bir özden; zayıf bir sudan yaratmıştır. Sonra (organlarını tamamlayarak) dengesini kurmuş ve ona ruhundan üflemiştir. (Ruhu üflemeyle birlikte) size dinleme, ileri görüşlü olma (basiret) yeteneği ve gönüller vermiştir. (Bu yetenekleri) Ne kadar az değerlendiriyorsunuz!” (Secde 32/7-9)

Âdem ve Havva'nın organları toprağın içinde, yetişkin bir insan olarak tamamlanınca ruh üflendi ve hemen topraktan çıktılar. Bunu gösteren âyet bunu takip eden bölümde gelecektir. Âdem'in evlatları olan bizlere de ana rahminde organlarımızın tamamlanmasından sonra ruh üflenir. Bundan sonra 6 ay daha ana rahminde kalırız. Bunu şu âyetlerden öğreniyoruz:

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سَلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ . ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ . ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ

“İnsanı çamurdan süzülen bir özden yarattık. Sonra onu, karar-ı mekînde (yumurtaya ulaşma imkânı veren yerde) nutfeye haline getirdik. Sonra nutfeyi, alaka haline (rahim duvarına yapışık hale) getirdik. Alakayı bir çiğnem et gibi yaptık. O et parçasını kemiklere dönüştürdük ve kemikleri etle donattık.

Sonra da onu farklı bir yaratık haline getirdik. Yaratanların en güzeli⁴⁹ olan Allah, her türlü iyiliğin kaynağıdır.” (Mü'minûn 23/12-14)

Ruhun üflenmesi ile birlikte insan haline gelen cenin, ana rahminde farklı hareketler etmeye ve anasına sıkıntı vermeye başlar. Bu konuda Allah Teâlâ şöyle buyurur:

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ إِحْسَانًا حَمَلَتْهُ أُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا وَحَمَلُهُ وَفِضَالُهُ ثَلَاثُونَ شَهْرًا

“Biz insana, ana babasına iyi davranma görevi yükledik. Anası onu zahmetle taşımış ve zahmetle doğurmuştur. Onu (bir insan olarak) taşımasıyla anasından ayrılması otuz ay sürer.” (Ahkâf 46/15)

Aşağıdaki âyetlere göre bu 30 aylık sürenin 24 ayı, süt emme süresidir.

وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِضَالُهُ فِي عَامَتَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَى الْمَصِيرِ

“İnsana, annesine ve babasına karşı görevler yükledik; anası onu bin bir güçlkle taşır. Anasından fisali /ayrılması iki yılı bulur.” (Lokmân 31/14)

Âyette fisal / ayrılma olarak geçen sürenin süt emme süresi olduğunu şu âyetten öğreniyoruz:

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُرِيهِنَّ أَلْرِضَاعَةُ

“Analar evlatlarını iki tam yıl emzirirler. Bu, emzirmeyi tamamlamak isteyen içindir.” (Bakara 2/233)

Kur'an'da kameri yıl esas alınır (Tevbe 9/36). Bir kameri yılın uzunluğu 354 gün olduğu için 30 ay yani iki buçuk yıl 885 gün eder. Bundan azami süt emme süresi olan iki yılı yani 708 günü çıkarırsak geriye 177 gün kalır. Çocuğun ana rahminde toplam 280 gün kaldığı

49 Yaratan iki türüdür. Birincisi, maddesi ve benzeri olmayan bir şeyi yoktan var etmektedir. Onu Allah'tan başkası yapamaz. “O, gökleri ve yeri, bir örneği yokken yaratmıştır.” (En'âm 6/101) İkincisi, bir şeyden başka şey üretmektedir. Bu tür yaratmayı insanlar da yapabilir. Nitekim İsa aleyhisselam, çamurdan bir kuş heykeli yaratmıştır. (Â-i İmrân 3/49) Bu ayette Allah'ın kendisi için, “Yaratanların en güzeli” demesi önemlidir. Demek ki biz de insan organı yaratabiliriz ama Allah'ın yarattığı gibi olamaz.

kabul edildiği için 280-177 = 103 eder. Bu durumda çocuğun ana rahminde vücut yapısının tamamlanıp ruhunun üflenmesinin 103. günde gerçekleştiği ortaya çıkar. Kameri aylar bazen 29 bazen 30 gün çektiği için bu süre yaklaşık 3,5 aydır. Yani cenin, 3,5 aylık olduğunda vücut yapısı tamamlanır ve ruhu üflenir. O andan itibaren tam insan olma özelliğini kazandığından ana rahminde rahat durmaz ve anasına sıkıntı üstüne sıkıntı vermeye başlar.

D- Ruh ve Beden İlişkisi

Yukarıda zikredilen, Mü'minûn 23/14 ve Secde 32/9'da açıkça görüldüğü gibi ruh üflenmeden önce insanın bütün organları yaratılmış ve vücudunun dengesi kurulmuş olur. Vücut yapısında olan kalp, gözler ve kulaklar da yaratılmış olduğundan ruhun üflenmesiyle oluşan dinleme/sem' = السَّمْعُ, basiretler = الْأَبْصَارُ ve gönüller/الْأَفْيِدَةُ ruhun özellikleridir. Birçok âyette gönüller yerine kalpler = قُلُوبٌ kelimesi kullanılır⁵⁰.

Ruha ait olan kalp, insanın karar organı, vücudun ana kumanda merkezidir. Basiret insana, baktığı şeyi kavrama, sem'/dinleme ise duyduğu sesleri sınıflandırıp anlama imkânı verir. Bu iki organın topladığı bilgiler, akılda değerlendirilir. Akıl daima doğrulardan yanadır. Ama karar organı olan kalp/gönül, menfaatlerin, beklentilerin ve özentilerin etkisiyle aklın kararlarını ya kabul veya reddeder. Kalp, aklın kararına uygun karar vermezse kişinin içinde, davranışlarını etkileyen bir sıkıntı oluşur. İmtihan, doğrularla menfaatler arasındaki tercihle ilişkili olduğundan iman, kalp ile tasdik şartına, amel ise kalpten yapılan niyet şartına bağlanmıştır. Yoksa Allah'ın kitaplarındaki bilginin doğru olduğunu hiçbir akıl inkâr edemez.

Ruh, bilgisayara yüklenen işletim sistemi gibidir. Nasıl bilgisayarı, diğer elektrikli aletlerden ayıran, onun işletim sistemi ise beşerî diğer canlılardan ayıran da ona üflenmiş ruhtur. Ruhun üflenmesiyle birlikte kazandığı farklı yapı budur.

İnsan, dünyaya geldiği zaman henüz kendine bir bilgi yüklenmemiş olur. İlgili âyet şöyledir:

وَاللَّهُ أَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْئًا وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْيِدَةَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

“Allah sizi analarınızın karnından çıkardığında hiçbir şey bilmiyordunuz. Ama size dinleme, ilerisini görme (basiret) özelliği ve gönüller vermişti. Belki bunları değerlendirirsiniz.” (Nahl 16/78)

İki ayrı varlık olan ruh ve beden, ana rahminde birleştiğini şu âyetten de öğreniyoruz:

وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا.

“Allah sizi topraktan, sonra nutfeden /döllenmiş yumurtadan yaratmış, sonra da (ruhunuzla) eşleşmiş hale getirmiştir.” (Fâtır 35/11)

Şu âyette hem ruh hem de bedeni ifade için nefis kelimesi kullanılmıştır.

لِلَّهِ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Allah nefisleri/ruhları, nefis/vücut öldüğü sırada alır, ölmemiş olanların nefislerini /ruhlarını da uykusunda alır. Ölümüne hükmettiği nefsi /ruhu tutar, ötekini belirlenmiş eceline kadar salıverir. Bunda, düşünen bir topluluk için âyetler (işaretler) vardır.” (Zümer 39/42)

Uyuyan veya ölen nefis vücuttur. Uykuda veya ölüm sırasında çıkarılıp alınan nefis de ruhtur. Bütün bilgiler nasıl bilgisayarın işletim sisteminde ise insanla ilgili bilgiler de ruhtadır. Bir bilgisayarın işletim sistemi bir başka bilgisayara yüklenebilir ama bir vücudun ruhu bir başka vücuda girmez. Onun için uyuyan kişinin ruhu, vücudun uyanmasını, ölen kişinin ruhu da ait olduğu bedenin yeniden dirilmesini bekler.

Yeryüzünde ilk ölen insan Âdem'in oğludur. Bunu şu âyetlerden öğreniyoruz:

وَإِثْلَ عَلَيْهِمْ نَبَأُ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَلْ مِنْ

50 Kalpler = قُلُوبٌ kelimesi toplam 104 ayette geçer. sem ve basar ile birlikte geçtiği âyetler şunlardır: En'âm 6/46, Arâf 7/179, Nahl 16/108, Hac 22/46, Fussilet 41/5'dir. O ayette ef'ide=أَفْيِدَةٌ kelimesi geçer. Sem' ve ebsar'ın ef'ide ile birlikte geçtiği ayetler, Nahl 16/78, Mü'minin 23/78, Secde 32/9, Ahkâf 46/26 ve Mülk 67/23'tür.

الْآخِرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ. لَئِن بَسَطْتَ إِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَنَّكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ. إِنِّي أُرِيدُ أَنْ تَبُوءَ بِإِثْمِي وَإِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ. فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ أَخِيهِ فَقَتَلَهُ فَأَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرِينَ. فَبَعَثَ اللَّهُ غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْأَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُؤَارِي سَوْأَةَ أَخِيهِ قَالَ يَا وَيْلَتَا أَعَجَزْتُ أَنْ أَكُونَ مِثْلَ هَذَا الْغُرَابِ فَأُوَارِيَ سَوْأَةَ أَحِي فَاصْبِحْ مِنَ النَّادِمِينَ.

“Onlara, Âdem’in iki oğluyla ilgili şu haberi tüm gerçekliği ile anlat. Bir gün ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen ‘Seni kesinlikle öldüreceğim!’ deyince kardeşi şöyle demişti: ‘Allah sadece kendisinden çekinerek yanırlardan korunanların kurbanını kabul eder. Beni öldürmek için elini uzatırsan, andolsun ben, seni öldürmek için elimi uzatmam. Çünkü ben, bütün varlıkların Rabbi (Sahibi) olan Allah’tan korkarım. İsterim ki sen benim günahımı da kendi günahını yüklenesin de cehennem ahalisinden olasın. Yanlış yapanların cezası budur.’

Sonunda diğeri, kardeşini öldürme konusunda nefsine yenik düştü ve onu öldürdü. Böylece kaybedenlerden oldu.

Tam o sırada Allah, yeri eşeleyen bir karga gönderdi ki ona, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini göstereyim. O da ‘Yazık bana, bu kadar mı acizim! Şu karga kadar olup kardeşimin cesedini gömemedim!’ dedi. Böylece yaptığına pişman olanlara katıldı.” (Maide 5/27-31)

Adem’in öldürülen oğlu, ölen ilk beşer olduğu için ölünün nasıl gömüleceği henüz bilinmiyordu. Allah bu işi onlara, bir karga aracılığı ile öğretmiş oldu.

Allah ölen kişinin ruhunu alıp bir yerde tuttuğuna göre ilk ölen kişiden son ölen kişiye kadar her bir insandan alınan ruh, bir yerde tutulacaktır. Şu âyet bize ruhların toplandığı yeri bildirmektedir:

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ.

**“Âyetlerimiz karşısında yalanlara sarılan ve kibirle-
nenler için göklerin kapıları açılmayacak, halat iğne
deliğinden geçinceye kadar Cennet’e giremeye-
ceklerdir. Suçluları işte böyle cezalandırırız.”**

Göklerden bize en yakın olanı, yıldızlarla süslü olan bi-
rinci kat semadır (Sâffât 37/6, Fussilet 41/12). Kâfirler
için göklerin kapıları açılmasa da yukarıdaki âyetten,
kâfirin ruhunun oranın girişine kadar çıkacağı, mümin-
lerin ruhları için kapıların açılacağı anlaşılmaktadır. İsa
aleyhisselam ile ilgili şu âyet, bu yükselişe delildir:

إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا

**“Allah (kurduğu oyunla, İsa’nın öldürülmesine fır-
sat vermemiş) şöyle demişti: ‘Bak İsa! Seni vefat
ettireceğim ve katıma yükselteceğim. Âyetlerimi
görmezlikte direnen şu insanlardan seni kurtaraca-
ğım.”** (Âl-i İmrân 3/55)

Âdem’in oğlu imanlı bir kişi olduğundan onun ruhu için
gök kapılarının açıldığı kesindir. Onunla son ölecek
insan arasındaki süre konusunda bir bilgimiz yoktur.
Ama Kur’an bize, ilk insanın ölümü ile yeniden dirilişin
arasının 17.700.000000 (on yedi milyar yedi yüz mil-
yon) yıl olduğunu bildirmektedir. Bunu, şu âyetlerden
öğreniyoruz:

سَأَلْ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ. لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ. مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ. تَعْرُجُ
الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ

**“Birisi, başa gelecek azabı sordu. Kâfirlerin
göreceği ve kimsenin engel olamayacağı azabı...
Göğe yükselen yolların sahibi Allah’ın azabını!
Süresi elli bin yıl olan bir günde (tekrar diriliş
öncesinde) melekler ve ruhlar O’na yükselir.”**
(Meâric 70/1-4)

Zaman görecelidir, elli bin yıllık süre Allah’a göredir.
O’na göre bir gün, bize göre bin yıl gibidir. İlgili âyetler
şöyledir:

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ أَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا
تَعُدُّونَ.

“Gökten yere kadar olan bütün işleri Allah düzenler, sonra o işler sizin hesabınıza göre bin yılı alan bir gün içinde O’na yükselir.” (Secde 32/5)

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ وَعْدَهُ وَإِنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ.

“Allah sözünden asla caymayacağı halde senden azabın çabuklaştırılmasını istiyorlar. Rabbin (Sahibin) katında bir gün sizin sayınızla bin yıl gibidir.” (Hacc 22/47)

Demek ki Allah, elli bin yıllık süreyi kısaltmayacaktır.

Kur’an’da kameri yıl esas alınır (Tevbe 9/36). Bir kameri yılın uzunluğu 354 gündür. Allah’a göre bir gün, bize göre bin yıl olduğu için Allah’a göre bir yıl, bize göre 354.000 yıl eder. İlk insanın ölümü ile yeniden diriliş arası Allah’a göre elli bin yıl ettiği için bunun bize göre uzunluğu, 50.000 X 354.000 = 17.700.000.000 (on yedi milyar yedi yüz milyon) yıl olur.

Yaratılışın başından ilk insana kadar geçen süre de aynıdır. Onu da şu âyetlerden öğreniyoruz:

أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ

“Kafirlik edenlerin görmeleri gerekmez mi, gökler ve yer bütün halinde idi, onları ayırdık⁵¹ ve her canlı varlığı sudan yarattık, hâlâ inanmayacaklar mı?” (Enbiyâ 21/30)

مَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُّسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّا أُنذِرُوا مُّعْرِضُونَ

“Gökleri, yeri ve bu ikisinin arasında olanları başka değil, belli bir ömrü olan gerçek varlıklar olarak yarattık. Ayetleri görmezlikte direnenler (kafirler), yapılan uyarılardan yüz çevirenlerdir.” (Ahkâf 46/3)

اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَاوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ

وَالْقَمَرَ كُلًّا يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ

“Allah, gökleri görebileceğiniz bir direk olmadan yükseltmiştir. Sonra arşa (yönetime) geçmiş, güneşi ve ayı hizmete koymuştur. Her biri, belli bir süreye kadar (yörüngesinde) akar gider. Rabbiniz (Sahibiniz) işleri düzenler ve âyetleri ayrıntılı olarak açıklar ki O’nunla yüzleşeceğinizi kesin olarak anlayasınız.” (Ra’d 13/2)

Başlangıçtan ilk insanın yaratılışına kadar geçen süre ile ilk insanın ölümünden yeniden yaratılışa kadar geçen sürenin aynı olduğunu anlatan âyetler şunlardır:

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَاوَاتُ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

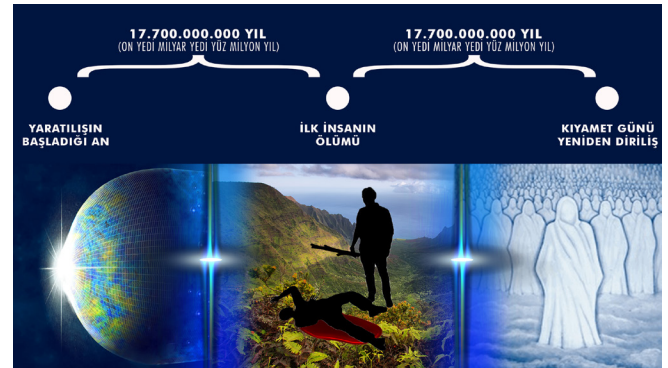
“**(Hesap sorma işi), yeryüzünün farklı bir yeryüzüne, göklerin de farklı göklere dönüştürüldüğü, herkesin tek olan ve bütün yetkileri elinde bulunduran Allah’ın huzuruna çıkarıldığı gün olacaktır.**” (İbrâhîm 14/48)

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجْلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدًّا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ.

“Gökleri, ilk yarattığımız hale çevireceğimiz gün, onları kitap yapraklarını dürer gibi düreceğiz. Bu bizim sözümüzdür, onu mutlaka yapacağız”. (Enbiyâ 21/104)

Bütün bu âyetlere göre göklerin ve yerin toplam ömrü şöyledir:

17.700.000.000 (On yedi milyar yedi yüz milyon yıl) + 17.700.000.000 (On yedi milyar yedi yüz milyon yıl) = 35.400.000.000 (Otuz beş milyar dört yüz milyon yıl)

51 'ye "patlattı" anlamı vermemizin sebebi, bu hadiseden sonra göklerin duman haline gelmiş olmasıdır. (Fussilet 41/11)

Yedi âyette gökler ile yerin altı günde yaratıldığı bildirilir. Allah'a göre bir gün, bize göre bin yıl olduğundan bu süre bizim açımızdan altı bin yıldır. O âyetlerden biri şudur:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ لِيَبْلُوكُمْ
أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا وَلَئِنْ قُلْتُمْ إِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ.

“Yönetim merkezi (arşı)⁵² suyun üstündeyken Allah, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Bunu, sizi zorlu bir imtihandan geçirmek ve hanginizin daha iyi davranacağını belirlemek için yaptı. Onlara: ‘Öldükten sonra tekrar dirileceksiniz’ desen ayetleri görmezlikte direnenler: ‘Bu açıkça bizi büyüleme çabasından başka bir şey değil’ diye cevabı yapıyorlar.” (Hûd 11/7)

قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

“De ki ‘Yeryüzünde gezin de Allah’ın yaratmayı nasıl başlattığına bir bakın.’ İlerisinde Allah, son yapılanmayı oluşturup geliştirecektir. Allah her şeye bir ölçü koyar.” (Ankebût 29/20)

Yaratılış konusu ile ilgili âyetleri iyi anlayabilmek için okumayı, yaratılış konusunda gezi ve gözlem yapan ilim adamlarıyla birlikte yapmak gerekir. Henüz böyle bir şey yapamadık.

Yeniden diriliş ile ilgili âyetlere göre mezara gömülen bedenler, toprağa ekilen tohum gibidir.

قُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ. قُلْ
هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ.

“De ki ‘Sizi ilkin var eden; size dinleme, ileri görüşlü olma (basiret) özelliği veren ve gönüllerinizi oluşturu-

ran O’dur. (Bu yeteneklerinizi) Ne kadar az değerlendiriyorsunuz!’

De ki ‘Toprağa (kabrinize) sizi tohum gibi eken⁵³ de O’dur. Hepiniz (yeniden yaratılan bedeninizle) O’nun huzurunda toplanacaksınız.” (Mülk 67/23-24)

وَالَّذِي نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَنْشَرْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ تُخْرَجُونَ.

“Gökten bir ölçüye göre su indiren Allah’tır. Onunla ölü bir bölgeyi canlandırır⁵⁴. Siz de kabirlerinizden de bu şekilde çıkarılacaksınız.” (Zuhrûf 43/11)

وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً مُبَارَكًا فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَبَّنَاتٍ بِهٖ حَبَّاتٍ وَحَبِّ الْخَيْصِيدِ . وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا
طَلْعٌ نَضِيدٌ . رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَأَحْيَيْنَا بِهِ بَلْدَةً مَيْتًا كَذَلِكَ الْخُرُوجُ .

“Gökten bereketli bir su indirerek onunla bahçeler ve biçilecek taneli bitkiler bitirdik. Tomurcuklu salkımlarıyla boy atmış hurma ağaçları da bitirdik. Bunları, kullarımıza rızık olsun diye yaptık. O su ile ölü bir yeri canlandırdık. Sizin tekrar dirilişiniz de böyle olacaktır.” (Kâf 50/9-11)

Ölen vücut için hareket duracağından zaman da durur. İlk ölen insan bile yeniden diriltilince ölmediğini, uykudan uyandığını sanır. Allah Teala şöyle buyurur:

وَمَا أَمْرُ السَّاعَةِ إِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Hesap saati gözü kapayıp açma kadar, belki daha da yakındır⁵⁵. Allah her şeye bir ölçü koyar.” (Nahl 16/77)

Beden toprakta çürümüş, yeniden yaratılmış, aradan milyarlarca yıl geçmiş ama o bunların farkında değildir. Biraz uyukladığını sanır. İşte ölüm ve yeniden diriliş bize bir uyuklama kadar yakındır. Bu konuyu daha açık olarak anlatan âyet şudur:

52 Arş, üst yönetim makamını gösteren mecaz ifadedir. Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Sizin ilahınız tek bir ilahdır. O, göklerin, yerin ve ikisinin arasındakilerin Sahibidir. Güneşin doğuş noktalarının da Sahibidir. Biz, en yakınınızdaki göğü (birinci katı) bir süsle; yıldızlarla süsledik. Onu, her inatçı şeytana karşı koruduk. Onlar, Mele-i A’lâ’yı (büyük meleklerin toplantısını) dinleyemez; her taraftan taşlanırlar. Hep kovulurlar; azap yakalarını bırakmaz. Onlardan kim bilgi hırsızlığı yapacak olsa, delici bir göktaşını hemen onun peşine düşer.” (Sâffât 36/5-10)

53 (ذرا)nin iki anlamı vardır; biri beyaza çalan renk, diğeri tohum atmak. Mekâyis, 1, 3 md.
54 Burada, Türkçede olmayan iltifat sanatı vardır. Meal, bu sanat dikkate alınarak verilmiştir.
55 Ölüm ile uyku, insan açısından aynıdır. (Zümer 39/42) Uyurken kapanan göz, uyanınca açılır. Ölümlük kapanan göz de yeniden dirilince açılır. Her ikisi de gözü kapayıp açmadır. İnsan bu arada geçen sürenin farkında olmaz. (Bakara 2/259, Kehf 18/19, Yâsîn 36/51-52)

وَلِلَّهِ غَيْبُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا أُمِرَ السَّاعَةَ إِلَّا كَلِمَةً الْبَصَرِ أَوْ هُوَ أَقْرَبُ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Göklerin ve yerin bütün bilinmeyenleri (gaybı) Allah’a aittir. Kıyamet saatinin gelmesi, gözü kapayıp açma kadar, belki daha da yakındır. Allah her şeye bir ölçü koyar.” (Nahl 16/77)

Vücut yeniden yaratılınca ruh gider, kendi vücuduna girer. İlgili âyetler şöyledir:

وَإِذَا التُّفُوسُ زُوِّجَتْ ... عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أُخْضِرَتْ

“Nefisler (ruhlarla bedenler) birleştirilmiş... olunca her bir nefis, yanında ne getirdiğini öğrenecektir.” (Tekvîr 81/7 ve 14)

Ahirette yeniden yaratılan bedene gelen ruh ile kişi, daha yeni uyuklayıp uyanmış gibi olur:

وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ . قَالُوا يَا وَيْلَنَا مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هَذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمَنُ وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ

“Sura üflenmiştir. İşte o zaman kabirlerinden Rablerine doğru koşup giderler. “Bize ne oldu! Uyukladığımız⁵⁶ yerden bizi kim kaldırdı? derler.” (Yâsîn 36/51-52)

Ölümlerle birlikte vücudu terk eden ruh, yeni bedene girince kişi kendini, hiç olmadığı kadar dinç hisseder ve tatlı bir uykuya geçtiği sırada uyandırıldığını sanarak tepki gösterir.

Bu âyetlere göre ilk ölen ile en son ölen insanın zaman algısı aynıdır. Böyle bir algıya sahip olabilmek için ölüm anındaki bilgi ile diriliş anındaki bilginin aynı olması gerekir. Bu da yeniden dirilen insanın, anasından yeni doğan bir çocuk gibi olmadığını delili olur.

Sonuç

Buraya kadar okuduğumuz âyetlerin açıkça gösterdiği gibi Allah insanları, bir kadınla bir erkekten yaratmıştır. Bunları özetleyen âyet şudur:

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

“Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizi tanıyasınız diye ırklara ve boylara ayırdık. Allah katında en değerli olanınız, Allah’tan çekinerek yanlışlardan en iyi korunmanızdır. Allah her şeyi bilir, her şeyin iç yüzünü bilir.” (Hucurât 49/13)

Kur’an’ın sekiz ayeti, bütün insanların Âdem’in evlatları olduklarını bildirir⁵⁷. Durum böyle olduğundan başlangıçta kardeşlerin birbirleriyle evlenmiş olmaları kaçınılmazdır.

Kur’an’da geçen sünnetullah kavramına, bir delile dayanmadan fitrat yani varlıklarda geçerli kanun ve kurallar anlamı verenler, Kur’an’da kardeş evliliklerinin haram olmasından hareketle insanlığın atasının Âdem ve Havva’dan ibaret olamayacağını savunurlar. Bunlar, aynı yanlış gerekçeyle mucizeyi ve neshi de inkâr ederler. Halbuki sünnetullah, Allah’ın elçi gönderdiği toplumlarda uyguladığı kanundur. Bu kanunu özetleyen âyet şudur:

وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّى نَبْعَثَ رَسُولًا

“Biz bir resul /bir kitap göndermeden azap etmeyiz.” (İsrâ 17/15)

Resul (رسول), birine gönderilen söz anlamına geldiği gibi o sözü iletmek için gönderilen elçi anlamına da gelir⁵⁸. Allah’ın elçilerinin görevi, O’nun sözlerini insanlara ulaştırmaktır. Bu sebeple Kur’an’da geçen رسول الله = Allah’ın resülü sözlerinde asıl vurgu âyetleredir.

Mekke’de olup bitenlere sünnetullah açısından bakınca Muhammed aleyhisselamın elçi olarak görevlendirilmesinden önce, oraya hâkim olan duygu ve düşünceleri şu âyetlerden öğreniriz:

56 مرقد merkad, kısa ama tatlı bir uyku uyanan yer anlamındadır. (Bkz. el-Müfredat)

57 Maide 5/27, A’râf 7/26, 27, 31, 35, 172. İsrâ 17/70 ve Yâsîn 36/60.

58 el-Müfredât.

وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ لَيَكُونُنَّ أَهْدَىٰ مِنَ إِحْدَى الْأُمَمِ فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا . اسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ وَمَكَّرَ السَّيِّئُ وَلَا يُجِيبُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا سُنَّةَ الْأُولَىٰ فَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَبْدِيلًا وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللَّهِ تَحْوِيلًا .

“(Mekkeliler) Kendilerine bir uyarıcı gelirse, diğer toplumların her birinden kesinlikle daha doğru bir yol izleyeceklerine dair bütün güçleriyle yemin etmişlerdi. Ne zamanki uyarıcı geldi, bu onların sadece nefretlerini artırdı.

Orada büyüklük taslamalarından ve kötü bir düzen kurmuş olmalarından dolayı böyle oldu. Oysa kötü düzen, onu kuranların başını yakar. Öncekilere uygulanagelen sünnetin /yasanın uygulanması dışında bir şey mi bekliyorlar? Sünnetullahın /Allah'ın yasaasının yerine geçecek bir şey bulamazsın. Sünnetullahta bir değişme de bulamazsın.” (Fatır 35/42-43)

Muhammed aleyhisselam elçi olarak gelince Mekkeliler ona inanma ve destek olma yerine Mekke'den çıkarmanın yollarını aramışlardı. Bunu şu ayetlerden öğreniyoruz:

وَإِن كَادُوا لَيَسْتَفْرِزُونَكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَأْتِيُونَكَ إِلَّا قَلِيلًا . سُنَّةٌ مِّن قَدْ أَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُّسُلِنَا وَلَا تَجِدَ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا .

“Seni bu topraktan (Mekke'den) çıkarmak için yerinden oynatmak üzereler. Çıkarırlarsa senden sonra burada fazla kalamazlar. Senden önce gönderdiğimiz elçilere uygulanan sünnet budur. Bizim sünnetimizde bir değişiklik bulamazsın.” (İsrâ 17/76-77)

Sünnetullah gereği Nebî'miz, Medine'ye hicretinin sekizinci senesinde Mekke'yi fethetmiş ve ona inanmamakta ısrar eden Mekkelilerin bütün itibarları yerle bir olmuştu.

Aşağıdaki âyet, bize uygulanan şeriatın Nuh aleyhisselamın şeriatı olduğunu bildirilmektedir:

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصَّىٰ بِهِ نُوحًا وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهِ إِبْرَاهِيمَ

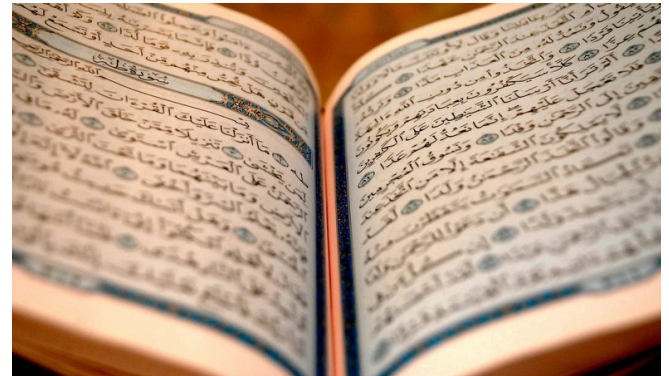
وَمُوسَىٰ وَعِيسَىٰ أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكِينَ مَا تَدْعُوهُمْ إِلَيْهِ اللَّهُ يَجْتَبِي إِلَيْهِ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ يُنِيبُ .

“Allah Nuh'a ne buyurmuşsa onu, sizin için bu dinin şeriatı yapmıştır. Sana vahyettiğimiz, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğimiz şudur: Dini ayakta tutun ve o konuda ayrı düşmeyin. Senin çağırdığın şey müşriklere ağır geldi. Allah, tercihini doğru yapanı kendi tarafına alır ve doğruya yöneleni de kendine yönlendirir.” (Şûrâ 42/13)

Bu âyete göre Nuh aleyhisselama kadar uygulanan bazı hükümler neshedilmiştir. Nesh konusunda Allah Teâlâ şöyle buyurur:

مَا تَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِخُهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ .

“Bir âyeti nesheder veya unutturursak, yerine ya daha hayırlısını ya da dengini getiririz. Bilmez misin, Allah herşeye bir ölçü koyar.” (Bakara 2/106)

Demekki kardeş evliliği Nuh'tan itibaren yasaklanmıştır.

Asırlarca saygın konumda olan Mekke toplumunu bitiren şey, kendilerine gelen elçiye karşı gösterdikleri tavırdır. Bu, sünnetullah gereğidir. İlgili bütün ayetler bunu böyle anlatırken âyetlere kendi kafalarına göre anlam vererek Sünnetullahı tabiat kanunu diyen ve neshi de kabul etmeyenler, Hûd 11/1 ve 2. âyetlere göre kendilerini Allah'ın yerine koymuş ve sünnetullah gereği, cezayı hak etmiş olurlar.

Bizden uyarması!

5.Baskı

Süleymaniye Vakfı
Din ve Fıtrat Araştırmaları Merkezi

KUR'ÂN IŞIĞINDA ARACILIK ve ŞİRK

Prof.Dr. ABDULAZİZ BAYINDIR

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

8.Baskı

Süleymaniye Vakfı
Din ve Fıtrat Araştırmaları Merkezi

KUR'ÂN IŞIĞINDA TARİKATÇILIĞA BAKIŞ

Prof.Dr. ABDULAZİZ BAYINDIR

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

28

PROF. DR. ZEKİ BAYRAKTAR

KUR'AN
ARAP ÖRFÜNÜ MÜ
ONAYLADI?

32

DR. YAHYA ŞENOL

NIKÂHIN DOĞAL BİR
SONUCU:
MEHİR

36

AYDIN MÜLAYİM

KURBAN KESMENİN
KUR'AN'DA
YERİ VAR MI?

GÜNCEL

GELECEK

KUR'AN, ARAP ÖRFÜNÜ MÜ ONAYLADI?

Şüphesiz ki Kur'an'ın onayladığı bazı Arap örfleri olmuştur. Ama bunlar ma'ruf - yani fıtrata uygun - olan Arap örfleridir. Yoksa Kur'an'ın tüm Arap örfünü hele de fıtrata aykırı Arap örflerini onaylaması asla mümkün değildir.

Bazı çevreler, Kur'an için “nazil olduğu 14 asır önceki Arap toplumunun sorunlarını dile getiren ve bunları örfe dayalı olarak çözen bir hitaptır/kitaptır” derler. Bu iddia sahiplerine göre Kur'an çoğu Arap örfünü onaylamıştır. Mesela -onlara göre- “Talâk 4 ayeti küçük kızların evliliğine,¹ Nisâ 34 ayeti de kadınların dövülmesine cevaz verir,² çünkü bu uygulamalar günümüzde ve özellikle de bizim gibi Arap olmayan toplumlarda hoş karşılanmasa da Arap örfünde vardır ve Kur'an da bu örfleri onaylayan bir kitap olduğu için bunlara cevaz vermiştir. Bunda da şaşılacak, karşı çıkılacak bir şey yoktur. Hatta esas bunu böyle kabul etmeyip de ilgili ayetleri -modern dünya gözü ile- yorumlamak Kur'an'da olmanı ona söyletmek ve ayetleri bükmeektir...”

Peki, durum gerçekten de böyle midir? Yani Kur'an gerçekten de Arap örfünü çoğunlukla onaylamış mıdır? O, böyle bir kitap mıdır?

Şüphesiz ki Kur'an'ın onayladığı bazı Arap örfleri olmuştur. Ama bunlar ma'ruf -yani fıtrata uygun- olan Arap örfleridir. Yoksa Kur'an'ın tüm Arap örfünü hele de fıtrata aykırı Arap örflerini onaylaması asla mümkün değildir. Zaten Kur'an'ı -tedebbür ederek- okuyan herkes şunu rahatlıkla görür ki, Kur'an bazı Arap

örflerini ibka ederken (bırakırken) bazılarını ıslah etmiş ama bazılarını da iptal etmiştir. Yani Arap örfünün tümünü asla onaylamamıştır. Hele de fıtrata aykırı olan örfleri, asla böyle bir şey söz konusu değildir. Kur'an -değil bunları onaylamak- net bir şekilde iptal etmiştir. Nitekim Kur'an'ın iptal ettiği bu Arap örflerine somut bazı örnekler -hem de bu örnekleri tartışmanın yoğunlaştığı kadın konusundan seçerek- gösterebiliriz. Şöyle ki:

1. Kız Çocuğu Sahibi Olmak

Araplar bir kız çocuğu ile müjdelendikleri zaman kendilerini aşağılanmış hisseder ve yüzlerini karartırlardı. İlgili ayet şöyledir;

“Onlardan birine “Kızın oldu!” diye müjde verilince yutkunur ve yüzü kapkara kesilir. Müjdelendiği şeyin kötülüğünden dolayı halkının karşısına çıkamaz olur. Aşağılanmayı göze alarak onu tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Bakın, ne kötü karar veriyorlar!” (Nahl 16/58-59)

Görüldüğü üzere kız çocukları (ile müjdelenmek) Arap örfüne göre hiç hoş karşılanmıyordu. Hatta bu hiç istenmeyen bir durumdu. Kız çocuğu ile müjdelenen bir Arap yüzünü ekşitir, karartırdı. Ama Allah Arapların bu örfünü onaylamadı. Aksine “ne kadar da kötü karar veriyorlar/veriyorsunuz” diyerek onların bu yaklaşımını kınadı.

1 Bu ayet ve konu ile ilgili detaylı bilgi için; Fatih Orum, Zeki Bayraktar, Et-Talak Suresinin 4. Ayetindeki ve'l-hâ T lem vahidne İfadesinin Anlam ve Yorumu Üzerine, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 55:1(2014), s.35-69 DOI: 10.1501/İlhak_0000001404

2 Bu konudaki detaylar için; Zeki Bayraktar, Nâşize kadını dövelim mi, tav'layalım mı? Kitap ve Hikmet Dergisi, Sayı 16, 2017, s. 22-29

2. Zihar Yapmak

Zihar Arap örfünde var olan ve özellikle de kadınları mağdur eden bir uygulama idi. Karısı ile cinsel ilişkiye girmek istemeyen bir erkek ona “*Sen benim anam gibisin*” ya da “*Eşim anam olsun*” derse zihar yapmış olurdu. Yani karısından -onu boşamadan- ayrılır ve karı koca ilişkisini keserdi. Ama Allah Arap örfünde var olan bu uygulamayı da onaylamadı. Çünkü bu şekilde bir ayrılma kadınları mağdur ediyordu. İlgili ayetler şöyledir:

“Allah bir adamın içine iki kalp koymamış, zihar yaptığınız eşlerinizi anneleriniz yapmamış, evlatlıklarınızı da sizin evladınız saymamıştır. Bunlar dillerinize doladığınız sözlerdir. Allah gerçeği söyler ve doğru yolu gösterir.” (Ahzab 33/4)

“Eşine zihar yapanların karıları, onların anaları değildir. Onların anaları, sadece onları doğuranlardır. Onlar kesinlikle çirkin bir söz ve yalan söylüyorlar. Ama Allah, kusurları görmez ve çokça bağışlar.” (Mücâdele 58/2)

Görüldüğü üzere kadim bir Arap örfü olan zihar bu ayetlerle çok net bir şekilde kınanmış ve çirkin bir uygulama olarak nitelendirilmiştir. Önceden zihar yapan kocaların karılarına dönebilmeleri için yapmaları gerekenler de şu ayetlerle bildirilmiştir:

“Eşine zihar yaptıktan sonra sözünden dönenler,

eşlerine dokunmadan önce bir esiri özgürlüğüne kavuşturmalıdır. Bu size verilen öğüttür. Allah yaptıklarınızın iç yüzünü bilir. Esir bulamayan kişi, karısına dokunmadan önce peş peşe iki ay oruç tutmalıdır. Buna gücü yetmeyen altmış çaresizi doyursun. İşte bu, Allah’a ve elçisine inanıp güvendiğinizi göstermeniz içindir. Bunlar Allah’ın koyduğu sınırlardır, bunları görmezden gelenlere (kâfirlere) acıklı bir azap vardır.” (Mücâdele 58/3-4)

3. Evlatlığın “Evlat/Oğul” Kabul Edilmesi

Arap örfüne göre bir kişi bir çocuğu evlat edinirse o çocuk onun evladı/oğlu kabul edilir ve hatta -babasına nispet edilir gibi- o kimsenin ismi ile çağrılırdı. Mesela Nebimizin evlat edindiği Zeyd için Muhammed’in oğlu Zeyd (Zeyd bin Muhammed) denmesi gibi. Ama Allah Arapların bu örfünü de onaylamadı. Ve hatta bu durumu da net bir şekilde kınadı. İlgili ayetler şöyledir:

“Allah, ... evlatlıklarınızı sizin evladınız saymamıştır. Bunlar dillerinize doladığınız sözlerdir. Allah gerçeği söyler ve doğru yolu gösterir.” (Ahzab 33/4)

Görüldüğü üzere Allah, evlatlık edinilen bir çocuk için Arapların yaptığı bu tür yakıştırmaları onaylamıyor ve “dillere dolanan sözler (gevelemeler)” şeklinde niteliyor. Ve onların babalarının adı ile çağrılmasını emrediyor:

“Evlatlıklarınızı babalarının adıyla çağırın, Allah katında doğru olan budur. Babalarını bilmiyorsanız onlar din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Yürekten kasıtlı olarak yapmadıktan sonra hata ile söylediğiniz sözlerden dolayı size bir günah yoktur. Allah, başışlar ve ikram eder.” (Ahzab 33/5)

4. Evlatlığın Boşadığı Kadınla Evlenme

Arap örfüne göre evlatlığın boşadığı bir kadınla evlenmek çok büyük bir ayıptı. Çünkü evlatlık edinen kimse artık o evlatlığın babası kabul edilirdi. Ama Allah Arapların bu örfünü de onaylamadı. Hatta sırf bu örfü yıkmak için Nebimizin Zeynep’le evlenmesini emretti. Zira Zeynep validemiz Nebimizin evlatlığı olan Zeyd’in eski karısı idi. Araplar ise Zeyd’i Nebimizin oğlu, Nebimizi de Zeyd’in babası kabul ederlerdi. Ama Allah önce bu yanlış düzeltti. İlgili ayet şöyledir:

“Muhammed içinizden her hangi bir erkeğin babası değildir, ama Allah’ın elçisi ve nebilerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilir.” (Ahzab 33/40)

Allah bu ayetle Nebimizin bir oğlu olmadığını yani Zeyd için onun oğlu denilemeyeceğini bildirdi. Ama bu katı Arap örfünü yıkmak için Nebimizin Zeynep’le evlenmesi de gerekiyordu. Ki bu örf ancak o zaman yıkılabilsin. Çünkü bu Arap örfü o kadar katı idi ki Nebimiz bile halkın söylentilerinden (gelebilecek eleştirilerden) çekiniyordu. Nitekim ilgili ayet şöyledir:

“Allah’ın nimet verdiği ve senin de nimetlendirdiğin kimseye (Zeyd’e): ‘Eşini bırakma, Allah’tan kork’ diyordun ama aslında insanlardan çekinerek Allah’ın açığa çıkaracağı şeyi içinde gizliydün. Oysa Allah’tan çekinmen daha doğru olur. Zeyd eşiyile ilişkisini kesince onu seninle evlendirdik ki, evlatlıkları eşleriyle ilişkilerini kestiğinde onlarla evlenmek müminlerin üstünde bir sıkıntı oluşturmasın. Allah’ın buyruğu yerine gelir.” (Ahzab 33/37)

Görüldüğü üzere Allah Nebimizle Zeynep’in evliliğini

sırf bu Arap örfünü yıkmak için emretmişti. Dolayısıyla Kur’an için “Arap örfünü onaylayan bir kitaptır” demek bu ayetleri görmezden gelmektir.

5. Üvey Annelerle Evlenmek

Araplar, babalarının boşadığı üvey anneleri ile evlenirdi. Çünkü bu onların örfüne göre ayıp değildi. Ama Allah “geçmişte olan oldu” kaydı ile bu evlilikleri yasakladı. Ve hatta bunu “çok çirkin, çok iğrenç, çok kötü bir yol” olarak niteledi. İlgili ayet şöyledir:

“Babalarınızın nikâhladığı kadınları nikâhlamayın. Geçmişte olan oldu. O çirkin, çok iğrenç ve çok kötü bir yoldur!” (Nisâ 4/22)

6. Cahiliye-Arap Örfündeki Tesettür Anlayışı

Arap kadınlar kendilerine göre bir tesettür anlayışına/örfüne sahip idiler. Ama Kur’an onların bu örfünü de onaylamadı. Nûr 31 (hımar) ve Ahzab 59 (cilbab) ayetleri ile “hımarı/başörtüsünü” ve “cilbabı/dış giysiyi” emretti. Dahası bu şekilde olmayan giyim tarzını da kınadı. İlgili ayet şöyledir:

“(Ey Nebi eşleri) Evlerinizde oturun, önceki Cahiliye döneminde olduğu gibi dişiliğinizi öne çıkarmayın, namazı tam kılın, zekâtı verin. Allah’a ve Elçisine itaat edin. Ey ehl-i beyt! Allah’ın istediği, sadece, sizden pislikleri uzak tutmak ve sizi tertemiz yapmaktır.” (Ahzab 33/33)

Görüldüğü üzere Kur’an birçok Arap örfünü kınamış ve onları yasaklamıştır. Bunların yerine yeni kurallar vaz etmiştir. Üstelik seçtiğimiz bu örnekler sadece kadınlarla ilgili olan örneklerdi. Yoksa Kur’an’ın iptal ettiği toplamda yüzlerce Arap örfü bulunur. Nitekim Kur’an, kendisinden önceki dönemi/anlayışı karanlık olarak, kendisini ise karanlıklardan aydınlığa çıkararak bir rehber olarak niteler:

“ELİF! LAM! RA! Bu, insanları Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarman için indirilmiş bir

kitaptır. Daima üstün olanın ve her şeyi güzel yapmanın yoluna.” (İbrahim 14/1)

“Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarması için kuluna birbirini açıklayan ayetleri indiren O’dur. Allah size karşı şefkatlidir, ikramı boldur.” (Hadîd 57/9)

Dolayısıyla Kur’an için “nazil olduğu Arap toplumunun örflerini onaylayan bir kitaptır, bu yüzden günümüzde bizim hoş karşılamadığımız bazı uygulamalara Kur’an’dan cevaz bulmak mümkündür, çünkü bunlar zaten Arap örfünde var olan uygulamalardı...” demek ve özellikle de mevzubahis edilen -fıtrata aykırı- örfleri bile onayladığını iddia etmek Kur’an’a yapılmış büyük bir iftiradır. Kur’an’ı Arap toplumunun her yaptığını onaylayan ve hatta onların kepezeliklerine – haşa- meşruiyet sağlayan bir cevaz kitabı konumuna düşüren bu yaklaşımı kabul etmek mümkün değildir.

Kur’an nazil olduğu toplumun günahlarına karışmayan, onların haddi aşan uygulamalarına dur demeyen, kısacası adeta bir sosyoloji kitabı gibi nazil olduğu dönemdeki olayları olduğu gibi kabullenen ve nakleden yani suya sabuna dokunmayan bir kitap değildir.

Aksine, hiçbir ayet ile cahiliye örfünü övmeyen,³ onu ‘karanlık’ olarak niteleyen ve kendisini de o karanlıklardan aydınlığa çıkararak bir nur olarak tanımlayan bir kitaptır.⁴

Netice itibari ile “Sana kadınlar hakkında fetva soruyorlar. De ki; onlar hakkındaki fetvayı -ben değil- Allah veriyor.” (Nisâ 4/127) diyerek Arap örfüne göre verilebilecek muhtemel fetvaların önünü kapatan bir kitap için, “Cahiliye örfüne göre fetvalar/hükümler getiren bir kitaptır” demek haddi aşmaktır. Kur’an, fıtrata uygun bazı Arap örflerini onaylasa da fıtrata aykırı olan örfler başta olmak üzere Cahiliye Arap hükümlerini iptal edip onun yerine Allah’ın hükümlerini bildiren bir kitaptır:

“Onlar Cahiliye hükümlerini mi arıyorlar? İnkna olmak isteyen bir topluluk için kimin hükmü Allah’ın hükmünden daha güzel olabilir?” (Mâide 5/50)

3 Mâide 5/49,50; Ahzab 33/33.

4 İbrahim 14/1; Ahzab 33/43; Hadîd 57/9.

Kitap

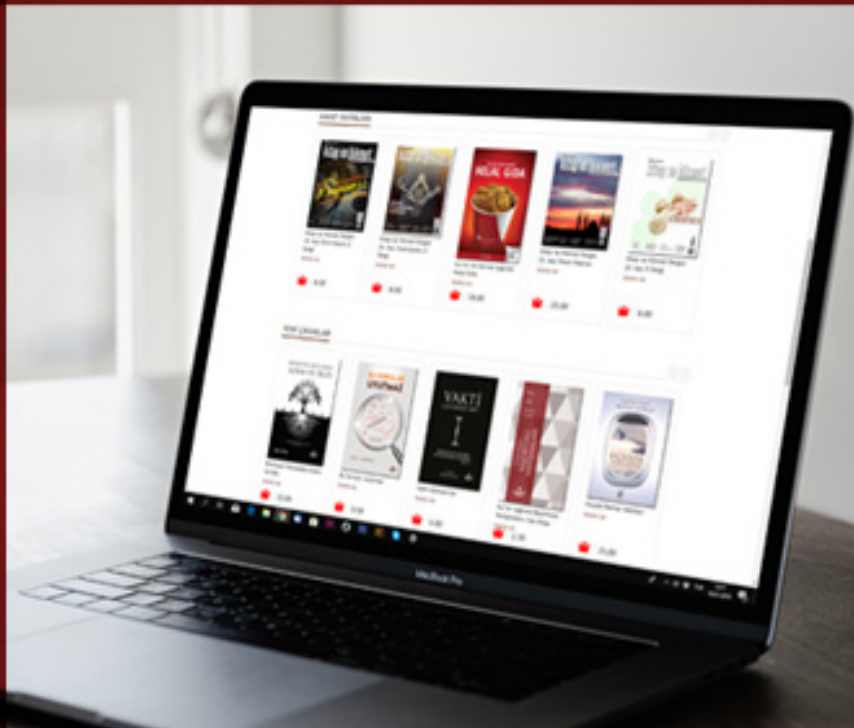
ve

Dergilerimize

www.suleymaniyevakfi.com

adresinden

ulaşabilirsiniz.

NIKÂHIN DOĞAL BİR SONUCU: MEHİR

Allah'ın birçok hükmü gibi mehir hükmünün de yeniden canlandırılması, erkeklerin bu yükümlülüklerinin farkında, kadınların da bu haklarının bilincinde olmaları gerekir.

İslam hukukunda şartları ve rükünleri tam olarak yerine getirilerek icra edilen nikâh akdine **sahih nikâh** denir. Evlenme ehliyetine sahip olan ve aralarında dinen evlenme engeli bulunmayan bir kadınla bir erkeğin şahitler huzurunda yaptıkları nikâh **sahih** yani **dinen ve hukuken geçerli** bir nikâhtır. Böyle bir nikâh karı kocaya birtakım haklar ve sorumluluklar yükler. Bunlardan bir tanesi, erkeğin, hanımına mehir vermesidir.

Nikâh akdinin bir sonucu olarak kocanın karısına vermek zorunda olduğu para veya mala mehir/mehr (المهر) adı verilir. Kur'an-ı Kerim'de mehir anlamında "ecr" in çoğulu olarak *ücûr*, *farîza* ve *sadukât* kelimeleri geçmektedir. Hadislerde daha çok *mehir* ve *sadâk* kelimeleri yer alırken bu, Türkçede genelde *mihir* şeklinde kullanılır.¹

Müslüman bir erkek, eşine mehir vermekle yükümlüdür. Bu, Allah tarafından erkeğe yüklenmiş bir borç/sorumluluk, kadına tanınmış bir haktır. Fakat mehir nikâhın şartı değil; doğal ve hukuki bir sonucudur. Bu yüzden mehir belirlenmeden kıyılan nikâhlar da geçerlidir.² Böyle bir evlilikle birlikte kadın otomatikman mehir (mehr-i misil) almaya hak kazanır.

Mehir, kadının öz malıdır; onu istediği gibi harcayabilir. Onda kendi annesinin, babasının, kocasının, kayın-peder veya kayınvalidesinin hakkı yoktur. Erkek çeyiz hazırlaması için kadına ayrıca bir ödeme yapmamışsa kadın mehir olarak teslim aldığı para veya mal ile çeyiz hazırlamak zorunda değildir.³

Allah Teâlâ erkeklere yönelik olarak şöyle buyurmuştur:

"Kadınlara mehirlerini hiçbir karşılık beklemeden verin! Ama eğer onlar mehir olarak verdiğinizden bir şeyi gönül hoşluğu ile size verirlerse onu da gönül rahatlığıyla yiyebilirsiniz." (Nisâ, 4/4)

"(Evlenilmesi haram olan) kadınlar dışında kalanlar, namuslu yaşamanız ve zinadan kaçınmanız şartıyla mallarınızla (mehir vererek) isteyesiniz diye size helal kılınmıştır. Bu kadınların hangilerinden nikâh ile yararlanırsanız mehirlerini belirlediğiniz miktarda verin! Mehri belirledikten sonra gönül rızası ile bir başka miktar üzerinde anlaşmanızın da bir günahı yoktur." (Nisâ, 4/24)

"Namuslu olur, gizli dost tutmaz ve mehirlerini de

1 Mehmet Âkif Aydın, "Mehir", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c: 28, s. 389.

2 Mehir belirlenmeden kıyılan nikâhın geçerli olduğunun delili şu ayettir: "Kadınlara, mehirlerini kesinleştirmeden ve ilişkiye girmeden boşamanız size günahı olmaz. Onlara yararlanacakları şeyler verin. İmkânı olan gücü ölçüsünde, darlık içinde olan da gücü ölçüsünde, marufa uygun olarak versin. Bu, güzel davranışlar üzerine bir borçtur." (Bakara, 2/236) Ayette daha henüz mehir belirlenmeden erkeğin kadını boşamasından bahsedilmektedir. Boşanma hükümleri mevzu bahis edildigine göre evlilik sahîh olarak gerçekleşmiş demektir.

3 Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuk-ı İslamiye Kamusu*, c: 2, s. 147-148; Mehmet Âkif Aydın, *Türk Hukuk Tarihi*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul, 2001, s. 292.

verirseniz namuslu mümin kadınlar ile kendilerine kitap verilmiş olanların namuslu kadınları size helaldir...” (Mâide, 5/5)

Koca ödemediği takdirde kadın mehrini mahkeme yoluyla talep edip alabilir. Onu alıncaya kadar kocasına karşı hakları devam eder; ama evlilikle birlikte yüklediği görevleri yerine getirmeyebilir.⁴

Mehrin Çeşitleri

Mehrin nikâh esnasında belirlenip belirlenmemesine ve belirlenmişse peşin ödenip ödenmemesi durumuna göre farklı farklı isimlendirilmesi söz konusudur. Buna göre mehrin çeşitleri şunlardır:

a. Mehr-i Müsemmâ

Mehir, evlenecek olan çiftlerin veya bunların kendi iradeleri ile belirledikleri temsilcilerinin/vekillerinin karşılıklı anlaşmasıyla serbestçe belirlenirse ona **mehr-i müsemmâ** (adı konulmuş, kararlaştırılmış mehir) denir.

Mehri- müsemmânın ayet ve hadislerde belirlenmiş bir alt⁵ ve üst sınırı yoktur. Rivayete göre halifeliği sıra-

sında Hz. Ömer mehre bir üst sınır getirmeye çalışmış; fakat sahabeden Kureyşli bir hanım: **“Bir eşi bırakıp yerine bir başka eş almak isterseniz bıraktığınıza yüklerle mal vermiş olsanız bile ondan hiçbir şeyi geri almayın!...”** (Nisâ 4/20) mealindeki ayeti okuyarak ona şöyle demiştir:

“Allah bize istediğimiz kadar mehir talep etme hakkını veriyor, sen ise yasaklamaya çalışıyorsun. Allah’ın kitabı kendisine tabi olmaya daha layıktır!”

Bu uyarı üzerine Hz. Ömer: **“Kadın doğru söylüyor, Ömer hata etti”** diyerek bu kararından vazgeçmiştir.⁶

Kız /kadın veya vekili istediğini ister, erkek veya vekili bunun ne kadarını verebileceğini söyler; ona göre kendi aralarında anlaşır ve mehir miktarını belirlerler. Tabii ki bu durumda tarafların ekonomik gücü, sosyal konumları, içinde yaşadıkları dönem ve bölgenin şartları göz önünde bulundurulur. Bu şekilde düğünden önce kararlaştırılan mehrin iki çeşidi vardır:

- 1. Mehr-i Muaccel (Peşin Mehir):** Mehrin gerek nikâh esnasında veya gerekse düğün zamanına kadar (gerdekten önce) peşin olarak ödenmesi kararlaştırılan kısmına denir.
- 2. Mehr-i Müeccel (Ertelenmiş Mehir):** Mehrin gerdekten sonra ödenmesi kararlaştırılan kısmına **mehr-i müeccel** denir.

4 Bilmen, a.g.e., c: 2, s. 167.

5 Meşhur fıkıh mezheplerine göre bu konuda ihtilaf vardır. Hanefilere göre mehrin en az miktarı 10 dirhem (yani yaklaşık 30 gr) gümüşdür. Bu miktardan az mehir belirlenemez, Malikilere göre 3 dirhem (yaklaşık 9 gram) gümüşdür. Diğer mezheplere ve ulemaya göre ise mehrin muayyen bir miktarı yoktur. Mal kabul edilen her şey az olsun çok olsun mehir olarak belirlenebilir. Bkz: Bilmen, a.g.e., c: 2, s. 116.

6 Heyet, “Mehir”, el-Mevsûatü'l-Fikhiyye, Kuveyt, 2000, c: 39, s. 160; Aydın, “Mehir”, DİA, c: 28, s. 390.

Mehirin tamamının peşin veya tamamının daha sonra verilmesi karara bağlanabilir. Daha sonraya bırakılan kısım ya belirlenen zamanın gelmesiyle veya boşama ya da ölüm halinde kadına tastamam ödenir. Ölen kocanın geride kalan mirası, karısına olan bu mehir borcu düşüldükten sonra mirasçılara pay edilir.⁷ Yani karısının hakkı zayi edilemez.⁸

Para, eşya ve ekonomik değeri olan herhangi bir menfaat -mesela bir mülkün belirli bir süre kullanım hakkı- mehir olarak belirlenebilir; ama ekonomik değeri olmayan menfaatler - mesela erkeğin (varsa) mevcut eşini boşaması- mehir olarak tespit edilemez.⁹

Erkek, boşadığı kadına olan mehir borcunun tek kuruşunu dahi kesemez. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Onlara verdiklerinizden bir şey geri almanız size helal olmaz.”
(Bakara, 2/229)

“Bir eşi bırakıp yerine bir başka eş almak isterseniz bıraktığınıza yüklerle mal vermiş olsanız bile ondan hiçbir şeyi geri almayın! İftira ederek ve apaçık günaha girerek mi alacaksınız? Nasıl alacaksınız ki biriniz diğerine kaynaşmış, üstelik o kadınlar sizden sağlam bir söz almışlardır.” (Nisâ, 4/20-21)

b. Mehr-i Misil

Nikâh kıyılırken mehir belirlenmemişse mehir hakkı kendiliğinden doğar; isterse kadın, mehir almamak şartıyla nikâha razı olmuş olsun. Bu şekilde kendiliğinden doğan mehre **mehr-i misil** denir.

Mehr-i mislin miktarı ve ödeme şekli, o kadına denk

sayılan diğer bir kadının aldığı mehre bakılarak tespit edilir. Bu denklik kadının babasının akrabaları arasından yaş, güzellik, zenginlik, akıl, dindarlık, bekârlık, dulluk, ilim, edep, güzel ahlak ve çocuksuz olma gibi özelliklere bakılarak belirlenir. Bu özelliklerde ona denk olan bir kadının kocasından almış olduğu mehir, onun mehir-i misli olur.¹⁰

Nikâh kıyıldıktan sonra erkek önceden vermeyi taahhüt ettiği mehri artırabileceği gibi kadın da kendi gönül rızasıyla mehrini (ya tamamen ya da kısmen) kocasına bağışlayabilir. Fakat erkekler kesinlikle bu konuda eşlerine baskı yapamazlar. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

“Kadınlara mehirlerini hiçbir karşılık beklemeden verin! Ama eğer onlar mehir olarak verdiğinizden bir şeyi gönül hoşluğu ile size verirlerse onu da gönül rahatlığıyla yiyebilirsiniz.”
(Nisâ, 4/4)

“... Mehri belirledikten sonra gönül rızası ile bir başka miktar üzerinde anlaşmanızın da bir günahı yoktur.” (Nisâ, 4/24)

Şunu da vurgulamak gerekir ki evlilik müessesesinde erkeğin, hanımına verdiği mehir hiçbir şeyin karşılığı değildir. Bu, erkeğin, eşiyile evlenme konusundaki ciddiyetini, ona olan sadakatini ve onunla birlikte ömür boyu yaşama arzusunu simgeleyen maddi bir fedakarlık, kadını da evliliğe hazırlayan, bir açıdan ekonomik ve sosyal güvencedir.¹¹

Günümüzde artık kocanın mehir verme görevi ya tamamen terk edilmekte ya da sembolik bazı şeylerle geçiştirilerek özellikle kadın açısından taşıdığı anlam maalesef yok edilmektedir. Böyle olunca kadınlar hem kadınlığıyla hem babasının evinden getirdiği malıyla

Şunu da vurgulamak gerekir ki evlilik müessesesinde erkeğin, hanımına verdiği mehir hiçbir şeyin karşılığı değildir. Bu, erkeğin, eşiyile evlenme konusundaki ciddiyetini, ona olan sadakatini ve onunla birlikte ömür boyu yaşama arzusunu simgeleyen maddi bir fedakarlık, kadını da evliliğe hazırlayan, bir açıdan ekonomik ve sosyal güvencedir.

7 Abdulaziz Bayındır, “Günümüzde Karı Koca İhtilafının Sebepleri”, Erişim: <https://www.suleymaniyevakfi.org/diger-arastirmalar/gunumuzde-kari-koca-ihtilafinin-sebepleri.html>

8 Bu durumda kadın, ölen kocasının malından önce mehrini, daha sonra da mirastaki payını alacaktır.

9 Aydın, “Mehir”, *DİA*, c: 28, s. 390.

10 Bilmen, a.g.e., c: 2, s. 119.

11 Hasan Güleç, “Mehir”, *İslam'da İnanç İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi (İİGYA)*, İlimi Müşavir ve Redaktör: İbrahim Kâfi Dönmez, İFAV Yayınları, İstanbul, 1997, c: 3, s. 166.

ve hem de çalışıp aile bütçesine katkıda bulunmasıyla erkeklerin bir velinimetisi olmakta (!), bu gibi şeyler kadının tabii görevi sayıldığı için takdir de görmemektedirler. Erkek, fazla sıkıntıya girmeden “nasıl olsa başkasını bulurum” düşüncesiyle karısını rahatlıkla boşayabilmekte veya kadın da boşanmayı bir kurtuluş olarak görebilmektedir.¹² Meydana gelen boşanmaların ardından kendileri açısından ekonomik güvence teşkil eden mehirden yoksun olan kadınlar, yaşadıkları mağduriyetleri (yeni bir evlilik yapmazlarsa) artık

kendilerine dinen yabancı olan eski kocalarından süresiz nafaka almak suretiyle gidermeye çalışmakta ve bu da toplumda başka sorunlara yol açmaktadır.

Evliliklerde kadınların haklarının korunması ve ailenin sağlam temeller üzerine kurulup aile saadetinin sağlanması açısından mehir çok büyük bir önem taşımaktadır.¹³ Bu yüzden Allah'ın birçok hükmü gibi mehir hükmünün de yeniden canlandırılması, erkeklerin bu **yükümlülüklerinin** farkında, kadınların da bu **haklarının** bilincinde olmaları gerekir.

12 Bayındır, “Günümüzde Karı Koca İhtilafının Sebepleri”, Erişim: <https://www.suleymaniyevakfi.org/diger-arastirmalar/gunumuzde-kari-koca-ihtilafinin-sebepleri.html>

13 Güleç, “Mehir”, İİGYA, c: 3, s. 168.

KURBAN KESMENİN KUR'AN'DA YERİ VAR MI?

Bir Müslümanın bedeni ruhuna nasıl bağlıysa ameli imanına, dünyası ahiretine o şekilde bağlı olmalıdır. Aksi halde inandığı da yaptığı da ona bir fayda sağlamaz.

Kur'ân'ı anlayarak okumaya yönelik teşviklerin ve teknolojinin oluşturduğu imkânların etkisiyle insanların çoğu son yıllarda Allah'ın ayetleriyle tanışmaya, yanlış ya da doğru birtakım bilgiler edinmeye başlamışlardır. Bu bilgiler birçok insanın Kur'ân'a ve dine olan bakışını büyük ölçüde etkilemiş, bir kısmını dine daha çok yaklaştırmış, diğer bir kısmını ise dinden daha da uzaklaştırmıştır. Bunlardan bazıları ise elde ettiği bilgiler ile büyük bir âlim olduğu hayaline kapılmıştır. Dolayısıyla "Kur'ân'da bu vardır, bu yoktur", "bu helaldir, bu haramdır" diye peşi sıra hüküm veren ve dinle ilgili her konuda söz söyleyen sorumsuz müçtehitlerin (!) günümüzde çoğaldığını görmekteyiz.

Maalesef ki bu cüretkârların çoğunun da "ben Kur'ân'a uyarım" diyenlerin içinden çıktığına şahit olmaktadır. Aslında kendi kafasındakilere uymak için Kur'ân'ı alet eden ve farkında olmadan perde arkasındaki İslam düşmanlarının spikerliğini yapıyorlar. Ayrıca bu kesimin, insanları Kur'ân'ın birçok emir, yasak ve ibadetlerinden uzaklaştırmaya çalıştıkları çok açıktır.

Bu ibadetlerden biri de kurbandır. Kurbanın dinimizde, kitabımızda bir yeri olmadığını, dolayısıyla bu ibadetin müşriklerden geldiğini ya da böyle bir şeyin katliam olduğunu dile getirmektedirler.

Kurban ibadetinin Kur'ân'da olup-olmadığını, ayetleri bağlamlarıyla birlikte okuyan herkesin anlayabileceğini düşünüyoruz. Biz, yine de kolaylık sağlamak ve kurbanla ilgili konuşulan bazı meseleleri özetlemek amacıyla bu çalışmayı yapmayı uygun gördük.

Kurban Kelimesinin Sözlük Anlamı

Kurban/قُرْبَانٌ kelimesi Karibe/قرب fiilinin mastarı olup "yaklaşmak ve yakın olmak" anlamlarına gelmektedir. Kur'ân-ı Kerim'de kurban kelimesi 3 yerde geçmektedir.¹ Bunlardan biri şöyledir:

فَلَوْلَا نَصْرُهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ قُرْبَانًا آلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذَلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

"Kendilerine daha yakın görerek Allah ile aralarına koydukları ilahları (tanrıları) onlara yardım etseydi ya! Ama hiçbirisi ortaya çıkmadı. Başlarına gelen, yanlış yollarının ve yaptıkları iffiranın sonucudur." (Ahkâf 26/28)

Kurban Kelimesinin Terim Anlamı

Kelimenin anlamından anlaşıldığı gibi, kurban Allah Teâlâ'nın rızasını ve O'nun yakınlığını kazanmak için yapılan hayvan kesme ibadetidir. Kur'ân'da bu konuda şöyle buyurulmaktadır:

وَإِثْلَ عَلَيْهِمْ نَبَأُ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقْبِلُ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

1 Bkz. Âl-i İmrân, 3/183; Mâide, 5/27; Ahkâf, 26/28

“Onlara, Âdem’in iki oğluyla ilgili şu haberi tüm gerçekliği ile anlat. Bir gün ikisi de birer kurban sunmuşlar, birininki kabul edilmiş, diğerininki edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen “Seni kesinlikle öldüreceğim!” deyince kardeşi şöyle demişti: “Allah sadece kendisinden çekinerek yanıflardan korunanların kurbanını kabul eder.” (Mâide 5/27)

Kurbanın Eski Ümmetlerdeki Yeri

Hac mevsiminin ve kurban ibadeti günlerinin ne zaman yapılacağını Mekke toplumu gayet iyi biliyor ve bu ibadeti babalarından gördükleri şekilde devam ettiriyorlardı. Aşağıdaki ayet bunu açıklamaktadır:

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعَمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

“Gelsinler de kendi menfaatlerini görsünler; belli günlerde de Allah’ın onlara rızık olarak verdiği hayvanlardan en’âm (koyun, keçi, sığır ve deve) üzerine Allah’ın adını ansınlar. Onlardan hem siz yiysin hem de darda olan yoksula yedin.” (Hac 22/28)

Kurban ibadeti Âdem² Aleyhisselam’dan bu yana var olan bir ibadettir. Ondan sonra gelen toplumlar da bu ibadeti devam ettirmişler. Ayette şöyle buyurulmaktadır:

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۚ فَإِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَلَهُ أَسْلِمُوا وَبَشِّرِ الْمُخْبِتِينَ

“Her ümmet (toplum) için bir mensek yaptık ki kendilerine rızık olarak verdiğimiz en’âm (koyun, keçi, sığır ve deve) cinsinden hayvanları Allah’ın adını anarak kessinler. Hepinizin ilahı bir tek ilahdır; O’na teslim olun. Alçak gönüllülere müjde ver.” (Hac 22/34)

Ayette geçen “/Her ümmet için” ifadesi kurban ibadetinin tüm ümmetlerde bilinen ve uygulanan bir ibadet olduğunu göstermektedir.

İbrahim Aleyhisselam’ın Allah’ın emriyle Mekke’ye giderek Kâbe’yi yeniden onarması ve insanların hac mevsiminde bu bölgeyi ziyaret ederek kurbanlarını kesmesi, hac ve kurban ibadetinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Nitekim İbrahim Aleyhisselam’ın kurban ibadetini yerine getirirken aşağıdaki ayette gösterildiği şekilde dua ettiği rivayet edilmektedir:

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“De ki: “Benim namazım, ibadetim, hayatım ve ölümüm, varlıkların Rabbi olan Allah içindir.” (En’âm 6/162)

Kurbanın Kur’ân’daki Yeri

Kurban ibadetini yerine getirmek, Allah’ın rızasına kavuşmak isteyen her Müslümanın görevidir. Bu görev

2 Bkz. Mâide 5/27.

Kur'ân'da nasıl emrediliyorsa öyle gerçekleştirilmelidir:

a. Kurbanın Kur'ân'daki Hükmü

Kurban kesme ibadeti diğer farz ibadetlerden farklı olarak fertlere değil, ümmete farz kılınmıştır.³ Yani, bu ibadeti ümmet adına tek bir kişi gerçekleştirdiği zaman diğer Müslümanların üzerinden sorumluluk kalkmaktadır.⁴ Dolayısıyla Müslümanlardan her biri kurbanlarını kestikleri zaman farz sevabını alırlar; fakat diğer farzlardan farklı olarak ümmetten bir kişi kurban ibadetini yerine getirip kalanları yerine getirmedikleri takdirde ceza almazlar. Nitekim Nebimiz kurban bayramında tek bir koç kesmiş ve şöyle buyurmuştur:

*"Allah'ım! Bu Sendendir ve Sanadır; Muhammed'den ve ümmetinden, bismillahi vallahu ekber."*⁵

Diğer hayvan kesiminden farklı olarak kurban keserken "bismillah Allahu Ekber" demek farzdır. Çünkü kurban kesmek aynı zamanda bir ibadeti gerçekleştirmek demektir. Hac suresi 34 ve 36 ayetleri bu hususa delalet etmektedir.

b. Kurban Kesilecek Yerler

Kur'ân'da kurban kelimesi dışında bu anlama gelen ve terim anlamıyla kurbanı ve kurban ibadetini ifade eden nüsük ve mensek kelimeleri de vardır.

Hac suresi 34 ve 67. ayetlerinde geçen "مَنْسَكًا/mensek" kelimesi kurban ibadeti manasında kullanılmıştır.⁶ Bu ayetlerin birinde şöyle buyurulmuştur:

لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعَنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ لَعَلَىٰ هُدًى مُّسْتَقِيمٍ

3 Bkz. Hac 22/34; En'âm 6/162-163.

4 Geniş bilgi için bkz: Abdülaziz Bayındır, "Hac ve Kurban", Kitap ve Hikmet Dergisi, 2013, say. 3, s. 10; <https://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/hac-ve-kurban.html>

5 Ahmed b. Hanbel, Müsned, III, 362.

6 Geniş bilgi için bkz: Enes Alimoğlu, "Kurban İbadeti", Kitap ve Hikmet Dergisi, 7. Sayı, s. 63. <http://www.cerideilmiyye.org/wp-content/uploads/2018/07/enes-alimoglu-7-sayi-kurban-ibadeti.pdf>

“Her ümmet için kurban ibadeti (mensek) koyduk, onlar onu yerine getirirler. Bu konuda seninle asla çekişmemeleri gerekir. Sen onları Rabbine çağır. Çünkü sen dosdoğru bir yoldasın.” (Hac 22/67)

Ayette geçen mensek kelimesi kurbanın kesim yeri, kurban kesme zamanı ve kurban ibadeti anlamlarına gelmektedir. Bu ibadeti her bir şahıs istediği yerde gerçekleştirebilir.

c. Kurbanın Vakti

Kur’ân’da emredilen birçok ibadetin şekli, şartı, rüknü ve vakti olduğu gibi kurbanın da belli bir şekli, şartı, rüknü ve vakti vardır. Kurbanın vakti konusunda bize bilgi veren ayet şöyledir:

وَأَذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ ۚ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ ۚ لِمَنِ اتَّقَىٰ ۖ وَآتَقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ

“Sayılı (hac günlerinde) Allah’ı anın. Kim acele eder, (Mina’dan) iki günde dönerse, sevabında bir eksilme olmaz. Geciken kişinin de sevabında bir eksilme olmaz. Bu, yanlışlardan sakınanlar içindir. Allaha karşı yanlış yapmaktan sakının ve O’nun huzurunda toplanacağınızı bilin.” (Bakara 2/203)

Ayetlerde geçen “**أيام/eyyam**” kelimesi **يَوْم/vevm** kelimesinin çoğuludur. Arapça çoğul en az üçü ifade ettiği

için kurban bayramı günlerinin sayısı da en az üç gün olarak belirlenmiştir.

Kurbanın usulüne ve vaktine uygun kesiminin nasıl daha iyi olacağını gösteren hadisler de mevcuttur. Nebimizin şöyle buyurduğu rivayet edilir:

“Her kim kurbanını bayram namazından önce keserse, o ancak kendisi için kesmiş olur. Her kim namazdan sonra keserse, kurbanını tam kesmiş ve Müslümanların sünnetine icabet etmiş olur.”⁷

d. Kurban Edilecek Hayvanlar

Kur’ân’da kurban edilecek hayvanların hangi cinsten olması gerektiği bilgisi de verilmiştir. Bu konuda bize yol gösteren ayetler şöyledir:

لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَّعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ ۖ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعَمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ

“Gelsinler de kendi menfaatlerini görsünler; belli günlerde de Allah’ın onlara rızık olarak verdiği hayvanlardan en’âm (koyun, keçi, sığır ve deve) üzerine Allah’ın adını ansınlar. Onlardan hem siz yiyin hem de darda olan yoksula yedinir.” (Hac 22/28)

Ayette kurban edilecek hayvanların “**انعام/en’âm**” cinsinden olması belirtilmektedir ki, bunların da genelde deve, sığır, koyun ve keçi gibi hayvanlar olduğu söylenmiştir.

Bu cinslerin belli bir yapıda ve cüssede olması şartı da aranmaktadır ki bu şart aşağıdaki ayette şöyle açıklanmıştır:

وَالْبَدَنَ جَعَلْنَاهَا لَكُمْ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ ۗ فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ ۗ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعَمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ ۚ كَذَلِكَ سَخَّرْنَاَهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

7 Buhari, Edâhi, 12; Müslim, Edâhi, 16.

Ayette geçen “بُدْن/büdn” kelimesi “bedene” kelimesinin çoğulu olup, “cüsseli, beden yapılarını tamamlamış, iri” anlamlarına gelmektedir.⁸

Allah'ın bizim hizmetimize sunduğu sayısız nimetlere karşılık O'nun belirlediği günlerde kurban ibadetini yerine getirmek, O'na kul olmanın ve O'na şükretmenin en güzel ifadesidir.

Kurbanın Maddi ve Manevi Değeri

Kurban mali ve sosyal yönü ile ön plana çıkmış bir ibadettir. Bizim bildiğimiz ve bilmediğimiz birçok hikmet ve faydası bulunmaktadır. Kur'ân-ı Kerim'de şöyle buyurulmaktadır:

لَنْ يَنَالَ اللَّهُ لُحُومَهَا وَلَا دِمَائُهَا وَلَكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوَىٰ مِنكُمْ ۚ كَذَٰلِكَ سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَىٰ مَا هَدَاكُمْ ۗ وَيَسِّرَ الْمُحْسِنِينَ

“Onların ne etleri, ne de kanları Allaha ulaşır; ona ulaşacak olan sizin takvanızdır. Onları bu şekilde sizin hizmetinize verdik ki Allah'ın yol göstermesine karşılık tekbir getiresiniz. Sen güzel davrananlara müjde ver.” (Hac 22/37)

- Kurban ibadeti sosyal birliği ve bağları canlı tutar. Aynı zamanda zengin ve fakir arasındaki buzların erimesine yol açar. Fakir, yetim, aç ve kimsesizlerle ilgilenmek İslam'ın ana ilkelerinden ve Allah'ın en çok teşvik ettiği amellerdendir. Bu yüzden Nebimiz'e aşağıdaki ayette emrolunduğu gibi, bizim de bu ibadeti yerine getirmemiz icap etmektedir:

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنحِرْ

“Öyleyse Rabbin (Sahibin) için namaz kıl ve kurban kes!” (Kevser 108/2)

- Kurban ibadeti, insanın inandığına fedakârlık etmenin ve şükretmenin bir ifadesidir. Kulun, Allah'ın verdiği sayısız nimetlerine karşılık yerine getirdiği dini bir ritüeldir. Allah Teâlâ bu konuda şöyle buyuruyor:

“...Onları bu şekilde sizin hizmetinize verdik; belki şükürünüzü (görevlerinizi) yerine getirirsiniz.” (Hac 22/36)

- Kurbanın bütün ibadetler gibi helal yollarla yerine getirilmesi gerekir. Helal kazançla elde edilen bir malın Allah yolunda verilmesine kurban denir. Haram yolla elde edilen ve riyakârca verilen malda hayır olmadığını bildiren çok sayıda ayet vardır. Bu yüzden kurbanın bu gibi olumsuz meziyetlere sahip olmayan kişilerden kabul edileceği bildirilmektedir. Bu konuda ayet şöyledir:

“Allah sadece kendisinden çekinerek yanlışlardan korunanların kurbanını kabul eder.” (Mâide 5/27)

- Kurban ibadeti insanları şirkten, batıl düşüncelerden uzaklaştıran bir vasıttır. Tarih boyunca insanların hayvanlara karşı olan duygusal ilişkileri, onların gizemli ve ilahi bir güce sahip olmasına ve hatta onlara ibadet edilmesine getirip çıkarmıştır. Dolayısıyla kurban ibadeti bu hayvanların ilahi bir güce sahip olmadıkları, ibadet edilecek varlıklar olmadıkları ve Allah'ın onlardan faydalanmak için sunduğu sıradan varlıklar oldukları şuurunu aşılacaktır.

Dinimizdeki tüm ibadetlerin hem maddi hem de manevi yönü ve hedefi vardır. Bu sebeple dinimizde tekyönlü bir şey yoktur. Bir Müslümanın bedeni ruhuna nasıl bağlıysa ameli imanına, dünyası ahiretine o şekilde bağlı olmalıdır. Aksi halde inandığı da yaptığı da ona bir fayda sağlamaz. O yüzden insana maddi yönden sadece kan dökmek gibi görünen bu kurban ibadetinin hem maddi hem de manevi çok hikmetleri vardır.

⁸ Geniş bilgi için bkz: <https://www.suleymaniyevakfi.org/fikih-arastirmalari/hac-ve-kurban.html>

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

44

DR. FATİH ORUM

ŞÜPHELENİYORUM

54

ERDEM UYGAN

HIRSIZIN CEZASI
KONUSUNDA
“EL” TARTIŞMALARI

66

VEDAT YILMAZ

MUSA GİBİ BİR NEBÎ:
MUHAMMED (A.S)

Araştırma

74

DOÇ. DR. ZAFER DUYGU

İSA MESİH'İN
YENİ AHİT'TE
"RAB" OLARAK
TANIMLANMASI

86

MUHARREM ERHAN KOYUNCU

HAVARİLERİN
SOFRA TALEBİ

ŞÜPHE(LENİ)YORUM

“شبهة، ريب، مريية، شك، تردد” (şüphe, rayb, mirye, şekk ve tereddüt) gibi farklı Arapça köklere sahip kelimeler meallerde dilimize şüphe (bazen de kuşku) kelimesiyle çevrilmektedir. Tefsir eserlerinde de durum çok farklı değildir.

Gerek Türkçe meallerde gerek meallere kaynaklık eden tefsir eserlerinde âyetlerde geçen kelimelere anlam verme hususunda gerekli hassasiyetin gösterilmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bu sıkıntı, yakın anlamlı kelimelere anlam verme noktasında çok daha fazla kendini göstermektedir. Mesela Türkçe Kur’ân çevirilerinde “şüphe, kuşku” diye anlam verilen “شبهة، ريب، مريية، شك، تردد” gibi kelimelerin asıl anlamlarının ne olduğuna bakılırsa durumun vahameti anlaşılır. Söz konusu kelimelerin geçtiği âyetlere anlam verilirken bu detaylar göz ardı edilirse, Kur’ân’ın bize vadettiği her konuyla ilgili detaylara ulaşmak mümkün olmayacaktır. Bu konuyu biraz detaylandırabiliriz.

Yukarıda da dikkat çektiğimiz üzere “شبهة، ريب، مريية، شك، تردد” gibi farklı Arapça köklere sahip kelimeler meallerde dilimize şüphe (bazen de kuşku) kelimesiyle çevrilmektedir. Tefsir eserlerinde de durum çok farklı değildir. Arapça sözlüklerde ise söz konusu kelimeler genellikle eş anlamlılarıyla açıklanırken farklarına nadiren temas edilir. Yakın anlamlı kelimelerle (الألفاظ المترادفة المختلفة في اللفظ) ilgili yapılan bazı Arapça çalışmalarda “شك” ile “ريب” kelimeleri arasında herhangi bir fark olmadığı sonucuna varılması, bunun da dilde olağan karşılanması gerektiği, aksi takdirde bir kelimeyi bir başka kelimeyle tanımlamanın mümkün olmayacağına dair tespitler bile yapılabilmektedir. Bununla birlikte yakın anlamlı kelimelerle ilgili çalışmalarda kelimeler arasındaki farklara temas edildiği de olmaktadır.

Önce, “ريب، مريية، شك، تردد” kelimelerinin geçtiği bazı âyetlere verilen meallerle sorunu somut hale getirelim. Yunus 94. âyet şöyledir:

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

Diyanet İşleri Başkanlığı'na ait mealde âyet dilimize şöyle çevrilmiştir:

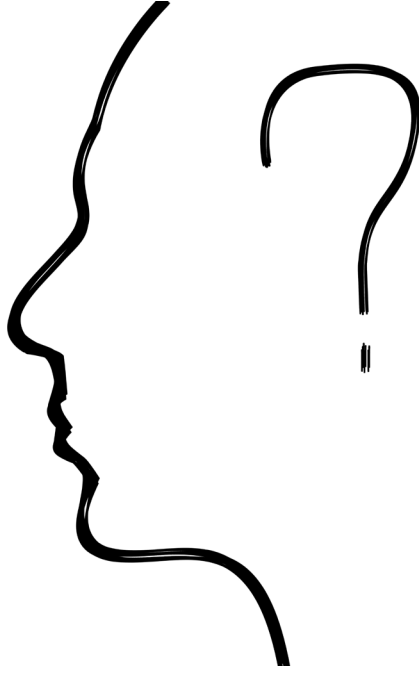
“Eğer sana indirdiğimiz şeyden şüphe içinde isen, senden önce Kitab’ı (Tevrat’ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, sana Rabbinden hak gelmiştir. O hâlde, sakın şüphe edenlerden olma!”

Âyetin metninde “شَكٍّ” ve “الْمُمْتَرِينَ” kelimeleri geçmektedir. İlkinin kök harfleri “ش ك ك” iken ikinci kelime “م ر م ر م ر” kök harflerinden türemiştir. Farklı köke, dolayısıyla farklı anlamlara sahip iki kelimeye de mealde “şüphe” anlamı verilmiş, iki kelime arasındaki anlam farkları dikkate alınmamıştır.

Örnek verdiğimiz mealdeki durum meallerin neredeyse tamamı için söz konusudur. Mesela Türkiye Diyanet Vakfı'na ait mealde de âyet dilimize şöyle çevrilmiştir:

“(Resülüm!) Eğer sana indirdiğimizden (bu anlattığımız olaylardan) kuşkuda isen, senden önce Kitab’ı (Tevrat’ı) okuyanlara sor. Andolsun ki, Rabbinden sana hak gelmiştir. Sakın şüphecilerden olma!”

Görüldüğü üzere mealde, âyetin metninde geçen ve farklı kök harflerinden oluşan “شَكٍّ” ve “الْمُمْتَرِينَ” keli-

meleri için Türkçede birbirinin yerine kullanılan ve biri Türkçe diğeri Arapça kökenli “şüphe” ve “kuşku” kelimeleri geçmektedir. Bu mealde de tıpkı diğerleri gibi iki kelimenin farkı yok olmuştur.

Örneklerimize Bakara sûresinin 23. âyeti ile devam edelim. Âyet şöyledir:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Diyaret İşleri Başkanlığı'na ait meal şöyledir:

“Eğer kulumuza (Muhammed’e) indirdiğimiz (Kur’an) hakkında şüphede iseniz, haydin onun benzeri bir sûre getirin ve eğer doğru söyleyenler iseniz, Allah’tan başka şahitlerinizi çağırın (ve bunu ispat edin).”

Âyetin metninde “رَيْبٍ” kelimesi geçer. Bu kelime “ر ي ب” kök harflerinden türemiştir ve Yunus 94. âyette geçen “شَكِّ” ve “الْمُمْتَرِينَ” kelimeleriyle farklı bir köke sahiptir. Ancak Yunus 94. âyette geçen her iki kelimeye verilen “şüphe” anlamı bu âyette geçen “رَيْبٍ” kelimesine de verilmiştir. Oysa farklı köklere sahip bu üç kelimenin anlamları arasında fark vardır ve meallere bu fark yansımamaktadır. Kabul edilemez bu durumun dikkat çekici bir başka örneğini vermek istiyoruz:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتَلَفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَفُضِّيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكِّ مِنْهُ مُرِيبٍ

Görüldüğü üzere âyette “ر ي ب” kökünden türeyen “مُرِيبٍ” kelimesi “شَكِّ” kelimesine sıfat olmuş. Sıfat tamlamasının cümleye kattığı çeşitli anlamlar vardır. İki kelime arasındaki umum-husus (içlem-kaplam) ilişkisi bu anlamlardan biridir. İki kelime arasında bir sıfat tamlamasından bahsediliyorsa bu iki kelime arasında eş anlamlılık söz konusu olmayacaktır. Âyet Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mealinde dilimize şöyle çevrilmiş:

“Andolsun, biz Mûsâ'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) vermiştik de onun hakkında ayrılığa düşülmüştü. Eğer daha önce Rabbinin bir sözü geçmemiş olsaydı, elbette aralarında hüküm verilir. Onlar da (müşrikler de) o Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.”

Bakara sûresinin 23. âyetinde aynı kökten “رَيْبٍ” kelimesini “şüphe” olarak dilimize çeviren Diyanet İşleri Başkanlığı mealı bu âyette aynı kökten “مُرِيبٍ” kelimesine “derin” anlamı vermiştir. Bunun bir gerekçesi olmalıdır.

Örnekleri çoğaltabiliriz. Ancak sorunun ne olduğunun ortaya çıktığını düşünüyor ve söz konusu kelimelere Kur'ân'dan hareketle nasıl anlamlar verilebileceğini tespit etmeye yönelmek istiyoruz.

Mirye (مريّة) Kelimesinin Anlamı

“مريّة” kelimesinin kökü “م ر ي” harfleridir. Sözlüklerde “مَرِيءُ النَّاقَةِ” ifadesi kullanılmaktadır. Bu, “sütünü sağlamak için devenin memelerine dokunmak, okşamak” anlamına gelir. Bu anlamdan hareketle müfâ'ale babından

“مَارَى فَلَان فَلَانًا” şeklinde kullanımın, “birinin, diğerinin söz ve davranışlarından anlam çıkarması” anlamına geldiği belirtilir. Kelimenin, “içeride olanın dışarı çıkartılması” anlamı merkezdedir. Yanında bıçak olması durumunda köpeğin getirdiği av hayvanının nasıl kesileceğini soran birine Allah'ın Son Nebisi “إِمر الدَّم بِمَا” “بَشِنْتَّ وَأَذْكُرُ اسْمَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ” yani “kanı bir şekilde dışarı akıt, besmele çekip ye” demiştir. Görüldüğü üzere burada da fiil “içeride var olanı dışarı çıkarmak” anlamında kullanılmıştır. Yine Arapça sözlüklerde geçen “والريح” “تَمَرِي السحاب” “ومَرَّت الرِّيحُ السحاب” şeklinde geçen ve “rüzgar bulutları sağıyor, rüzgar bulutları yağdırdı” anlamına gelen ifadelerde de “bir şeyin dışarı çıkartılması, sağılması” anlamı belirgindir.

Sözlüklere göre fiilin müfâ'ale babı, bir tartışma yahut münazaradan anlam ve sonuç çıkarma anlamına da gelir. Münazarada kişiler karşındakinde var olanı ortaya çıkarma amacıyla oldukları için münazaraya “مُماراة” denildiği söylenir. Fiilin ifti'âl babından kullanımında da bu anlam mevcuttur Nitekim “يَمْتَرِي الحالبُ اللبنُ من” “الضَّرْع” denir ki memeden süt sağmak anlamındadır.

Fiilin olumsuz anlamda kullanımını göstermesi bağlamında şöyle bir rivayetten söz etmek istiyoruz. Rivayete göre Nebi (a.s.) “لَا تَمَارُوا فِي الْقُرْآنِ فَإِنَّ الْمِرَاءَ فِي الْقُرْآنِ” “كُفْرٌ” yani “Kur'ân hususunda yorum yapmayın, Kur'ân hususunda yorum yapmak küfürdür” demiştir.¹ Bu rivayetin farklı bağlam ve lafızları mevcuttur. Müfâ'ale babından fiilin olumsuz yönüne dikkat çekilerek “herhangi bir konuda yorum yapmak, çıkarımda bulunmak” anlamını rivayetin farklı ibarelerinde “لَا تَمَارُوا فِي” yerine “دَعُوا الْمِرَاءَ فِي الْقُرْآنِ” şeklindeki ifadeleri teyid etmektedir.

Sözlüklerde ve bazı rivayetlerdeki kullanım alanına dair edindiğimiz bilgilerden hareketle kelimenin Kur'ân'daki kullanım alanlarına da temas edelim.

Kelime 19 âyette toplam 20 defa geçer. 10 kez isim 10 kez de fiil olarak geçer. Fiil olarak geçtiği yerlerin üçünde müfâ'ale, ikisinde tefâ'ul, beşinde ifti'âl babında kullanılmıştır. İsim olarak beş kez sülasi master

olarak “مرية”, bir kez müfâ'le babının mastarı olarak “ممر” , dört kez de ifti'âl babından ism-i fâil olarak “مرء” kelimesi geçmektedir.

Fiil olarak müfâ'ale babından Kehf 22. âyette şöyle geçmektedir:

فَلَا تَمَارِ فِيهِمْ إِلَّا مِرَاءَ ظَاهِرًا وَلَا تَسْتَمْتِ فِيهِمْ مِنْهُمْ أَحَدًا

Ashâb-ı Kehf'in sayısının ne olduğuna dair görüş bildirenlerin, herhangi bir delile dayanmadan bazı rakamlardan bahsetmelerinin gaybı taşlamak “رَجُمًا بِالْغَيْبِ” olduğu bildirildikten sonra bir delile dayanmadan onların sayısı hakkında yorum yapmamak gerektiği ifade edilmektedir. Bir yorum yapmak, çıkarımda bulunmak gerekiyorsa bunun bazı karinelere göre yapılması gerektiğini de “مِرَاءَ ظَاهِرًا” ifadesinden anlıyoruz. Bu, yasaklanan davranıştan istisna edilmektedir. Tepenin arkasında tam olarak neyin olduğunu bilemeyiz ama yükselen dumandan hareketle yangın çıkmış olabileceğine dair bir çıkarımda bulunabiliriz. Ancak tepenin arkasında piknikçilerin mangal yaktığına dair kati bir bilgi geldikten sonra bu çıkarımı yapma hakkımız artık yoktur. O halde yukarıdaki âyeti dilimize şöyle çevirebiliriz:

“Açık bir delile dayanmıyorsan onların sayısı hakkında çıkarımda bulunmaya çalışma.”

Yine fiil olarak müfâ'ale babından Necm 12. âyette şöyle geçer:

أَفْتُمَارُونَهُ عَلَى مَا يُرَى

Âyetin öncesinde Muhammed (a.s.)'in Cibril vasıtasıyla Allah'tan vahiy aldığına dair ifadeler geçmektedir. Yani sûrenin başından beri vurgu, onun insanlara tebliğ ettiği şeylerin vahiy ürünü olduğu, içine doğan bazı hissiyattan hareketle kendisinin derlediği ve Allah'a nispet ettiği şeyler olmadığıdır. Bilinçli bir şekilde Cibril'i gördüğü, yaşadıkları hususunda bir şüphesinin olmadığıdır. İşte söz konusu âyette tüm bunlara rağmen onun insanlara tebliğ ettiği şeyler hususunda yorumlar yapanlara itiraz edilmekte, “herşeyi gören o olmasına

1 Ebû Dâvud, Sünen, Sünnnet, 5.

rağmen onun gördükleri hususunda yorum mu yapıyorsunuz?” denilmektedir. Nitekim, Muhammed (a.s.) ile ilgili mecnun, sâhir, kahin, şair gibi nitelendirmelerde bulunanlar vardı ve bunlar kendilerine tebliğ edilen şeylerin vahiy olmayıp insan sözü olduğuna dair görüşlerini ifade ediyorlardı. O halde âyeti dilimize şöyle çevirebiliriz:

“Bizzat kendisinin gördükleri hususunda yorumlar mı yapıyorsunuz?”

Fiil olarak müfâ’ale babından geçtiği son yer Şûrâ 18. ayettir:

أَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ

Yukarıdaki âyet, “o saat” hakkında yorum yapan, kurgular oluşturanlardan bahsediyor olmalıdır. İlgili âyetlere bakıldığında yeniden dirilip hesaba çekilme hususunda çeşitli kurgulara tabiri caizse hüsnü kuruntulara sahip kişiler olduğunu görüyoruz. Mesela Fussilet sûresinin 50. âyetinde, şayet o saat gelir de bir hesaplaşma olursa Allah tarafından iyi bir muameleyle karşılaşacaklarını söyleyen (وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّجِعْتَ إِلَى رَبِّي إِنَّ لِي عِنْدَهُ لَلْخُسْفَىٰ) kafirlerden bahsedilmektedir. Benzer şekilde Kehf sûresinin 36. âyetinde de kendine karşı büyük yanlış yapan kişi, şayet o saat gelir de hesaplaşma olursa Allah katında güzel bir konununun olacağına dair kuruntu (وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدتْ إِلَى رَبِّي) yapmaktadır. Bakara sûresinin 80. âyetinde de belki birkaç gün yanıp eninde sonunda cennete gideceklerine dair kurguları olanlar eleştirilmektedir (وَقَالُوا لَوْ تَمَسَّ النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَّعْدُودَةً). Tüm bunlar bize o saat hakkında yorumlar yapan ve çeşitli kurgular üreten insanlar olduğunu gösteriyor. O halde yukarıdaki âyeti dilimize şöyle çevirebiliriz:

“O saat hakkında kurgular yapanlar açıkça yoldan çıkmış olanlardır.”

“Kurgu” anlamıyla ilgili olarak “م ر ي” kökünden türeyen fiil ve isimler kullanılmaktadır. Mesela Fussilet sûresinin 54. âyetinde “أَلَا إِنَّهُمْ فِي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَاءِ رَبِّهِمْ” şeklinde geçen ifadedeki “مِرْيَةٍ” kelimesiyle, hesap günü görecekları muameleyle dair oluşturdıkları kurguya atıfta

bulunuluyor olmalıdır. “مِرْيَةٍ” kelimesinin “matar bina-inev” kalıbında olması da dikkat çekicidir. Dolayısıyla yukarıdaki ifade dilimize “İşin gerçeği şu ki; onlar rableriyle karşılaştıklarında görecekları muameleyle dair kuruntular içindedirler.” şeklinde çevrilebilir. Yine aynı kökten fiilin geçtiği Duhân sûresinin 50. âyetinde de (إِنَّ هَذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ) hesap gününe dair kurgular oluşturanlardan bahsedilmektedir. Âyet dilimize “işte hakkında kurgular oluşturduğunuz gerçek” şeklinde çevrilebilir.

“م ر ي” kökünden fiil olarak tefâ’ul babından iki kullanım vardır. İlki Kamer sûresinin 36. âyetidir. Âyet şöyledir:

وَلَقَدْ أَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ

Âyette geçen “بَطْشَتَنَا” ifadesiyle, helakla sonuçlanan son büyük darbe kastediliyor olmalıdır. Âyette geçen “النُّذُرِ” ifadesiyle de ölücü darbeyi haber veren, onun emareleri olan öncü uyarılar kastediliyor olmalıdır. Nitekim Kamer sûresinin 33. âyetinde “كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ” denilerek Lut kavmine asıl büyük darbenin öncüsü olan uyarıların geldiği haber verilmektedir. Nuh kavmine, tufanın belirtiği olan öncü alametlerin geldiğini gösteren âyetler dikkat çekicidir. Bu sebeple olsa gerek, tufan sonrası Nuh kavmi için “فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي” denilmektedir. Yine Firavun ailesine de, denizde boğulmayla sonuçlanacak asıl darbenin öncüleri olan uyarıların geldiği bildirilmektedir. O halde yukarıdaki âyette anlatılan şey, Lut kavmine asıl büyük darbe öncesi onun öncüleri olan uyarıların geldiğini ama bu uyarılar konusunda yorumlar yaptıkları, bu emarelerin büyük darbeye irtibatını kurmadıkları hususu olabilir. Bu açıdan âyet dilimize şöyle çevrilebilir:

“Asıl büyük darbemiz hakkında onları uyarıyordu da onun öncüsü olan uyarıları yanlış yorumlamışlardı.”

Nitekim Hicr sûresinin 63. âyetinde Lut kavmine gönderilen elçiler “قَالُوا بَلْ جِنَّاتِكُمْ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ” yani “sana, onların hakkında yorumlar yaptıkları şeyi getirdik” diyerek onların öncü uyarılar hakkında yorumlar yaptıkları dile getirilmektedir.

“م ر ي” kökünden fiil olarak tefâ’ul babından ikinci kullanım şöyledir:

فِي أَيِّ آلاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى

Rahman sûresinde pek çok kez “فِي أَيِّ آلاءِ رَبِّكَ تَتَمَارَى” ifadesi geçmektedir. Bu ifadedeki “tekzib” ile Necm sûresinin yukarıdaki âyetinde geçen “temâri” ifadesi arasında fark olmalıdır. Dolayısıyla bu âyete “Rabbini-zin hangi nimetini yalanlıyorsunuz” anlamı verilemez. Mekkelilerin Kâbe sebebiyle çeşitli menfaatlara sahip bir şehrin sakinleri olduğuna vurgu yapan çeşitli âyetler bulunmaktadır. Mekkeliler kendilerine tebliğ edilen dine göre hareket ederlerse sahip oldukları imkanlardan mahrum kalacaklarını düşünüyorlardı. Oysa bu imkanları onlara Kabe sebebiyle Allah lutfetmişti. İşte Mekkeliler bu nimetler hakkında yanlış yorumlar yapıyorlardı ve yukarıdaki âyet bu durumu ifade ediyor olmalıdır. O halde âyeti şöyle dilimize çevirebiliriz:

“Yalana sarılmak için rabbinizin size sunduğu imkanlar hakkında nasıl da yorumlar yapıyorsunuz.”

“م ر ي” kökünden fiil olarak ifti’âl babından beş kullanım bulunmaktadır. İki Zuhurf sûresinin 61. âyetidir. Âyet şöyledir:

وَأِنَّهُ لَعَلَّمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

Âyette, İsa (a.s.)’in doğumunun yeniden diriliş için bir bilgi ifade ettiği, bu konuda çeşitli kurgular üretilmesi gerektiği bildirilmektedir. Çeşitli âyetlerde İsa (a.s.)’in Allah’ın oğlu olduğuna dair iddiada bulunanlardan söz edilmektedir. Bu ve benzeri kurgular üretmiş olmalılar. Âyete şöyle meal verebiliriz:

“O, yeniden diriliş için kesin bir bilgidir. O halde bu konuda sakın yorumlar yapmayın. Bana uyun, doğru olan yol budur.”

Aynı fiil kalıbıyla ve aynı konuyla ilgili olarak Meryem sûresinin 34. âyeti de şöyledir:

ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ

“Bu, Meryem oğlu İsa; hakkında yorumlar yaptıkları gerçek söz.” (Meryem 19/34)

En’âm sûresinin 2. âyetinde de insanların ecel konusunda yorumlar yaptıkları ifade edilmektedir. Âyet şöyledir:

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُّسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ

“Belirlenmiş bir ecel de O’nun katındadır. Hal böyleyken siz yorumlar yapıyorsunuz.” (En’âm 6/2)

İfti’âl babından Duhân sûresinin 50 ve Hıcr sûresinin 63. âyetlerine yukarıda yer vermiştik. Şimdi bu kökün isim kullanımlarına bakalım. Mastar olarak beş defa “مرية” şeklinde kullanım bulunmaktadır. Bu, nev’î mastar olarak bir kurgu, kuruntu, yorum şeklini ifade etmektedir. Yani herhangi bir konuda bir tür kurgu, kuruntu ve yorum anlamına gelmektedir. Daha önce geçtiği üzere Fussilet sûresinin 54. âyetinde, bazı insanların Allah’la karşılaştıklarında iyi bir muameleyle karşılaşacaklarına dair kuruntuları “مرية” şeklinde ifade edilmektedir. Hud sûresinin 17. âyetinde yine “مرية” kelimesiyle, ilahi kitaplar arasındaki tasdik ilişkisine dikkat çekilerek Kur’ân’ın Allah’ın kitabı olmadığı hususunda bir kuruntunun içerisinde olunmaması gerektiği emredilir. “مرية” kelimesi aynı konuyla ilgili olarak Hacc sûresinin 55. âyetinde de geçmektedir. Hud sûresinin 109. âyetinde “مرية” kelimesi kullanılarak, müşriklerin kutsadıkları değerler hususunda bir kurgu içinde olunmaması gerektiği mutlak bir dille emrediliyor. Buradan, şirk hususunda iyi niyetle temellendirilecek bir hoşgörü ortamının söz konusu olmayacağı vurgulanmış olmalıdır. Şirk konusunda Muhammed (a.s.)’in dahi bazı âyetlerde uyarılması bunu teyid etmektedir.² Dolayısıyla söz konusu âyetin “فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِّمَّا يَعْْبُدُ هُؤُلَاءِ” diye başlayan bölümünü dilimize “Bunların kendilerine kulluk ettikleri şeyler hususunda herhangi bir kurgunun parçası olma” şeklinde çevirebiliriz. Secde sûresinin 23. âyetinde “مرية” kelimesi önceki ilahi kitaplara dair bir kurguya dikkat çekmektedir. Musa (a.s.)’a verilen kitabın ilahi olduğu ve İsrailoğulları’na yol gösterdiği vurgulandıktan sonra Muhammed (a.s.)’a

2 İsrâ 17/73 vd.; Zümer 39/65.

bu kitapla karşılaşma yani ilişki hususunda bir kurgu içinde olmaması gerektiği emredilmektedir. Musa (a.s.)'a verilen kitabı Yahudilerin sahiplenmesi, onun anlamında tahrif yapmaları Müslümanların bu kitaba karşı mesafeli durmalarını gerektirmemektedir.

“م ر ي” kökünden müfâ'ale babından mastar olarak “مراء” şeklinde bir yerde geçmektedir. Daha önce de ele alındığı üzere Kehf sûresinin 22. âyetinde Ashâb-ı Kehf'in sayısının ne olduğuna dair görüş bildirenlerin, herhangi bir delile dayanmadan bazı rakamlardan bahsetmelerinin gaybı taşlamak “رَجْمًا بِالْغَيْبِ” olduğu bildirildikten sonra bir delile dayanmadan onların sayısı hakkında yorum yapmamak gerektiği ifade edilmekteydi. Bir yorum yapmak, çıkarımda bulunmak gerekiyorsa bunun bazı karinelere göre yapılması gerektiği de “مراء ظاهراً” ifadesinden anlaşılmaktadır.

“م ر ي” kökünden ifti'âl babının ism-i fâili olarak “ممر” kelimesi dört defa geçmektedir. Bakara sûresinin 147. âyetinde kıblenin tahvilinin ilahi bir gerçek olduğu belirtildikten sonra bu konuda yorum yapanlardan olunması emredilmektedir. Âli İmran sûresinin 60. âyetinde de İsa (a.s.)'ın yaratılışının Adem'in yaratılışı gibi olduğu olduğuna dikkat çekilip bu konuda da yorum yapıp kurgu üretenlerden olunmaması istenmektedir. Enam sûresinin 114. âyetinde kitabın mufassal olarak indirildiği, daha önce kendilerine kitap verilenlerin bu kitabın Allah'tan olduğunu bildikleri bildirilmekte, durum böyle iken başka bir hüküm kaynağı aranmaması ve yorum yapanlardan olunmaması emredilmektedir. Kitabın mufassal yani detaylar içeren bir yapıda inzal olduğunun söylendiği âyette “ممر” kelimesinin kullanılması, Kur'ân hususunda yorum yapmanın yasak

olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda Yunus sûresinin 94. âyeti de dikkat çekicidir. Âyet şöyledir:

فَإِنْ كُنْتَ فِي شكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يُقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

İleride görüleceği üzere âyette geçen “شك” kelimesi herhangi bir konudaki kafa karışıklığını ifade etmektedir. Muhammed (a.s.), kendine inen âyetlerin Allah'tan bir vahiy olup olmadığı hususunda kafa karışıklığı yaşamış olamaz. Yaşadıysa da bu ilk vahiy tecrübesi için geçerli kabul edilebilir. İlkinden sonra bu kafa karışıklığı devam etmiş olamaz. O halde yukarıdaki âyette söz konusu edilen kafa karışıklığı herhangi bir konuda hüküm vermeyle ilişkilendirilebi-

lir. Kendisine inen şeylerin vahiy olup olmadığını Ehl-i kitaba danışması düşünülemez. Yaşadığı bu kafa karışıklığından kurtulmasının yolu olarak kitabı kiraat edenlere danışması emrediliyor. Devamında yorum yapanlardan olmaması hususunda uyarılıyor.

Toparlayacak olursak “م ر ي” kökünden ister fiil ister isim olsun Kur'ân'daki kullanımlarda “şüphe” kelimesiyle dilimize çevirebileceğimiz bir anlam söz konusu değildir. Bu kökten kullanımlarda merkezde hep “yanlış yorum, kurgu, kuruntu (yapmak)” anlamı vardır.

Rayb (ريب) ve Şekk (شك) Kelimelerinin Anlamı

“ريب” ve “شك” Kelimelerinin ne anlama geldiğini tespit etmeden önce şu hususa dikkat çekmek istiyoruz. Bu iki kelimenin aynı anlama gelmediğini, ikisi arasında anlam farkı olduğunu açıkça gösteren bir durum vardır ki o da bu iki kelimenin Kur'ân'da sıfat-mevsuf ilişkisiyle kullanılmış olmasıdır.

Bilindiği üzere Arapçada “sıfat” nesne ve kavramları niteleyen yahut belirten isimlere denir. Nitelenen isme “mevsuf” adı verilir. Sıfat müştak yahut müştak kapsamına sokulabilen kelimelerden olur. Bu durumda Arapçada sıfat olacak kelimenin iki özelliği olmalıdır; a. vasıf olmalı, b. türemiş olmalı. İsm-i fâil, ism-i mef’ûl gibi kelimeler sıfat olurken kişi ve anlam isimleri mevsuf olur. Arapçada niteleme veya belirtme özelliği taşıyan kelime, cümledeki konumuna göre sıfat yahut başka bir öge olur. Mesela “صغير” kelimesi “البيت الصغير” cümlesinde haber, “البيت الصغير” cümlesinde sıfat konumundadır. Benzer durum belirtme sıfatlarında da vardır. “هذا بيت” cümlesinde işaret ismi olan “هذا” mübteda iken “هذا البيت” cümlesinde sıfattır. Denilebilir ki Arapçada sıfat şekle bağlı bir yapıdır. Sıfatı cümle içindeki konumu ile yapısı belirler. Yapısı itibarıyla niteleme özelliği taşıyan kelimelere sıfat-ı müşebbehe denir. Cümle içinde sıfat konumunda olan bir kelimenin cümleden atılması cümlenin anlamında her zaman büyük bir eksikliğe sebep olmaz. Ancak cümle olarak gelen sıfatın cümleden atılması eksikliğe sebep olur.³

Arapçada sıfatın cümleye kattığı anlamın ne olduğu bizim konumuz açısından önem taşımaktadır. Türkçe olarak “kırmızı araba” şeklinde bir sıfat tamlaması kurduğumuzda birden fazla araba içerisinde kırmızı olanı kastederek kayıtlama ve belirleme yaparız. Arapçada da sıfatın tahsis işlevi olduğu belirtilir. Tahsis edilen kelime, hususilik kazanır. Bu onun tanımlanmasını, diğerlerinden ayırıldığını sağlar. Sıfatlar arttıkça mevsufun hususiyeti ve belirginliği artar.

Kur’ân’da geçen müştak kelimelerin sıfat mı yahut başka bir öge mi olduğunun tespiti önem arzeder. Mesela “الْحَكِيم” kelimesi “تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ” âyetinde sıfat

iken “فَإِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ” âyetinde haberdur. Öte yandan mevsuf konumundaki kelime müştak da olabilir. Mesela “وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا” ifadesi sıfat terkididir. Çünkü “رسول” ve “نبي” kelimeleri arasında umum-husus ilişkisi vardır ve bu ilişki “وكان نبيا رسولا” şeklinde bir kullanıma izin vermemektedir. Kur’ân’da geçen nebi ve rasul kelimelerinin kullanım şekilleri de bunu teyid etmektedir. İki kelime atıf harfiyle birbirine atıf yapılarak kullanılmaktadır (وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ إِلَّا). Ama “وكان نبيا رسولا” şeklinde bir ifade geçmemektedir. Yine “إِنَّهُ كَانَ صَدِيقًا نَبِيًّا” ifadesi de sıfat terkididir. “صديق” ve “نبي” kelimeleri arasında da umum-husus ilişkisi vardır. Kur’ân’da “نبيا” şeklinde geçen bir ifade olmadığı gibi “صديق” kelimesi Kur’ân’da nebi olmayanlar için de kullanılmaktadır. Oysa cümle içindeki konumu itibarıyla haber olan müştak kelimeler arasında yer değiştirmeleri görülebilmektedir. Mesela, “حكيم” ve “عليم” kelimeleri Kur’ân’da “وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ” şeklinde geçebildiği gibi “وَهُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ” şeklinde de geçmektedir.

Yukarıda “رب” ve “شك” kelimelerinin Kur’ân’da sıfat-mevsuf ilişkisiyle kullanılmış olmasının iki kelime arasında anlam farkı olduğunu söylemiştik. Bu iki kelime altı âyette “فِي شَكِّ مُرِيبٍ” şeklinde geçer. Bazı âyetlerde de “شك” kelimesi “مُرِيبٍ” kelimesi ile kayıtlanmadan mutlak olarak geçer.

O halde bu iki kelimenin geçtiği âyetleri dilimize çevirirken her ikisi için de aynı Türkçe kelimeyi mesela “şüpheli” yahut “kuşku” kelimelerini kullanmamalıyız. Bu durumda “رب” ve “شك” kelimelerinin anlamını tespit etmemiz gerekecek.

Kur’ân’da “ر ي ب” kökünden isim yahut fiil formunda 35 âyette 36 kullanım bulunmaktadır. 36 türevin 9’u fiil, 27’si isimdir. Fiillerin tamamı ifti’âl kalıbındadır. İsimlerin 18’i sülasi mastar olan “رَيْبٌ”, bir tanesi mastar bina-i nev olan “رَيْبَةٌ” 7’si, if’âl kalıbının ismi fâili olan “مُرْتَابٌ” şeklindedir.

3 İbn Hişâm en-Nahvî’nin (ö. 761/1360), katru’n-nedâ ve bellü’s-sadâ, ; Cemal Işık, Arapça Sıfat Tamlamalarının Türkçe ile Karşılaştırılması, Ekev Akademi Dergisi, yıl: 19, sayı: 64 (Güz 2015), s. S. 41 vd.

“رابي هذا الأمر” ifadesi kişiyi sıkıntıya sokan hali ifade etmek için kullanılır. Buradaki sıkıntı “tereddüt ve kararsızlık” kaynaklı olmalıdır. “أراب الرجل” ifadesi de kişinin tereddüt ve kararsızlık halini ifade etmektedir. Dolayısıyla “الريب”, “tereddüt ve kararsızlık” anlamına gelir. Nitekim Tevbe sûresinin 45. âyetinde kelime “وَإِذَا بَثَّ قُلُوبُهُمْ فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ” şeklinde geçmekte, âyette bir nevi “الريب” kelimesinin tanımı yapılmaktadır. Yani “الريب” halinde olmak herhangi bir konudaki tereddütü ifade etmektedir. Bu hal, insanı yoran, yıpratıcı dolaşısıyla giderilmesi gereken bir haldir. Nitekim Tur sûresinin 30. âyetinde geçen “رَيْبَ الْمُتُونِ” ifadesi de “الريب” kelimesinin yıpratıcı yönünü göstermektedir.

“ريب” kelimesiyle ilgili olan “tereddüt ve kararsızlık” herhangi bir konuyla ilgili birden fazla ihtimalin varlığı sebebiyle olmalıdır. Özellikle kelimenin iffial babından kullanımlarında bu öne çıkmaktadır.

Mesela Ankebut sûresinin 48. âyetinde Muhammed (a.s.)’in daha önce kitabı bilgiye sahip olmadığı bilgisi verildikten sonra böyle bir birikime sahip olsaydı insanların tereddüt yaşayacakları söylenmektedir (إِنَّا) (لَا رَيْبَ لَكَ مِنَ الْمُبْطِلُونَ). Bu tereddüt, acaba bunlar kendisine vahyediliyor mu yoksa önceki birikimiyle kendi mi derliyor? şeklinde olurdu. Ancak onun okuduğu şeylerin vahiy ürünü olduğu gerçeği kolayca anlaşılabilir için bu ihtimali canlı tutanların kötü niyetliler olduğu “الْمُبْطِلُونَ” kelimesinden anlaşılabilir. Kur’ân’da, birden fazla ihtimal sebebiyle yaşanan tereddüt halinin bazen kulun çabası, bazen de Yüce Allah’ın bilgi vermesi ile izale edilebileceğinin örnekleri vardır. Mesela Maide sûresinin 106. âyetinde ölen kişi aleyhinde borç şهادetinde bulunanların doğru söyleyip söylemedikleri hususundaki tereddüt (إِنْ أَزْتَيْتُمْ) izale etmek için şahitlere namaz sonrası yemin teklif ederek manevi baskıyla bu tereddütten kurtulunabileceği tavsiye edilmektedir. Talak sûresinin 4. âyetindeki tereddüt

ise ilahi bildirim ile izale edilmektedir. Âyette âdetten kesilmiş, âdet görmesi gerekirken çeşitli sebeplerle âdet görmeyen yahut hamile olan kadınların iddeti hakkında tereddütler neler olabilir? Bu kadınlar iddet bekleyecek mi? Evet ise ne kadar süreyle bekleyecekler? Bu soruların cevabını Yüce Allah vermekte ve tereddüt izale edilmektedir.

Kitab’ın Allah’tan olduğuna vurgu yapılan âyetlerde geçen “لَا رَيْبَ فِيهِ” ifadesiyle, insanların kafalarındaki tereddütlere atıfta bulunmaktadır ki buradaki tereddüte de birden fazla ihtimalin varlığı kaynaklık etmektedir. Muhammed (s.a.v.) ‘in tebliğ ettiği şeyler gerçekten Allah’ın ona bir vahyi mi yoksa kendisinin derleyip uydurduğu şeyler mi? Bu tereddütün izalesi için tavsiye edilen çözüm ise şöyle ifade edilmektedir:

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِهِ

“Kulumuza tenzil ettiğimiz hususunda tereddüt ediyorsanız, haydi onun misli bir sûre getirin.” (Bakara 2/23)

Hem kendi içinde tutarlı hem de önceki kitapları tasdik eden, o kitaplarda haber verilen neshleri gerçekleştiren bir metnin en ufak bir parçasını dahi insanlar oluşturamazlar. Herhangi bir ağacın tek bir yaprağının dahi tüm imkanlar ortaya konsa da meydana getirilemeyeceği gibi. Kitabın öncekilerle örtüşmesi ve Allah’ın koyduğu ilme göre kendi kendini tafsîl etmesi onun Allah’tan olduğunu göstermektedir. Şu âyet bunu ifade eder:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَضْلِيلَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Bu Kur’an, başkası tarafından uydurulup Allah’a mal edilmiş değildir. Aksine önceki kitapları kendinde olanla doğrulayan, o Kitapları açıklayan, içinde şüpheye yer olmayan ve varlıkların Rabbi tarafından indirilmiş olan kitaptır.” (Yunus 10/37)

Kevni âyetlere baktığında hemen çözebileceği bir gerçək olan tekrar dirilme ve hesaba çekilme hususunda da insanların tereddütler yaşadığına dair âyetler “الرَّيْبُ” kelimesinin anlamını ortaya koymaktadır.

“شك” kelimesi “ش ك ك” kök harflerinden mastardır. Bu kökten Kur’ân’da 15 kullanım alanı vardır ve hepsi de “شك” olarak geçer. Yani bu kökten fiil formunda bir kullanım yoktur.

Sözlüklerde “شك” kelimesinin “tedâhül” anlamına işaret edilir. Bu, içine girmek” anlamına gelir. Mesela “شككته بالرُّمَحِ” denir ki bu “mızrağı batırmak, mızrakla yaralamak” anlamına gelir. Bu anlam, “شك” kelimesi için sözlüklerde geçen “bir şeyin bir başka şeyle bir araya gelmesi, birleşmesi” anlamıyla da örtüşür. Üst üste konmuş iki kağıdı, ortasına bir şiş geçirerek birleştirdiğinizde yapılan işlem bu kelime ile ifade edilebilir. (شككت بين ورقتين، إذا أنت عَزَزْتَ العودَ فيهما فجمعتهما) Birbirinden ayrı olan iki şeyi bir müdahale ile birleştirmiş oluyorsunuz. Bir müdahale ile bir araya getirdiğiniz hatta eşitlediğiniz şey bir araya gelmemesi gereken şeyler olabilir. Bazen görüntü bir arada olduklarını gösteriyor olsa bile. Mesela, pazularını böğrüne bitişirmiş bir canlının tek parça görünse bile gerçekte pazu ve böğrünün bir olmaması gibi. Görüntü ile gerçək farklıdır. “شك” kelimesinin “اليقين” kelimesinin zıddı olduğunun söylenmesi bu açıdan düşünülebilir.

“شك” Türkçe ifadeyle “kafa karışıklığı” anlamına geliyor olmalıdır. Kafa karışıklığının çeşitli sebepleri olabilir. Bilgi eksikliği, konuyu tam kavrayamama, birden fazla ihtimal, güven eksikliği kafa karışıklığının sebepleri olabilir. Bu bağlamda “فِي شَكِّ مُرَيْبٍ” şeklindeki ifadelerde geçen “شك” yani “kafa karışıklığı”, “birden fazla ihtimal” anlamına gelen “الرَّيْبُ” ile kayıtlanmaktadır. Bu durumda bu ifadeler, “birden fazla ihtimal sebebiyle yaşanan kafa karışıklığı” olarak dilimize çevrilebilir.

Kafa karışıklığının sebeplerinden biri olarak bilgiye değil de zanna göre hareket etmenin örneği Nisa sûresinin 157. âyeti olabilir. Yunus sûresinin 94. âyeti de Muhammed (a.s.)’ın Kur’ân’dan hüküm çıkarma noktasında kafa karışıklığı yaşamaya ilgili olmalıdır. Âyeti hatırlayalım:

فَإِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَاسْأَلِ الَّذِينَ يُقْرَأُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

Âyette Muhammed (a.s.)’ın kafa karışıklığı içerisinde olduğu haber veriliyor (فَإِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ). Söz konusu kafa karışıklığı kendisine indirilen âyetlerin vahiy olup olmadığı hususunda olamaz. İlk vahiy tecrübesi için düşünülecek bu ihtimal Yunus sûresinin âyetlerinin indiği söneme kadar devam etmiş olamaz. Öte yandan “مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ” ifadesi kafa karışıklığının vahyin mahiyetiyle ilgili değil işlevine dair olduğunu göstermektedir. Devamında yorum yapanlardan olmaması hususunda uyarılıyor.

Bu âyetin müteşabihi olan En’âm sûresinin 114. âyetini de burada hatırlayabiliriz:

أَفَعَيِّرُ اللَّهُ آبَتَيْ حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَظُنُّونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

“Allah size kitabı mufassal bir şekilde inzal etmişken ben başka bir hüküm kaynağı mı ararım. Kendilerine kitap verdiklerimiz bu kitabın gerçekleri içerir şekilde Rabbin tarafından tenzil edildiğini bilirler. Sakın yorumlayanlardan olma.” (En’âm 6/114)

Âyette, kitabın mufassal olarak indirildiği bildirildikten sonra, kitaptaki tafsılataın şekinden Ehl-i kitabın, bu kitabın Allah’ın vahiy olduğunu anladıklarına dikkat çekiliyor. Devamında da âyetten hüküm çıkarma hususunda yorum yapanlardan olunmaması vurgulanıyor.

Görüldüğü üzere, farklı köklere ait kelimeler arasında anlam farkları bulunmaktadır.

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

HIRSIZIN CEZASI KONUSUNDA “EL” TARTIŞMALARI

Allah'ın ayetlerine teslimiyette inat edenlerin öne sürdükleri bahaneler içerisinde belki istihzayı en çok hak edeni de eli kesilen kişinin günümüzde mikro cerrahi ile elini diktirebileceği söylemidir.

Giriş

Kur'an'ın, “seriqa”¹ olarak adlandırdığı nitelikli hırsızlık suçunu işleyen kişiye verilmesini emrettiği ceza günümüzde çok tartışılan ve istismar edilen konulardan biridir. Bir kesim Kur'an'ın emrinin sâriq'in elinin kesilmesi olduğunu söylerken, ayetleri diledikleri gibi yorumlamaktan çekinmeyen bir diğer kesim bu ifadenin mecaz olduğunu, burada söylenmek istenenin hırsızın (sâriq) gücünün kesilmesi olduğunu ileri sürmektedirler.

Oysa Allah'a ait olan bir kitabın bu kadar önemli bir suçun cezasını insanların yorumlarına bırakmaması gerekir. Bir başka ifade ile insanların yorumlayarak bu kadar hayafî bir konuda bile farklı sonuçlara ulaşabildikleri bir kitabın Allah'a ait olması hiçbir samimi insanın içine sinmez. Nitekim Kur'an yorumuna açık bir kitap

değildir. Kur'an Nebîmize bile kendisini yorumlama ve açıklama yetkisi vermemektedir. Rabbimiz, Kitabını kendisinin zaten açıkladığını bildirmektedir. Birçok ayetle de bu açıklamaya ulaşmanın metodunu bizlere öğretmektedir.²

İncelediğimiz konuda da Kur'an, ortaya atılan tüm asılsız iddiaları çürüten, yapılan her yorumu temelsiz bırakan bir yapıya sahiptir. Allah'ın Kitabı olduğunun bir delili de budur.

Konuyla İlgili İddialar

Kur'an'da hırsızın cezasını bildiren ayet şöyledir:

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءَ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Erkek sâriq ile kadın sâriqin ellerini kesin ki kazandıklarına karşılık bir ceza, Allah tarafından bir caydırma olsun. Üstün olan ve doğru kararlar veren Allah'tır.” (Mâide 5/38)

1 Kur'an'da seriqa suçu, belli özellikleri taşıyan nitelikli hırsızlık suçudur. Bu suçun taşınması gereken özellikler ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu konuyla ilgili olarak bu makaleyi de içeren “Kur'an'da Hırsızlık Suçu (Seriqa) ve Cezası” başlıklı e-kitap <http://erdemuygan.com/wp-content/uploads/2019/05/Kur'an'da-Hırsızlık-Suç-u-Seriqa-ve-Cezası.pdf> adresinde yayınlanmaktadır.

2 Ayrıntılı bilgi için bkz: Fatih Orum, Kur'an'ı Anlama Usulü, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul 2015

Ayette hırsıza uygulanacak ceza için فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا fak-taû eydiyehumâ ifadesi kullanılmaktadır. Bu ifade “ellerini kesin” anlamına gelmektedir. Burada “ellerini” şeklinde çevrilmiş olan kelime أَيْدِيَهُمَا eydiyehumâ kelimesidir. أَيْدِي eydiy kelimesi يَد yed kelimesinin çoğuludur ve “eller” anlamına gelir. Ayette geçen bu ifade ile ilgili olarak şu iddialar ortaya atılmaktadır:

- “El anlamına gelen يَد yed kelimesi Kur’an’da çoğunlukla mecaz olarak kullanılmaktadır. O halde burada da mecaz olmalıdır.”
- “أَيْدِي eydiy kelimesi eller anlamına geldiği gibi güç anlamına da gelir. Ayette güç anlamında olmalıdır, dolayısıyla ayette hırsızın gücünün kesilmesi emredilmektedir.”
- “Ayette أَيْدِيَهُمَا eydiyehumâ ifadesi kullanılmaktadır. Burada iki kişinin ellerinden bahsedilmektedir. Arapçada çoğul kelimeler en az üç taneyi ifade eder. Ayetteki kelime çoğul olduğuna göre en az üç adedi gösterir. Ancak bir insanda iki el vardır. Demek ki ayetin kast ettiği el değil güçtür.”
- “El dendiği zaman organla ilgili bir sınır belirtilmiş olmaz. Ayette elin nereden kesileceği de belirtilmemiştir. O halde bu ifade organ olan eli kastetmiyor olamaz.”
- “Günümüzde teknolojik gelişmeler sayesinde eli

kesilen kişi mikro cerrahi yöntemiyle elini yeniden diktirebilir. O halde ayette kast edilen şey el kesme olamaz.”

- “Ayette elin kesilmesinin emredilmesi hırsızlık yapılan organın kesilmesi anlamına gelir. Günümüzde ise hırsızlık elle yapılmamaktadır. Bugün el kesmek hırsızlık organını kesmek anlamına gelmeyeceğinden el kesme bu cezanın karşılığı olamaz.”
- “Ayette kastedilen, hırsızlık yapmak isteyen kişinin bu imkandan yoksun bırakılmasını temin etmektir. Herkesin karnının doyduğu bir ortam oluşturulursa hırsızlık yaşanmaz. Ayetteki kesme emri hırsızlığa karşı tedbir olması için gücün kesilmesi anlamındadır.”

Kur’an dikkatli bir biçimde incelenip, varılmak istenilen hüküm önceden belirlenerek Kur’an’a söyletilmeye kalkılmadığında bu iddiaların konu üzerinde fazla düşünme fırsatı olmayan samimi müminleri etkilemek ve el kesmenin ilkel bir uygulama olacağını düşünen sözde modern kesimden taraftar devşirmek amaçlı olduğu kolayca görülebilir.

يَد Yed - El Kelimesi ve Kur’an’daki Kullanımları

Arapçada “el” anlamına gelen يَد yed kelimesinin aslı

یدی **yed (yun)** kelimesidir ve kök harfleri **y-d-y**'dir. Çoğul formu iddia edildiği gibi **eyd** değil, **eydiy (yun)** şeklindedir.³ Kur'an'da **ydy** kök harflerine sahip kelimeler 110 ayette 120 kez geçmektedir. Bu kelimenin insanın organı olan el anlamını Kur'an'dan kolaylıkla tespit etmek mümkündür:

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبِطُشُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ ...

“Ayakları mı var ki yürüsünler; elleri mi var ki tutsunlar; gözleri mi var ki görsünler; kulakları mı var ki dinlesinler...” (A'râf 7/195)

لَأَقْطَعَنَّ أَيْدِيَكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ

“Ellerinizi ve ayaklarınızı elbette çaprazlama keseceğim, sonra elbette hepinizi asacağım.” (A'râf 7/124)

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْأَرْضِ

“Allah'a ve elçisine karşı savaşan ve ortalığı birbirine katmaya çalışanların cezası öldürülmeleri veya asılmaları yahut ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi ya da buldukları yerden sürülmele-ridir...” (Mâide 5/33)

يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ أَلْسِنَتُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ

“Onların yapmakta olduklarına, kendi dilleri, kendi elleri ve kendi ayakları şahitlik ettiği günde” (Nûr 24/24)

Mâide 38. Ayette Geçen “El” İfadesinin Mecaz Olması Mümkün Mü?

Diğer dillerde olduğu gibi “el” kelimesinin birçok deyimsel ve mecaz kullanımı hem Arap dilinde hem de Kur'an'da mevcuttur. Ancak bu kullanımlarda da keli-

menin organ olan el anlamı kaybolmaz. Örnek vermek gerekirse:

وَلَنْ يَتَمَنَّوهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ۗ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

“Elleriyle yaptıklarından ötürü ölümü asla isteye-mezler. O zalimleri bilen Allah'tır.” (Bakara 2/95)

Elleriyle yaptıkları veya elleriyle takdim ettikleri ifade- sindeki kullanım deyimdir ve kişinin bilinçli ve kendi tercihi olarak işlediği fiillerin kastedildiği açıktır. Ben- zer bir kullanım şu ayetlerde de görülebilir:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

“İnsanların, kendi elleriyle yaptıkları şeyler yüzün- den karada ve denizde bozulmalar olur. Bu, ettikle- rinin bir kısmını bulsunlar diyedir; bakarsın vazge- çerler.” (Rûm 30/41)

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا ۗ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

“Allah yolunda harcama yapın, kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Güzel davranın. Allah güzel davrananları sever.” (Bakara 2/195)

Yapılan eylemin fâilini vurgulamak için başvurulduğu açık olan bu ifade tarzı bizzat Allah için de kullanılmaktadır:

قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإَيْدِي ۗ أَمْ أَتَّكَبَرُ ۚ أََمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ

“Allah ona, ‘İblis, elimle yarattığıma secde etmeni engelleyen ne oldu? Kibirlendin mi? Yoksa kendini yüce görenlerden mi oldun?’” (Sâd 38/75)

İçerisinde el kelimesinin kullanıldığı, “yetkiyi elinde bulundurmak” anlamındaki kullanımlar da dillerde çok yaygındır. Kur'an'da benzer kullanım Allah için de söz konusudur:

... بِنَيْدِكَ الْحَيْرِ ۗ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“... Bütün iyilikler Senin elindedir. Sen her şeye bir ölçü koyarsın.” (Âl-i İmrân 3/26)

3 Ragıp el-İsfahânî, Müfredatü Elifâzi'l Kur'ân, Tahkiki Safvân Adnan Dâvûdî, Dimaşk-Beyrut, 1992, yd. maddesi

تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

“Bütün yetkileri elinde tutan Allah pek yücedir. Her şeye bir ölçü koyan O’dur.” (Mülk 67/1)

Yine “bir toplumun içine elini sokmak”, “birinden elini çekmek” ifadeleri de dilimizde olduğu gibi Arapçada da deyim olarak kullanılan ifadelerdir. Kur’an’da pek çok kez görülen bu kullanıma gösterilebilecek bir örnek şöyledir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ هُمْ قَوْمٌ أَنْ يَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ ۖ وَاتَّقُوا اللَّهَ ۗ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

“Ey inanıp güvenenler, Allah’ın üzerinizde olan nimetini hatırlayın; hani bir gün bir topluluk, içinize elini sokmaya çalıştı da Allah onların ellerini sizden çekti. Siz Allah’tan çekinin ve kendinizi koruyun. Müminler, yalnız Allah’a dayanıp güvensinler.” (Mâide 5/11)

Türkçemizde cimri insan için kullanılan “eli sıkı” ve bunun zıttı cömert insan için kullanılan “eli açık” ifadeleri de yine aynı anlamda Kur’an’da yer almaktadır:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ ۖ غُلَّتْ أَيْدِيَهُمْ ۖ وَلَعْنُوا بِمَا قَالُوا ۚ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ ۖ يُنفِقُ كَيْفَ يَشَاءُ ...

“Yahudiler “Allah’ın eli sıkıdır” dediler. Sıkı olan onların elidir. Böyle dedikleri için dışlandılar (lanetlendiler). Hayır, Allah’ın iki eli de açıktır; nasıl tercih ederse öyle verir...” (Mâide 5/64)

Ayrıca içerisinde **yed** kelimesinin tekil ve çoğul formlarının geçtiği bir başka deyim Kur’an’da çokça yer almaktadır. Lafzen “iki eli arasında veya elleri arasında” anlamına gelen **beyne yedeyhi** veya **beyne eydihi** deyim ve türevleri “kendinden önceki” veya “önünde bulunduğu” şeklinde dilimize çevrilmektedir:

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْآنُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ نَصَدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ

“Bu Kur’an, başkası tarafından uydurulup Allah’a mal edilmiş değildir. Aksine kendinden öncekini/önünde bulunduğunu tasdik eden, o Kitapları açıkla-

yan, içinde şüpheyeye yer olmayan ve varlıkların Rabbi tarafından indirilmiş olan kitaptır.” (Yûnus 10/37)

Deyimsel ifadelerin yer aldığı ayetlerde de görüldüğü gibi tüm mecaz kullanımlarına rağmen kelimenin orijinal anlamı ortadan kalkmamaktadır. Zaten bir kelimenin gerçek anlamı bütünüyle ortadan kalacak olursa o kullanıma mecaz denmesi de mümkün olmaz. Kelimenin mecaz olarak kullanıldığı çok açık olan şu ayette bile organ olan “el” anlamı kaybolmamış, ancak anlatılan konunun ifade gücü artırılmıştır:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ ...

“Sana bağlılık sözleşmesi yapanlar, o sözleşmeyi aslında Allah ile yapmış olurlar. Allah’ın eli onların elleri üstündedir...” (Fetih 48/10)

Ayrıca deyimsel olarak kullanılan ifadelerde tek bir kelimenin anlamı değil, ifadenin bütünü deyimdir. Mesela “eli açık” derken el kelimesi yine bildiğimiz organ olan el anlamındadır. Fakat “eli açık” ifadesinin bütünü bir deyim olduğu için burada kimsenin aklına açık bir el gelmez; o deyim anladığı durum anlaşılır. Yani deyimlerde ve mecazî kullanımlarda, kullanılan ifadenin tamamı, bir bütün olarak gerçeğinden farklı şeyler anlatır. İçindeki kelimelerse aslı anlamlarını korumaya devam ederler.

Bunun yanı sıra bir kelimenin nerede mecaz nerede gerçek anlamda kullanıldığını anlayabilmek mümkün olmasa mecaz diye bir şeyden söz edilmesi anlamsız olurdu. Hele de Allah’ın Kitabında yer alan ifadelerin nerede mecaz olduğunun tespiti kişiden kişiye değişiklik gösterebiliyorsa o kitabı Allah’a ait saymak olacak şey değildir. Dolayısıyla tüm bu mecaz kullanımlarına bakarak hırsızın elinin kesilmesini emreden Mâide 38. ayetteki “eller” ifadesini mecaz saymanın, organ olan elden bahsedilmediğini söylemenin hiçbir kabul edilebilir yanı yoktur. Kaldı ki aynı gerekçeyle Mâide 33. ayetteki terör suçlarının cezaları sayılırken geçen **eydihi** (elleri) ifadesini neden mecaz saymadığımızın açıklanması gerekir. O ayette ayakların kesilmesi, asılma veya sürgün edilme gibi ifadelerin de kullanıldığı, dolayısıyla bunun bir ceza olduğunun çok açık olduğu ileri sürülebilir. Ancak bu

mantıklı bir cevap olmaz. Çünkü bu durumda sadece elin kesilmesinin emredilmesi bir türlü dile getirilemez. Yani yanında en azından ayaklar da geçmedikçe el kelimesi mecaz sayılacaksa sadece elin kesilmesini emretmek dil bakımından mümkün olmaz.

Mâide 38. Ayetteki “Elleri” İfadesinin “Güçleri” Anlamına Gelmesi Mümkün Mü?

يد **yed** kelimesinin çoğulunun أيد **eyd** olduğu ve أيد **eyd** kelimesinin aynı zamanda “güç” anlamına da geldiği, dolayısıyla ayette hırsıza verilecek cezanın onun gücünü kesmek olduğu iddia edilmektedir. Her şeyden önce “el” anlamındaki يد **yed** kelimesinin çoğulu أيد **eyd** değildir. Bu konuyu aşağıda detaylı olarak anlatacağız. Ama önce ileri sürülen iddianın hiçbir durumda ayete uygun olmadığını belirtmemiz gerekir. Hukuk, bir suç işlendikten sonra o suçun cezasının tespiti ile ilgilidir. Ayette hırsızlık (seriqa) suçu sabit olmuş kişilere verilecek cezadan bahsedilmektedir. Suçu sabit bir kişinin gücünü kesmek diye bir ceza olamaz. Kaldı ki bu ifadeyle neyin anlatılmak istendiği de belli değildir. Eğer anlatılmak istenen, hırsızlığın olmadığı bir toplumsal düzen oluşturmaksa bu işlenmiş bir suçun cezası değil, o suçun işlenmesini önleyici bir tedbir olabilir. Oysa ayette السارق و السارقة (erkek hırsız ve kadın hırsız) denilerek suçu sabit olmuş hırsızdan (sâriq) bahsedilmektedir. Yani ayette sâriq olarak isimlendirilmelerinden, bu kişilerin seriqa suçundan yakalanmış, yargılanmış ve suçlu bulunmuş oldukları anlaşılır. Ayrıca insanların hırsızlık yapmaları alınacak tedbirlerle önlenemez. Sadece Kur’an’ın hırsızdan (sâriq) bahsediyor ve onun cezasını bildiriyor olması bile bu suçun (seriqa) kıyamete kadar yeryüzünde işleneceğinin en güçlü delilidir. Kur’an Allah’ın Kitabı olduğundan suçlara verilen cezalar da insan fıtratına uygun olacaktır. Fıtrata uygun cezalar suçları minimize etmenin tek ve olmazsa olmaz şartıdır. Dolayısıyla hırsızlık (seriqa) suçu en aza indirilmek isteniyorsa yapılması gereken şey, ayetleri doğru anlayıp teslim olmaktır.

Gelelim kelimenin “el” değil “güç” anlamına geldiği iddialarına: Arapçada “**güç**” anlamına gelen أيد **eyd** kelimesi أيد **eyde** fiilinden türemiştir.⁴ Türkçede kullandığımız destekleme, güçlendirme anlamındaki “te’yîd” kelimesi de bu fiilin tef’îl bâbının mastarıdır. Oysa el anlamındaki يد **yed** kelimesinin يد **ydy** kökünden bir kelime olduğunu söylemiştik. Bu sebeple sözlüklerde “el” anlamındaki يد **ydy** maddesi ile “güç” anlamındaki أيد **eyd** maddesi birbirinden farklıdır. **Lisân’ul Arab**’ın أيد **eyd** maddesinde kelimeye şu anlam verilir:

أيد: الأيدُ والأدُ جميعاً: القُوَّةُ؛

“Eyd: Eyd ve Âd kuvvet anlamındadır.”⁵

İddia sahipleri يد **yed** kelimesinin çoğulu ile bu kelimeyi birbirine karıştırmaktadırlar. Güç anlamına gelen أ ي د **e-y-d** kök harflerinden türemiş kelimeler Kur’an’da 11 ayette geçmektedir.⁶ Bunlardan sadece ikisinde isim, diğerlerinde fiil formundadırlar. Kelimenin fiil olarak geçtiği ayetlerin hepsinde fâil Allah’tır ve şu ayette de olduğu gibi daima tef’îl bâbında “desteklemek, güçlendirmek” anlamında karşımıza çıkmaktadır:

وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ ۖ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ...

“Musa’ya o kitabı vermiş, ardından da onun izinden giden elçiler göndermiştik. Meryem oğlu İsa’ya da açık belgeler (mucizeler) vermiş, onu Kutsal Ruh ile güçlendirmiştik (te’yîd).” (Bakara 2/87)

Aslında bu kelimenin “el” anlamındaki يد **yed** kelimesinden tamamen farklı bir kelime olduğunun en güçlü delillerinden biri tef’îl bâbındaki durumudur. Yukarıdaki ayette de görüldüğü gibi tef’îl bâbında أيد **eyde** şekline giren bir fiilin kök harfleri يد **y-d-y** olamaz, أيد **e-y-d** olmak zorundadır. Dolayısıyla el ve güç anlamındaki kelimeler birbirlerinden tamamen farklı köklere sahip olmak zorundadırlar.

4 Ragıp el-İsfahâni, Müfredatü Elfâzî’l Kur’ân, Tahkiki Safvân Adnan Dâvûdî, Dimâşk-Beyrut, 1992, أيد maddesi.

5 İbn Manzûr, Lisân’ul Arab أيد maddesi

6 Bakara 2/87, 253, Âl-i İmrân 3/13, Mâide 5/110, Enfâl, 8/26, 62, Tevbe 9/40, Sâd 38/17, Zâriyât 51/47, Mücadele 58/22, Saff 61/14

Güç anlamındaki **eyd** kelimesinin isim olarak kullanıldığı iki ayet şunlardır:

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ ...

“Bir de semaya bakın, biz onu kuvvetle (bieydin) bina ettik...” (Zâriyât 51/47)

اضْبِرْ عَلَيَّ مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ

“Bunların sözlerine sabret. Kulumuzu; güçlü (da za’l-eyd) Davut’u anlat. Çünkü o, pek saygılıydı.” (Sâd 38/17)

Nitekim **Lisân’ul Arab** **eyd** maddesinde bu ayet örnek verilmiş ve şöyle söylenmiştir:

وَقَوْلُهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ ذَا الْأَيْدِ؛ أَي ذَا الْقُوَّةِ

“Yüce Allah’ın şu sözünde; **eyd** sahibi kulumuz Davud’u anlat, yani kuvvet sahibi”⁷

Ragıp el İsfahanî de **eyd** maddesinde Kur’an’dan örnekler verirken bu ayete ek olarak yukarıdaki Zâriyât 47. ayeti de almıştır.

İddia sahipleri bu 2 ayeti ve bir de Sâd Suresi 45. ayeti (bu ayeti aşağıda ayrıca ele alacağız) delil göstererek Mâide 38. ayetteki ifadenin hırsızın elini değil gücünü kesmek anlamına geldiğini öne sürmektedirler. Oysa yukarıda da söylediğimiz gibi el ile güç anlamına gelen kelimeler tamamen farklı kelimelerdir ve Mâide 38. ayetteki kelimenin güç anlamındaki **eyd** kelimesi olması mümkün değildir. Çünkü el anlamına gelen kelimenin kök harfleri ي د ي y-d-y iken güç anlamına gelen kelimenin kök harfleri د ا ي e-y-d şeklindedir. El anlamına gelen kelimenin çoğul formu ile güç anlamına gelen kelime benzer yazılırlar ancak el anlamındaki يد kelimesinin çoğulunda kök harfi olan ي **yâ** harfi ortaya çıkar ve bu yüzden **eydiy** şeklinde yazılır. Güç kelimesinde ise son da bir ي **yâ** harfi bulunmaz ve **eyd** şeklinde yazılır. İki kelimenin kök harflerinin farklılığı, “el” anlamındaki kelimenin çoğul formunda görünür olan bu ي **yâ** harfiyle tesbit edilebilir. Buna göre eller ifadesini içeren tüm kelimelerde kelimenin kökündeki ي **yâ** harfi yazılır. Mesela Mâide 38. ayette kelime şöyle geçmektedir: **faktaû eydi-**

yehumâ (ellerini kesin). Oysa gücünü kesin densesydi ifadenin **faktaû eydehumâ** veya her ikisinin güçlerini anlamında **faktaû eydeyhimâ** olması gerekirdi. Bu ifadede bir ي **yâ** gözükmesine rağmen okunuşu ayetteki ifadeden farklı olarak **eydeyhimâ** şeklindedir çünkü buradaki ي **yâ** harfi ifadenin ikil olmasından dolayıdır. Ancak ayette ikisi de değil, **eydiyehumâ** şeklindedir. Çünkü güçten değil, “eller”den bahsedilmektedir.

El kelimesinin kökündeki bu ي **yâ** harfi aşağıdaki ayette net olarak görülebilir. Bu durum kelimenin “eller” anlamında olduğunu gösterir:

ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ ...

“İnsanların, kendi elleriyle (eydiy) yaptıkları şeyler yüzünden karada ve denizde bozulmalar olur...” (Rûm 30/41)

Aynı durum iddia sahiplerinin kelimenin güç anlamına geldiğine delil olarak aldıkları Sâd Suresinin 45. ayetinde de görülmekte ve kelimenin güç değil eller anlamında olduğunu göstermektedir:

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ

“Eller (el’eydiy) ve basiretler sahibi kullarımız İbrahim, İshak, Yakub’u da anlat.” (Sâd 38/45)

Ayette eller olarak çevrilmiş kelime **el’eydiy** kelimesidir. Kelimenin sonundaki ي **yâ** harfi bunun “el” kelimesinin çoğulu olduğunu, aynı surenin 17. ayetindeki ifadenin aksine güç anlamında olmadığını gösterir. Bu kelime güç anlamında olsaydı 17. ayetteki gibi **el’eyd** şeklinde yazılması gerekirdi. Ayrıca ayette bu kelimedenden sonra yine insan vücuduna ya da özelliğine atıfla basiretler, bakışlar anlamındaki **el’ebâr** ifadesinin kullanılması da bu kelimenin “eller” anlamında olduğunun bir başka göstergesidir. Fahreddin Râzî bu ifadelerle ilgili olarak şu notu düşmektedir:

وَاعْلَمْنَا أَنَّ الْيَدَ أَلَّةً لِأَكْثَرِ الْأَعْمَالِ وَالْبَصَرَ أَلَّةً لِأَقْوَى الْإِذْرَاكَاتِ، فَحَسَّنَ التَّعْبِيرَ عَنِ

الْعَمَلِ بِالْيَدِ وَعَنِ الْإِذْرَاكِ بِالْبَصْرِ

“Bil ki el birçok iş için bir araç olduğu gibi basiret de

7 İbn Manzûr, Lisân’ul Arab **eyd** maddesi

güçlü bir kavrayış için bir araçtır. İş ifadesini en güzel anlatan tabir el, idrak ifadesini en güzel anlatan tabir ise basirettir.”⁸

Halbuki aynı müfessir surenin yukarıda gördüğümüz 17. ayeti için şu açıklamayı yapmaktadır:

﴿ذَا الْأَيْدِ﴾ أَيُّ ذَا الْقُوَّةِ عَلَىٰ أَدَاءِ الطَّاعَةِ وَالْإِخْتِرَازِ عَنِ الْمَعَاصِي

“Ayetteki الأيدي ze’l eyd isyandan kaçınma ve itaati yerine getirme konusunda güç sahibi demektir.”⁹

Görüldüğü gibi tefsirlerden bir örnek göstermek amacıyla alıntı yaptığımız Fahreddin Râzî de tefsirinde, Sâd Suresi 45. ayetteki الأيدي el’eydiy kelimesini “el”, 17. ayetteki, sonunda ي yâ harfi olmayan الأيدي el’eyd kelimesini ise “güç” olarak anlamlandırmıştır.

Bu iki kelimenin tamamen farklı köklerden kelimeler olduğunun bir delili de A’râf Suresi 195. ayetteki kullanımında görülebilir:

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۗ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلْ ...

“Ayakları mı var ki yürüsünler; elleri (أيدي eydin) mi var ki tutsunlar; gözleri mi var ki görsünler; kulakları mı var ki dinlesinler...” (A’râf 7/195)

Ayetteki “elleri (eydin) mi var ki tutsunlar” ifadesinin orijinali بِهَا أَيْدٍ يَبْطِشُونَ şeklindedir. Burada eller kelimesi أَيْدٍ eydin şeklindedir. Halbuki el kelimesinin çoğulunda kelimenin sonundaki ي yâ harfi ortaya çıkar demiştik; ama burada sondaki ي yâ harfi görünmemektedir. Burada aslında merfû olması gereken ifade mecrûr olarak gelmiştir. Buradaki tevinli esre (yani sondaki dal harfini “din” şeklinde okutan alttaki iki çizgi), kelimenin sonundan bir harfin hafzedildiğini (düşüğünü) gösterir. Çünkü normal şartlarda böyle bir cümlede tıpkı öncesindeki أَرْجُلٌ erculün ifadesinde olduğu gibi eyd kelimesinin de ötre okunması yani merfu olması ve أَيْدٍ eydun şeklinde gelmesi gerekirdi. Ancak burada kelimenin sonunda hafzedilmiş bir ي

yâ olduğunu, yani aslında bunun أَيْدِي eydiyyun (eller) kelimesi olduğunu belirtmek için esre olmuş ve tevinli gelmiştir (eydin). Yani أَيْدٍ eyd olarak yazıldığı halde güç anlamına gelen أَيْدٍ eyd ile aynı kelime olmadığı sonundaki dal harfinin ötre okunması gerekirken esre okunmasından anlaşılmaktadır. Sonunda ي yâ harfi olan kelimelerde benzer duruma farklı örnekler görmek isteyenler, bu harfin kural gereği düşüğünü belirtmek için tevinlenmiş وَاقٍ vâqin ya da قَاضٍ qâdin kelimelerinin geçtiği ayetlere bakabilirler.¹⁰

Sonuç olarak Mâide Suresi 38. ayette kesme emri verilen şeyin hırsızın gücü olduğu iddiası Arapça bakımından da itibar edilmesi mümkün olmayan, temelsiz bir iddiadır. Böyle bir iddiayı savunmakla yapılan şey ayeti tahrif etmek ve Arapça bilmeyenleri etki altına almak olacaktır.

Mâide 38. Ayette Geçen “Ellerini” İfadesinin Çoğul Olmasının Organ Olan Elin Kastedilmediğine Delil Olması Mümkün Mü?

Ayette çoğulu geçen أَيْدٍ eyd kelimesi ile ilgili olarak ortaya atılan iddialardan biri de Arapçada çoğulun en az üç adedi gösterdiği ve bir insanın üç eli olamayacağı için bunun farklı bir anlamda olması gerektiği idi. Şimdi de ifadeyi bu açıdan inceleyelim:

İnceleyeceğimiz kelime أَيْدِيهَا eydihumâ kelimesidir. Kelimenin أَيْدِي eydiy bölümü eller anlamındadır. Devamındaki هُمَا humâ bölümü ise “ikisinin” anlamına gelen zamirdir. Buradaki ikil zamir, ayetin başındaki erkek ve kadın hırsız anlamındaki السَّارِقِ es’sâriq ve السَّارِقَةَ es’sâriqa ifadelerini göstermektedir. İddia sahipleri ise kelimedeki kullanılan eydiy ifadesinin ikil değil çoğul olması sebebiyle en az üç eli ifade ettiğini ve her bir hırsızın ellerinden bahsedildiğini, bir insanın da üç el olamayacağından bu kelimenin el anlamında olamayacağını söylemektedirler.

8 Fahreddin Razi, Mefâtih-ul’Gayb 1999, Beyrut c:9 s: 400

9 a.g.e. s: 374

10 Ra’d 13/34,37 ve Müminün 24/21, Tâhâ 20/72

Öncelikle yukarıda, ayetteki **eyd** kelimesinin hiçbir şekilde güç anlamında olamayacağını Arap dili kuralları ile ispatladık. Dolayısıyla artık “bu kelime eller anlamında olamaz” gibi bir söylemin hiçbir tutarlı yanı yoktur. Yine de biz iddiaların hiçbir yönden tutarlı olmadığını göstermek adına çürütmeye devam edelim.

Arapçada isimlerin tekil (müfred), ikil (tesniye) ve çoğul (cem’î) formları vardır. Her kelimenin özel bir ikil formu olduğundan, bir kelime tekil veya ikil değil de çoğul ise 3 veya daha fazla adet olduğu anlatılıyor demektir. İncelediğimiz kelimedeki **eydiy** ifadesi çoğuldur ve en az üç adedi kastetmesi gerekir. Ancak burada “erkek ve kadın hırsızlık yapan herkesin ellerini” dendiği çok açıktır. Dolayısıyla elbette eller çoğul olmak zorundadır. Zira tek bir erkek hırsız ile tek bir kadın hırsızdan bahsedilmemektedir. Erkek veya kadın, kim olursa olsun hırsızın elini kesin denmektedir. Bu anlamı kelimenin ikil ve tekil formlarını kullanarak dile getirmek mümkün değildir. Şöyle ki; kelimenin tekil olması zaten mümkün değildir bu kullanım anlamsız bir sonuç verir. Çünkü ifade **faktaû yedehumâ** şeklinde olacaktır ve bu ifadeden her ikisinden bir el kesilmesi anlaşılır. Diğer ihtimal ise el kelimesinin ikil olması durumudur. O zaman da ifade **faktaû yedeyhimâ** olacaktır. Bu ifadedense her iki hırsızın da iki elinin birden kesilmesi anlaşılır. İşte zaten bu karışıklıkların önüne geçmek için Arapça nahiv kitaplarında şu kural dile getirilir:

“Tesniye (ikil) formundaki kelime bir diğer tesniye formundaki kelimenin tamlayanı (muzaf) olduğunda, tamlayan tamlananın (muzafun ileyh) bir parçası ise tamlayan çoğul formunda kullanılır.”¹¹

Nitekim bu durumun Kur’an’da başka örneklerini de görmek mümkündür. Tahrîm Suresi’nin 4. ayeti şöyledir:

إِنْ تَوْبَا إِلَى اللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا...

“Allah’a yönelip tevbe ederseniz iyi olur. Çünkü ikinizin de kalpleri kaydı...” (Tahrîm 66/4)

Ayetteki “ikinizin kalpleri” ifadesi **kulûbukumâ** kelimesinin Türkçe karşılığıdır. Burada iki kişinin kal-

binden bahsedilmesine rağmen kalp kelimesi ikil değil çoğul kullanılmıştır ki anlam karışıklığı olmasın. Hatta burada iki kişinin kalp sayısının toplamda ikiden fazla olma ihtimali olmamasına rağmen ikil değil çoğul kullanılmıştır. Buradan hareketle bu kullanımın kural dışı olmadığı, anlam karışıklığının önüne geçilmesi için böyle olması gerektiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla kadın veya erkek, hırsızlık yapan herkesin bir elini ifa- de ederken çoğul gelmesi bir kişide üç el olmasını değil, herkesin birer elinin kastedildiğini göstermektedir. Ayrıca Kur’an’da ayeti böyle anlamamız gerektiğini doğrulayan çok daha güçlü deliller de vardır. Bunlardan biri Mâide 33. ayet ve benzerlerindeki kullanımdır:

إِنَّمَا جَزَاءُ الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يُقَتَّلُوا أَوْ يُصَلَّبُوا أَوْ تُقَطَّعَ أَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ...

“Allah’a ve elçisine karşı savaşan ve ortallığı birbirine katmaya çalışanların cezası öldürülmeleri veya asılmaları yahut ellerinin ve ayaklarının çapraz olarak kesilmesi...” (Mâide 5/33)

Bu ayetteki ifadelerden **yed** kelimesinin çoğul kullanımında bile zamirlerden dolayı tekil kastedildiği, tek bir elden bahsedildiği açıkça anlaşılmaktadır. Şöyle ki; burada **tukatta’a eydiyhim ve erculuhum** (ellerinin ve ayaklarının kesilmesi) ifadesinde de eller ve ayaklar çoğul ifadelerdir. Burada kelime “onların” anlamına gelen **hum** zamiri aldığı ve çok kişiden bahsedildiği için çoğul ifade kullanılmıştır, ancak buna rağmen her birinin birer eli ve birer ayağının kastedildiği çok açıktır. Çünkü devamında **min hilâfin** (çapraz olarak) ifadesi geçmektedir. Burada “çapraz olarak” ifadesinin kullanılmasından, “elleri ve ayakları” şeklinde çoğul kelimeler kullanılmasına rağmen, kast edilenin birer el ve birer ayak olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü başka şekilde çapraz kesmek mümkün değildir. Demek ki bir kişinin bir eli kast edildiğinde de kişi sayısının çokluğundan dolayı kesilecek organ çoğul olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla Mâide 38. ayetteki **faktaû eydiyehumâ** ifadesinde kast edilenin her hırsızın sadece bir elinin kesilmesi olduğu diğer ayetlerin delaletiyle sabittir. Benzer durum firavunun sihirbazları tehdit ettiği A’râf 124, Tâhâ 71 ve

11 Şeyh Ebu’l-Hayyan Siracuddin en-Nahvî, Hidâyetü’n-nahv, Karaçi, Pakistan, s: 58.

Şuarâ 49 ayetlerinde de görülebilir.

Yusuf Suresindeki ellerini kesen kadınlardan bahseden ayette aynı durum mevcuttur:

...وَأَعْتَدْتُ لَهُنَّ مِثْكَأَ وَآتَتْ كُلُّ وَاحِدَةٍ مِّنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْنَهُ فَكَلِمًا
رَأَيْتَهُ أَكْبَرُتُهُ وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ...

“...Onlara mükellef bir sofraya hazırladı; her birine bir bıçak verdi. Sonra Yusuf’a ‘Haydi yanlarına çık’ dedi. Kadınlar Yusuf’u görünce büyülendiler ve ellerini kestiler...” (Yûsuf 12/31)

Bu ayette de “ellerini” şeklinde dilimize çevrilen ifade, çoğul olan **أيديهن** **eydiyehünne** kelimesidir. Burada kadınların üçer eli olduğundan söz edilemeyeceği açıktır. Tüm kadınların ellerinden bahsedildiği için çoğul kullanıldığı söylenebilir. Ancak kast edilenin her birinin iki eli mi olduğu sorusu sorulamaz. Çünkü kadınların bir ellerinde bıçak vardır. Dolayısıyla kesilen elleri yine bir tanedir. Yani kelime çoğul kullanılmış ancak her birinin bir eli kast edilmiştir. Dolayısıyla Mâide 38. ayetteki ifadeden bir kişinin üç eli olamaz sonucunu çıkarmak anlamsızdır.

Kelime bir elin kast edildiği durumlar için de çok sayıda kişiden bahsedildiği için çoğul gelmiştir. Kelimenin çoğul kullanılıp herkesin bir tek elinin kast edildiğini anladığımız bir ayet daha mevcuttur:

إِنَّ الَّذِينَ يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللَّهَ يَدِ اللَّهِ فَرَقَ أَيْدِيَهُمْ...

“Sana bağlılık sözleşmesi yapanlar, o sözleşmeyi aslında Allah ile yapmış olurlar. Allah’ın eli onların elleri üstündedir...” (Fetih 48/10)

Daha önce mecaz olarak “Allah’ın iki eli” ifadesinin Mâide Suresinin 64. ayetinde geçtiğini görmüştük. Böyle bir kullanım olmasına rağmen yukarıdaki ayette “Allah’ın eli” derken tek bir elden bahsedilmektedir. Devamında ise “onların elleri üstündedir” ifadesi yine deyimsel bir kullanım ile karşımıza çıkmaktadır. Bu-

rada “onların elleri” derken her birinin tek elinin kast edildiği “Allah’ın eli” ifadesinde de tek bir elin kullanılması anlaşılmaktadır. Eğer “Allah’ın iki eli onların elleri üstündedir” densesydi onların “iki elinin” üstünde olduğu anlaşılırdı. Ancak “Allah’ın eli, onların elleri üstündedir” deyimi dahi olsa, her bir kişinin bir tek elinden bahsedildiği anlaşılır hale getirilmiştir.

Yaptığımız tüm bu tespitler, hırsızlık (seriqa) suçunu işlediği sabit olmuş kişilerin sadece bir elinin kesilmesinin emredildiğini de göstermekte, “kesilecek elin bir tane olduğunu nereden çıkarıyorsunuz” gibi garip sorular cevap bulmuş olmaktadır.

Bu konuda çok sorulan sorulardan biri de elin sınırlarının ne olduğudur. Zira **“ayette eli kesin deniyorsa elin nereden kesileceğini nasıl tespit edeceğiz”**

gibi soruların yukarıdaki anlamsız iddiaları güçlendirdiği düşünülmektedir. Gerçekten de herhangi bir Arapça sözlüğe bakıldığında Türkçeye “el” olarak çevrilen يد yed kelimesinin anlamı ile ilgili olarak şu ifadelerle karşılaşılır:

من أعضاء الجسد ، وهي من المنكب إلى أطراف الأصابع

“Bedenin, omuzdan parmak uçlarına kadar olan organı.”¹²

Görüldüğü gibi sözlüklere göre يد yed kelimesi Arapçada omuzdan itibaren tüm kolu ifade eden bir kelimedir. Ancak bu durumun Kur’an’da bir örneği yoktur. Kelimenin Kur’an’daki tüm kullanımları bilekten parmak uçlarına kadar olan, bizim de “el” dediğimiz bölgeyle sınırlıdır. Kelimenin anlamını Kur’an’dan öğrenirken okuduğumuz ayetler hatırlanırsa bu durum net bir şekilde görülebilir:

أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۚ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبِطُّشُونَ بِهَا ۚ أَمْ لَهُمْ آغْنِينَ بَصِيرُونَ ۚ بَلَىٰ ۚ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ ۚ بَلَىٰ ۚ

“Ayakları mı var ki yürüsünler; elleri mi var ki tutsunlar; gözleri mi var ki görsünler; kulakları mı var ki dinlesinler...” (A’râf 7/195)

¹² Erişim: <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/اليد/>

Ayette يد **yed** kelimesinin tutmaya yarayan organ olduğu belirtilmektedir. Bu da bilek ve parmak uçları arasındaki bölümdür. Şu ayet de kelimenin Kur'an'daki kullanımının tüm kolu kast eder biçimde olmadığını gösterir:

وَأَضْمُمُ يَدَكَ إِلَى جَنَاحِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ آيَةٌ أُخْرَى

“Şimdi elini koynuna sok da lekesiz, bembeyaz bir şekilde dışarı çıkar. Bu da bir başka belgedir.” (Tâ-hâ 20/22)

Kaldı ki abdesti tarif eden ayette ellerin yıkanması emredilirken “el” kelimesi ile kast edilenin yine aynı şekilde tutma organı olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple yıkanacak yerin sadece el olmadığının anlaşılması için “dirseklere kadar” denilerek sınırı genişleten bir ifadeye yer verilmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ...

“Ey inanıp güvenenler! Namaza kalktığınız zaman yüzlerinizi ve dirseklere kadar ellerinizi yıkayın...” (Mâide 5/6)

Ayetteki “dirseklere kadar” ifadesinin sınırı genişletmek değil, omuza kadar anlaşılmasını diye aslında sınırı daraltmak için kullanılan bir ifade olduğu söylenebilir ki fıkıh eserlerinde de bu söylem dile getirilmektedir. Ancak hem Kur'an'da el kelimesinin hiçbir ayette tüm kolu ifade eden bir kullanımının olmaması hem de bu ayetin devamında teyemmüm emri verilirken de el kelimesinin kullanılıp sınır bildirilmediği halde başta Rasulullah olmak üzere herkesin sadece elini mesh etmesi bu söylemin doğru olmadığını gösterir:

...وَإِنْ كُنْتُمْ مَرَضَىٰ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَاءَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَائِطِ أَوْ لَامَسْتُمُ النِّسَاءَ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ مِنْهُ...

“... Hasta veya yolcu olur yahut sizden biri ayak yolundan gelir ya da kadınlarınızla birlikte olur da su bulamazsanız, temiz yüzeye (toprağa) yönelin; onunla yüzünüzü ve ellerinizi meshedin...” (Mâide 5/6)

Görüldüğü gibi ayette sadece “ellerinizi meshedin” denilip hiçbir sınır çizilmediği halde teyemmümde omza kadar mesh yapılmaz. Bu durum يد **yed** kelimesinin Arapçada ne anlamda olursa olsun Kur'an'da sadece parmak ucundan bileğe kadar olan bölgeyi ifade ettiğini gösterir. Ayetin baş kısmında el kelimesinin “dirseklere kadar” ifadesi ile birlikte kullanılmasının da yıkanacak bölgenin parmak ucundan başlayıp dirsekte bittiğini anlatmak için olduğu net bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kaldı ki yukarıda alıntı yaptığımız sözlükte el kelimesi anlamlandırılırken ikinci anlam şöyle verilmiştir:

وَالْيَدُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ : مَقْبُضُهُ

“Her şeyin tutulacak yerine de el denir.”¹³

Bir eşyanın tutulacak yeri için de bu kelimenin kullanılması, bu kelime ile tutma organı olan el yani parmak uçlarından bileğe kadar olan bölgenin kast edildiğini gösterir.

Sonuç olarak açıkça görülmektedir ki Mâide Suresi 38. ayette seriqa suçundan hüküm giymiş kadın veya erkeğin cezasının, bir elinin bilekten kesilip bedeninden ayrılması olduğu Allah'ın bir emridir. Bu ayete teslim olmak istemeyen kişilerin ürettikleri tüm argümanlar akla, mantığa, Arap dili kurallarına ve en önemlisi Kur'an'ın iç bütünlüğüne aykırıdır. Allah'ın ayetlerine teslimiyette inat edenlerin öne sürdükleri bahaneler içerisinde belki istihzayı en çok hak edeni de eli kesilen kişinin günümüzde mikro cerrahi ile elini diktirebileceği söylemidir. Açıkçası Kur'an'da buna engel bir durum yoktur. İsteyen hırsız elini elbette diktirebilir. Burada önemli olan, elin dikilmesinin elin kesilmesinden sonra olmak zorunda olduğudur. Kesildikten sonra eli tekrar dikilmiş kişi suçunun cezasını çekmemiş mi olmaktadır? Kesilen “el” sonradan ne yapılırsa yapılsın, ceza çekilmiştir. Eli sonradan dikilen ile dikilmeyen kişi arasında cezayı çekmek bakımından bir fark yoktur. Çünkü suçun cezası elsiz kalmak ve öm-

13 <https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/اليد/>

rün kalanını elden mahrum olarak geçirmek değil, elin kesilmesidir. İnsan elini başka sebeplerden dolayı da kaybedebilir. Serîqa türünden hırsızlığın cezasının el kesme olması eli olmayan herkesi eski bir hırsız (sâ-riq) yapmaz.

Benzer bir bahane de “bugün hırsızlık elle yapılmıyor, dolayısıyla hırsızın elini kestiğinizde hırsızlık organını kesmiş olmuyorsunuz” şeklinde dile getirilmektedir. Ne var ki Rabbimiz hırsızın cezasını belirtirken “hırsızlık organını kesin” gibi bir ifade kullanmamaktadır. Elin kesilmesinin sebebi olarak hırsızlığın elle yapılmış olmasını ileri sürmek Kur’an’dan onay almayan hayalî bir üretilerdir. Allah hiçbir emrinin gerekçesini açıklamak zorunda değildir. Fıtrata belirleyen de o fıtrata en uygun olanı emreden de kendisidir. Kaldı ki sadece elini kullanarak hırsızlık yapabilen bir kişiye de rastlamak mümkün değildir. Kullanılan organ el olsa dahi hırsızlık (serîqa) plan yapmakla yani kafayla işlenebilen bir suçtur.

Güyâ mantık kullanarak bu gibi bahaneler üretmek ve böylece ayetleri gerçek mecralarından farklı noktalara çekerek Allah’ın emirlerinin üzerini örtmek aslında bizim ulemâımıza mahsus bir tutum değildir. Aksine bu tutum Yahudilerin Allah’ın Kitabına yaklaşımlarıyla birebir aynıdır. Bir örnek vermek gerekirse, Tevrat’taki şu ifadelerin nasıl yorumlanarak farklı yerlere kaydırıldığını görmemiz yeterli olacaktır:

“Cana karşılık can, göze karşılık göz, dişe karşılık diş, ele karşılık el, ayağa karşılık ayak, yanığa karşılık yanık, yaraya karşılık yara, bereye karşılık bere.” (Çıkış 21/24)

Tevrat’ta bu şekilde geçen ifadenin doğru anlaşılmasının önüne, Allah’ın bu sözü şöyle tefsir edilerek geçilmiştir:

“Saadya Gaon, pasuktaki (pasajdaki) ifadenin doğru dan anlaşılmasının mantıken de mümkün olmadığını örneklerle açıklar. Örneğin A, B’nin gözüne vurup sinirlerin bir bölümünü zedelemiş ve kısmî körlüğe yol açmışsa,

A’ya tamamen aynı şeyi yapmanın mümkün olmadığı açıktır. Üstelik herhangi bir zarar karşısında beden dayanıklılığı insandan insana farklılık gösterir. A, B’yi tamamen kör etmişse bile A’yi kör etmek, belki onun acı ya da kan kaybından ölümüne yol açacaktır. Kısacası böyle bir anlayış kökten yanlıştır.”¹⁴

Görüldüğü gibi Allah’ın ayetle sabit bir emri insanın kısıtlı aklıyla yorumlanmaya kalkışılmış ve neticede ayette emredilen şeyin “kökten yanlıştır” olduğu sonucuna varılmıştır. Oysa burada anlatılan bölüm Kur’an ile de tasdik edilmektedir:

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَا أَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ بِالْعَيْنِ وَالْأَنْفَ بِالْأَنْفِ وَالْأُذُنَ بِالْأُذُنِ
وَالسِّنَّ بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَن تَصَدَّقَ بِهِ فَهُوَ كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَن لَّمْ يَحْكَمْ بِمَا
أَنزَلَ اللَّهُ فَأُولَئِكَ هُم الظَّالِمُونَ

“Onlara o Kitapta şunu yazdık: Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş ve her yaraya karşılık kısas gerekir. Kim onu sadakasına sayarak bağışlarsa bu kendi için keffaret olur. Kim Allah’ın indirdiğine göre hükmetmezse onlar, yanlıştır yapan kimselerdir (zalimler).” (Mâide 5/45)

Günümüzde de ayetler tıpkı Yahudilerde olduğu gibi yorumlama faaliyetleri ile tahrif edilirler. Yani bir kısım ilahiyatçının Allah’ın Kitabına revâ gördükleri bu yaklaşım şekli bile kendi orijinal üretimleri değil, Yahudi yaklaşımıdır. Ancak ayetin sonunda Rabbimiz bu tutumu Allah’ın indirdiği ile hükmetmemek olarak değerlendirmekte ve bunu yapanları “zalimler” olarak nitelendirmektedir. İncelediğimiz Mâide Suresinin 38. ayetinin başına gelen de bundan farklı bir durum değildir.

Yahudilerin Tevrat hükümlerine yaptıklarının bir benzeri Mâide 38. ayet bağlamında şöyle de dile getirilmektedir: “Bu ayette madem hırsızın elini kesin diyor, o halde eli olmayan kişiye ne yapacağız? Daha önce hırsızlık yapıp eli kesilmiş kişiye ne yapacağız?”

14 Tora, Şemot, Gözlem Yayınları, İstanbul 2004, s: 254-255

gibi... Bu gibi istisnâî durumların ayetin hükmünü ortadan kaldıracığının düşünülmesi Tevrat'ın kısas ayeti karşısında yapılanla tam tamına aynı şeydir. Oysa böyle istisnâî durumlar ayetin genele hitap eden evrensel emrinin uygulanmasının önünde engel olarak görülemez. Mesela bir kişiyi kasten öldüren birinin cezası Bakara Suresi 178. ayete göre kısastır. Yani maktulün ailesi affetmediği sürece, katil ölüm cezasına çarptırılır. Ancak katilin bu ceza infaz edilmeden önce başka sebeplerle ölmüş olması yani cezayı çekecek kimsenin bulunmaması katilin cezasının kısas olması genel prensibini ortadan kaldırmaz. Ayrıca bu şekildeki

bir bakış açısıyla geçirdiği hastalıktan dolayı abdestini tutamayan kişiler örnek gösterilip abdestin namazın şartı olamayacağı söylenecek noktalara varılır ki bu da saçmadır.

Burada önemli olan, Allah'ın emrine harfi harfine teslim olabilmektir. Zira ayetin son ifadesinde de belirtildiği gibi "üstün olan ve doğru kararlar veren Allah'tır." Bu emri yerine getirmeyi engelleyebilecek istisnâî durumların çözümleri ise ayrıca ele alınması, ancak asla emrin varlığını sorgulatmaması gereken ayrı konulardır.

MUSA GİBİ BİR NEBÎ: MUHAMMED (A.S)

“Ondan (Kur’an’dan) önce Musa’nın kitabı vardı; hem bir rehber hem de Allah’ın ikramıydı. Onu tasdik eden bu kitap da Arap diliyle indirilmiştir ki yanlış yapanları (zalimleri) uyarısın ve güzel davrananlar için de bir müjde olsun.” (Ahkâf 46/12)

Giriş

Kuşkusuz dinler tarihi uçsuz bucaksız bir çalışma sahasıdır. Sayısız konu ve kaynak arasında yolunu bulup, doğru bilgiyi ortaya koyabilmek Müslüman bir araştırmacı için oldukça sıkıntılı olabilmektedir. Bu noktada Kur’an’ın “yol gösterici” olma vasfına sığınmak, Allah’a güvenen kimseler için en güvenli limandır. Her ne kadar akademik camiada Kur’an bir kaynak muamelesi görmese de bir mü’min için ondan daha sağlam bir belge ve delil yoktur. Dinler tarihi alanında çalışan Müslümanlar, Kur’an’ın yol göstericiliğinde sistematik çalışmalar yürütmeyi başarabilirlerse batıdaki çalışmalara muhtaç olmaktan kurtulup, bilgiye yön veren özne pozisyonuna yükselebilirler.

Nebimizin önceki kitaplarda müjdelenmesi konusu eskiden beri Müslümanların zihnini yormaktadır. Bu konu İslam geleneği içerisinde “Tebşirât (müjdelenme)” başlığı altında çalışılmıştır. Ancak İslam geleneğinde önceki kitaplara yönelik olumsuz tutumlar bu çalışmaların ilerlemesinde ciddi engeller teşkil etmiştir. Önceki kitapların bozulduğu ön kabulüyle hareket eden İslam geleneği, bu kitaplarda nebimizin müjdelenmesiyle alakalı bilgileri tespit edip, ortaya koymakta yetersiz kalmıştır. Zaten bozulduğu iddia edilen bir kitabı, ilahi bir müjdenin referansı yapmak, ilim etiği açısından da sorunludur. Bu çelişkili tutum ve çalışmalar belki Müslümanların gönlünü hoş etmek

açısından bir mana ifade edebilir, ancak bir ehli kitap mensubu açısından asla dikkate alınması beklenemez.

Kur’an, hem önceki kitaplar, hem de nebimizin müjdelenmesi konusunda son derece açık ve anlaşılır bir yol çizmektedir. Nesh ve tasdik merkezli bu yol haritası sayesinde birçok problem çözülmektedir. Bunların başında da “tebşirât (müjdelenme) sorunu” gelmektedir. Örneğin, Saff suresinin 6. ayetinde geçen nebimizin “Ahmed” vasfının İncillerde neye karşılık geldiğini bir önceki sayımızda açıklamıştık.¹ Oysaki Müslüman araştırmacılar bu konuda “Paraklit” teorisinin ötesine geçememişlerdir. Paraklit teorisi ise birçok açıdan sorunlu ve çelişkilidir. Kur’an’ın yol göstericiliğini dikkate aldığımızda meselenin çok daha sağlam ve net bir şekilde çözüldüğünü geçtiğimiz sayıda görmüş olduk.

Bu sayımızda ise Nebimizin müjdelenmesi konusunda Tevrat’a gideceğiz. Hatırlatmakta fayda var. Kur’an, Nebimizin müjdelenmesi hususunda özellikle iki kaynağı zikrediyor; Tevrat ve İncil:

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ (...)

“Onlar ümmi nebi olan bu Rasul’e uyan kimselerdir. Onu yanlarındaki Tevrat’ta ve İncil’de yazılı bulurlar. (...)” (A’râf 7/157)

1 Vedat Yılmaz, *Beklenen Baş Köşe Taşı (Ahmed)*, Kitap ve Hikmet, s.25, ss.60-66, 2019.

Ayette “Tevrat ve İncil” kavramları genel manada geçiyor olsaydı ciddi tartışmalara sebebiyet verebilirdi. Hangi Tevrat? Hangi İncil? Ancak “yanlarındaki” ifadesiyle tüm tartışmaların önüne geçilmiştir. Bugün herhangi bir Hristiyan veya Yahudi bu ayet ile karşılaşsa ve ellerindeki kitapta bu ayetin bir karşılığı olmasa, artık hiçbir konuda Kur’an’ı itibar edilecek bir kitap olarak görmeyecektir. Böyle bir durumda hiçbir güç Kur’an’ın Allah’ın kitabı olduğunu onlara anlatamazdı. Ancak Kur’an son derece kendinden emin bir şekilde yanlarındaki kitapta bu bilgilerin olduğunu dile getirmektedir. Ne Kur’an’ın indiği dönemde ne de bugün hiç kimse bunun aksini ortaya koyamamış ve Kur’an’ın bu iddiasıyla boy ölçüşmemiştir. Ehli Kitabın itirazları daha çok Müslümanların delil diye ortaya koydukları argümanları çürütmeye yöneliktir. Bu argümanların bir kısmı -Paraklit mevzusunda olduğu gibi- gerçekten de sorunludur. Buradaki sıkıntı Kur’an’dan değil, Müslümanlardan kaynaklanmaktadır.

Nebimizin müjdelenmesiyle ilgili olarak bu kez Tevrat’a gideceğimizi söylemiştik. Bu konuyla alakalı Müslüman araştırmacıların adresi genelde bellidir; Tesniye 18:18. Gerçekten de bu pasaj Nebimizi müjdelmektedir. Ancak bu müjdeyle ilgili detaylar gözden kaçmaktadır. Çünkü Kur’an ile karşılaştırmalı bir okuyuş geliştiremiyoruz. Bu da çalışmalarımızı istenilen verimliliğe ulaştıramıyor. Biz, söz konusu pasajda yer alan sadece bir bilgi üzerinde duracağız. Bu bilginin Kur’an’daki karşılığının ne olduğunu ve Nebimizin hangi özelliğine vurgu yaptığını anlamaya çalışacağız.

A. Musa Gibi Bir Nebî

Elimizdeki Tevrat’ta Allah Teâlâ’nın Musa’ya kardeşleri arasından kendisi gibi bir nebî çıkartacağını haber verdiği yer alır:

“Onlara kardeşleri arasından senin gibi bir peygamber çıkaracağım. Sözlerimi onun ağzından işiteceksiniz. Kendisine buyurdıklarımın tümünü onlara bildirecek. Adıma konuşan (o) peygamberin ilettiği sözleri dinlemeyeni ben cezalandıracağım.” Tesniye 18:18-19. (YÇ 2009)

Meşhur Tevrat yorumcularından Rashi, Tevrat tefsirinde bu pasajlarla alakalı hiçbir yorumda bulunmaz. Günümüzdeki Yahudi yorumları, bu pasajların gelecek olan özel bir nebiyle alaka olmadığı, hiçbir nebinin Musa gibi olamayacağı, buradaki “senin gibi” ifadesinin de Musa’dan sonra gelecek tüm nebilerin onun izinden gideceğini işaret ettiği yönündedir. Dolayısıyla, Yahudiler Tevrat’taki bu pasajların Musa’dan sonra gelecek, özel bir nebiyle ilgili olmadığını, tüm Yahudi nebileriyle alakalı olduğunu iddia ederler.²

Hristiyanlar ise söz konusu pasajlarda haber verilen ve Musa gibi olan nebinin İsa olduğunu iddia ederler.³ Bunun delili olarak da Pavlus’un şahsi doktoru Luka tarafından kaleme alınan Elçilerin İşleri kitabındaki şu pasajları gösterirler:

2 Torah Devarim, s401, Gözlem yay.

3 <https://www.christiancourier.com/articles/1124-deuteronomy-18-15-19-a-prophet-like-moses>

“(Petrus şöyle dedi): Tanrı'nın eski çağlardan beri kutsal peygamberlerinin ağzından bildirdiği gibi, her şeyin yeniden düzenleneceği zamana dek İsa'nın gökte kalması gerekiyor. Musa şöyle demişti: ‘Tanrınız Rab size, kendi kardeşlerinizin arasından benim gibi bir peygamber çıkaracak. O'nun size söyleyeceği her sözü dinleyin. O peygamberi dinlemeyen herkes Tanrı'nın halkından koparılıp yok edilecektir.’” Elçilerin İşleri 3:21-23.

Müslümanlar da ilgili pasajlarda yer alan ifadelerin Muhammed (a.s) hakkında olduğunu savunurlar.⁴ Müslüman davetçilerin, Musa ve Muhammed a.s arasında kurdukları benzerlikler, daha çok şekilsel ve harici konulardadır.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَا أُوتِيَ مِثْلَ مَا أُوتِيَ مُوسَىٰ أَوْلَمَ يَكْفُرُوا بِمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَا وَقَالُوا إِنَّا بِكُلِّ كَافِرُونَ

“Fakat onlara katımızdan, bütünüyle gerçek olan (Kur'an) gelince şöyle dediler: ‘Musa'ya verilenin bir benzeri (mucize) ona da verilseydi, olmaz mıydı!’. Bu anlayışta olanlar daha önce Musa'ya verileni görmezlikten gelip de (Musa ile Harun için) ‘Bunlar birbirinin destekçisi iki büyücü; biz onların getirdiği hiçbir şeyi tanımıyoruz.’ dememişler miydi?” (Kasas 28/48)

Mekke'de inen bu ayetlerde Müşriklerin sıradan bir mucize talebinde bulunmadığı görülüyor. Onlara göre

	MUSA	MUHAMMED	İSA
Doğum:	✓	✓	✗
Evlilik:	✓	✓	✗
Yöneticilik:	✓	✓	✗
Hicret:	✓	✓	✗
Komutanlık:	✓	✓	✗

Müslümanların gösterdikleri benzerlikler şekildeki gibidir. Dikkat edilirse, nebilikle doğrudan ilişkisi olmayan, Musa ve Muhammed'in (a.s) özel hayatıyla ilişkili benzerlikler kurulmaya çalışılmaktadır. Müslümanlar, aynı kriterler üzerinden Musa'nın (a.s), İsa'ya (a.s) benzemediğini, dolayısıyla da Tesniye kitabında haber verilen nebinin İsa (a.s) olamayacağını ispatlamaya çalışırlar.

Gelecek olan nebinin Musa (a.s) gibi olması beklentisi Kur'an'ın indiği dönemde de canlı olmalıdır ki Mekkeli Müşrikler, Muhammed'in (a.s) eğer doğru söylüyorsa Musa'ya (a.s) verilen mucizelerin benzerini göstermesi gerektiğini ileri sürerler. Madem ki gelecek nebi Musa gibi bir nebidir, Musa'nın gösterdiği mucizelerin aynısını gösterebilmelidir:

eğer Muhammed gerçekten beklenen kişiye, Musa'ya (a.s) verilen mucizelerin benzerlerini göstermelidir. İsa'ya (a.s) da çok sayıda mucizeler verilmişti. Üstelik tarih olarak da uzak değildi. Ancak Mekkeli Müşrikler “Musa” ismi üzerinde duruyorlardı. Bu durum gelecek olan nebinin “Musa gibi bir nebi” olacağı bilgisinin toplumda son derece yaygın olduğunu gösterir. Müşrikler de buradan hareketle söz konusu benzerliği mucizelere hasrederek Nebimize karşı bir reddiye ileri sürmüşlerdir. Kur'an, gereken cevabı aynı ayetin sonunda vermiştir: **“Bu anlayışta olanlar daha önce Musa'ya verileni görmezlikten gelip de (Musa ile Harun için) ‘Bunlar birbirinin destekçisi iki büyücü; biz onların getirdiği hiçbir şeyi tanımıyoruz’ dememişler miydi?”**

Rabbimiz mucize isteğiyle ilgili bu iddiaları reddettik-

⁴ <https://www.whyislam.org/islam/muhammad-a-prophet-like-unto-moses/>

ten sonra, kitaplar arasındaki benzerliğe dikkat çeke- rek, benzerlik arıyorlarsa nereye bakmaları gerektiğini göstermiştir:

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ هُوَ أَهْدَىٰ مِنْهُمَا أَتَّبِعُهُ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ

“De ki, eğer samimiyseniz doğru yolu, bu ikisinden (Tevrat ve Kur’an’dan) daha iyi yol gösteren bir kitabı Allah katından getirin de ona uyaayım.” (Kasas 28/49)

Ayette özellikle “bu ikisi” diyerek sadece iki kitaba gönderme yapılması manidardır. Sadece bu ayete bakarak söz konusu iki kitapla ne kastedildiği net olarak anlaşılmamaktadır. İlgili diğer ayetler ışığında değerlendirdiğimizde bu iki kitabın, Kur’an ve Musa’nın Kitabı (Sefer Moşe) olduğu netleşmektedir. Kaldı ki bu ayetin öncesinde, 48. ayette “Musa’ya verilenin benzeri” tartışması olduğundan, bu ayette de cevaben Musa’ya verilen kitaptan bahsedilmesi ilk akla gelen olasılıktır.

B. Kitab-ı Musa / Sefer Moşe

Kur’an’da hiçbir ayette Musa’ya (a.s) Tevrat’ın verildiğinden bahsedilmez. Hatta Musa ve Tevrat kelimeleri birbirlerine yakın ayetlere bile denk gelmezler. Çünkü Tevrat tek bir nebiye verilmiş bir kitap değildir. İsrailoğullarına gönderilen nebilere indirilmiş kitapların her biri Tevrat’ın bir parçasıdır.⁵ Yahudi literatüründe de bu manada kullanılmaktadır.⁶

Musa’ya verilen kitaptan bahsedileceği zaman ayetlerde “Kitab-ı Musa”⁷ tamlaması kullanılır. Musa’ya verilen kitabın Yahudilerin elinde olduğu, onu parşömenlere yazdıkları, o parşömenlerden bir kısmını insanlara açıp, bir kısmını sakladıkları da ifade edilir:

وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِذْ قَالُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَيْنَا بَشِيرًا مِنْ شَيْءٍ قُلْ مَنْ أَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذِي جَاءَ بِهِ مُوسَىٰ نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ قَرَأِطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًا وَعَلَّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُوا أَنْتُمْ وَلَا آبَاؤُكُمْ قُلْ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ

5 Mâide 5/44.

6 Baki Adam, *Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat*, ss.62, Pınar Yay. 2010.

7 Hûd 11/17; Ahkâf 46/12.

“(Yahudiler) Allah’a hak ettiği ölçüde değer vermediler. Çünkü ‘Allah hiçbir insana bir şey indirmiş değildir.’ dediler. De ki ‘Öyleyse Musa’nın insanlar için bir ışık (nur) ve bir yol gösterici olarak getirdiği o Kitabı kim indirdi? Siz onu yapraklar üzerine dö- küp, o yaprakların bir kısmını gösteriyor, birçoğunu da saklıyorsunuz. Size de atalarınıza da bilmedikleri şeyler öğretilmiştir. Sen, ‘Onu indiren Allah’tır’ de sonra onları daldıkları yerde bırak da oynamaya de- vam etsinler.” (En’âm 6/91)

İbni Sa’d’ın Tabakât’ında yer alan bir rivayet, ayette sözü edilen parşömenlerin gizlenmesiyle ilgili bir ör- nek olabilir:

“Ka’b’ul Ahbar şöyle demektedir: Babam bana Tevrat’tan bir kitap yazmış ve onunla amel etmemi söylemişti. Diğer kitapları da mühürlemiş ve mühürlerini açmamam konusunda benden söz almıştı. İslam’ın zuhurunu görünce nefsim bana, ‘belki baban birtakım bilgileri senden gizlemiştir’ dedi. Ben de mühürleri açıp Tevrat’ın diğer kitaplarını okudum. Böylelikle Muhammed ve ümmetinin vasıflarını orada bizzat gördüm ve şimdi gelip Müslüman oldum.”⁸

Tanakh kelimesi, Torah (Yasa), Nevi’im (Nebiler/Peygamberler), Ketuv’im (Kitaplar) kelimelerinin baş harflerinin bir araya gelmesiyle türetilmiş bir sözcüktür.

Kur’an’daki “Tevrat” kavramı Yahudi literatüründeki “Torah Şebikhtav/Yazılı Tevrat” ifadesine denk gelmektedir. Yazılı Tevrat, üç bölümden oluşur; Yasa, Nebiler, Kitaplar. Sefer Moşe, Tevrat’ın bölümlerinden bir tanesi olan “Yasa” bölümüne tekabül eder. Bu bölümlerin baş harflerinden yola çıkılarak “Tanakh” kavramı üretilmiştir.

8 İbn Sa’d, VIII/445.

Tanakh, kelimesinde yer alan ve Sefer Moşe için kullanılan 'Torah' ifadesi, terim anlamda Tevrat için değil, lügavî açıdan 'yasa' anlamında kullanılmıştır. Bu kavram Müslüman araştırmacıların da çoğu tarafından yanlış anlaşılmakta ve Kur'an'ın Tevrat dediği şeyle Tanakh'ın Tora'sının kast edildiği zannedilmektedir.

Sefer Moşe beş ana kitaptan oluşur:

Bereşit (בראשית - Başlangıçta); [Genesis, Tekvin, Yaratılış] 50 Bölüm.

Şemot (שמות - İsimler); [Exodus, Çıkış, Mısır'dan Çıkış] 40 Bölüm.

Vayikra (ויקרא - Çağırıldı); [Leviticus, Levililer] 27 Bölüm.

Bamidbar (במדבר - Çölde); [Numbers, Sayılar, Çölde Sayım] 36 Bölüm.

Devarim (דברים - Sözler); [Deuteronomy, Tesniye, Yasanın Tekrarı] 34 Bölüm.

Sefer Moşe, Yahudiler için en önemli kitaptır. Çünkü Allah'ın yasaları tüm ayrıntıları ile bu kitapta yer alır. Kutsal sandığın (tâbut) içerisinde muhafaza edilirdi. Bu sandık Bâbil sürgünü esnasında kaybolmuştur. Bugün elimizdeki Sefer Moşe, M.Ö 4. yüzyılda Ezra'nın çabalarıyla ortaya çıkartılmıştır.

Bu sandığın içerisine diğer nebilere gelen kitaplar konmamıştır. Zira Yahudilere göre Sefer Moşe ana kitap, diğer nebilere verilenler, Sefer Moşe'yi daha iyi anlamak ve açıklamak için indirilen kitaplar. Tüm nebilere de Sefer Moşe'de yer alan yasa ile hüküm vermişlerdir. Çünkü Yahudilik'te yasanın kaynağı Sefer Moşe'dir:

"Bu kitapta yazılı yasanın bütün sözlerine uymaz, Tanrınız Rabbin yüce ve heybetli adından korkmazsanız, Rab sizi ve soyunuzu korkunç belalarla, büyük ve sürekli belalarla, ağır, iyileşmez hastalıklarla vuracak." Tesniye 28:58.

"Tanrın RAB'bin verdiği görevleri yerine getir. Onun yollarında yürü ve Musa'nın yasasında yazıldığı gibi Tanrı'nın kurallarına, buyruklarına, ilkelerine ve öğütlerine uy ki, yaptığın her şeyde ve gittiğin her yerde başarılı olasın." I. Krallar 2:3.

Tevrat'ın içerisindeki en son nebi olan Malaki'ye gelen vahiyde de Musa'nın yasasına uyulması emredilmektedir:

"Kulum Musa'nın yasasını, bütün İsrail'e iletmesi için Horev Dağı'nda ona verdiğim kuralları, ilkeleri anımsayın." Malaki 4:4.

Musa'nın Kitab'ında dört farklı içerikte metinler yer alır:

- 1. Tarihi metinler (Historical):** Önceki nebilere ve İsrailoğullarının hikayeleri ve tarihsel bilgileri.
- 2. Geleceğe Dair Bilgiler (Prophetic):** İsrailoğullarını bekleyen olaylarla ilgili metinler.
- 3. Bilgelik/Hikmet (Wisdom):** Öğütler içeren bölümler.
- 4. Yasa (Law):** On emir, had cezaları, miras, evlilik, boşanma, savaş hukuku vb. her konuda hükümler.

Sefer Moşe, İsrailoğulları içerisinde Musa'yı diğer tüm nebilere ayıran bir üstünlük belgesidir. İsrailoğulları içerisinde bir daha onun gibi bir nebi çıkmadığı söylenir.⁹

İsa (a.s.)'a Sefer Moşe'de yer alan bazı hükümleri nesh eden İncil indirilmiştir. Ancak bu hükümler bazı yiyecekler ve Cumartesi yasağı gibi az sayıda meseleyle ilgilidir. Bunun dışında kalan konularda İsa (a.s.) da halka Sefer Moşe'de yer alan hükümlerle hükmetmiştir. Bundan dolayıdır ki Kur'an, İsa'ya (a.s.) hem İncil'in hem de Tevrat'ın öğretildiğini haber verir:

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ

9 Bkz: Tesniye 34:10.

“Allah ona (İsa’ya) Kitab ve Hikmeti, Tevrat’ı ve İncil’i öğretecektir.”

İncillere baktığımız zaman da İsa’nın (a.s) halkı Sefer Moşe’nin yasasına davet ettiğini görüyoruz:

“Bir Kutsal Yasa uzmanı İsa’yı denemek amacıyla gelip şöyle dedi: ‘Öğretmenim, sonsuz yaşamı miras almak için ne yapmalıyım?’ İsa ona, ‘Kutsal Yasa’da ne yazılmıştır?’ diye sordu. ‘Orada ne okuyorsun?’ Adam şöyle karşılık verdi: ‘Tanrın Rab’bi bütün yüreğinle, bütün canınla, bütün gücünle ve bütün aklınla seveceksin. Komşunu da kendin gibi seveceksin.’ İsa ona, ‘Doğru yanıt verdin’ dedi. ‘Bunu yap ve yaşayacaksın.’” Luka 10:25-28.

Anlaşılabacağı üzere İsa da (a.s) Musa’nın yasasına bağlı bir nebi idi. Kendisine indirilen İncil, Musa’nın yasasında ufak bazı nesihler yapmıştı. Ancak büyük ölçüde Musa’nın yasası yürürlükteydi.

Sefer Moşe’deki yasayı olduğu gibi nesh eden tek nebi Muhammed (a.s)’dır. Bizler Müslümanlar olarak, bugün hiçbir mesele de Sefer Moşe’de yer alan hükümlere bakmayız, sadece Kur’an ile amel ederiz.

Kur’an, tıpkı Musa’nın Kitabı gibi her konuda (had cezaları, miras, boşanma vb.) hükümler barındırmaktadır. Bu özelliği ile Muhammed (a.s) Musa’dan sonra kendisine tüm yasayı nesheden kitap verilmiş tek nebidir.

Kur’an ve Musa’nın Kitabı arasındaki benzerliğe dikkat çeken ayetler olması bu açıdan önemlidir:

ثُمَّ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذِي أَحْسَنَ وَتَفْصِيلًا لِّكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّعَالَمِهِمْ بِإِقْرَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ

Kur’an, tıpkı Musa’nın Kitabı gibi her konuda (had cezaları, miras, boşanma vb.) hükümler barındırmaktadır. Bu özelliği ile Muhammed (a.s) Musa’dan sonra kendisine tüm yasayı nesheden kitap verilmiş tek nebidir.

“Zaten Musa’ya o Kitabı; iyi davranana iyiliklerimizi tamamla, her şeyi açıklasın, bir rehber ve bir ikram olsun diye vermiştik. Belki Sahipleriyle yüzleşeceklerine inanırlar.” (En’âm 6/154)

لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Bu (Kur’an) uydurulabilecek bir söz değildir. Aksine önceki kitapları kendinde olanla doğrulayan, her şeyi açıklayan, inanıp güvenen bir topluluğa yol gösteren ve ikram olan bir kitaptır.” (Yûsuf 12/111)

Bazı ayetlerde Kur’an’dan önce Musa’nın Kitabı’nın olduğunun söylenmesi de bu benzerliğe dikkat çeker:

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيْتِهِ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدًا مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ

“Bunlar, Rabbinin açık belgesine uyanlar gibi olurlar mı? O belgeyi Rabbinden bir şahit okur, ondan (Kur’an’dan) önce de bir öncü ve ikram olarak Musa’nın kitabı vardır. Kur’ân’a işte bunlar inanırlar. Hangi kesim onu görmezlikten gelirse varıp kalacağı yer ateştir. Ondan şüphen olmasın. O Kur’ân, senin Rabbinden gelen bir gerçektir ama insanların çoğu ona inanmazlar. (Hûd 11/17)

وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَىٰ إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّنُبِّدِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَبُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ

“Ondan (Kur’an’dan) önce Musa’nın kitabı vardı; hem bir rehber hem de Allah’ın ikramıydı. Onu tasdik eden bu kitap da Arap diliyle indirilmiştir ki yanlış yapanları (zalimleri) uyarısın ve güzel davrananlar için de bir müjde olsun.” (Ahkâf 46/12)

Dikkat edilirse nesh ve tasdik ilişkisi kurulmadan, “Kur’an’dan önce Musa’nın kitabı vardı” ifadesinin ne anlama geldiğini anlamak mümkün değildir. Çünkü düz mantıkla bakılırsa Kur’an’dan önceki kitap İsa’nın kitabıdır, Musa’nın değil. Bu ayetlere bakıldığında ise Musa’nın Kitabından sonra indirilen ilk kitabın Kur’an olduğu algısı oluşmaktadır. Oysaki arada çok sayıda nebilere gelip geçmiştir. Ancak tüm bu anlattıklarımızdan sonra ayette, Kur’an’dan inmeden önce geçerli olan yasanın Musa’nın kitabındaki yasa olduğundan bahsedildiğini anlayabiliyoruz. Böylece Musa’dan sonra gelen ve Musa gibi kendisine her konuda detaylı hükümlerin indirildiği tek nebinin de Muhammed (a.s) olduğunu anlamış oluyoruz.

Kur’an’ı dinleyen bazı cin topluluklarının, kavimlerine dönünce “Musa’dan sonra bir kitap dinledik” demeleri de Muhammed (a.s)’in gelmesini bekledikleri Musa gibi olan nebi olabileceğine işaret ettiklerini gösterir.

قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ

“Ey Halkımız! Musa’dan sonra indirilmiş bir kitap dinledik. Kendinden önceki kitapları da tasdik ediyor. Gerçekleri ve doğru yolu gösteriyor.” (Ahkâf 46/30)

Sonuç

Bugün hem Yahudi hem de Hristiyanların ellerindeki Tevrat’ta gelecek olan bir nebiden bahsedilmektedir. Bu nebinin özelliklerinden bir tanesi “Musa gibi” olmasıdır. Bu konuda Yahudiler, Hristiyanlar ve Müslümanlar muhtelif söylemler ortaya atmışlardır. Yahudiler, hiçbir nebinin Musa (a.s) gibi olamayacağını savunurken, Hristiyanlar ilgili ibarenin İsa’ya (a.s), Müslümanlar ise Muhammed’e (a.s) işaret ettiğini iddia etmişlerdir. Müslümanlar, kendi tezlerini daha çok Musa ile Muhammed (a.s) arasındaki kişisel (evlilik, doğum, liderlik, hicret vb.) benzerliklere dayandırır. Her ne kadar bu tarz benzerlikler söz konusu olsa da Kur’an farklı bir noktaya odaklanmamız gerektiğine dikkat çeker. Bu da doğrudan nübüvvetle ilgili olan, kitaplar arası benzerliktir. Allah, Musa’ya (a.s) kendisinden öncesini tamamen nesheden, her konuda detaylı hükümler barındıran bir kitap indirmiştir. Musa’dan (a.s) sonra gelen hiçbir nebiye böyle bir kitap indirilmemiştir. Bunun bir tek istisnası vardır, o da son nebi olan Muhammed’dir (a.s). Kur’an tıpkı Musa’nın kitabı gibi kendisinden öncesini olduğu gibi nesh eder, her konuda detaylı hükümler (Yasa/Law) barındırır. Kur’an tıpkı Musa’nın kitabı gibi hem önceki nebilere hayatlarından bahseder hem gelecekte olacak bazı olayları haber verir,¹⁰ hem de hayatın her alanında insanlara yol gösterici hikmetli öğütler barındırır.

Kur’an’ın inen ilk surelerinden bir tanesi olan Müzzemmil suresinde Muhammed’in (a.s) Musa’ya (a.s) benzetilmesi, nübüvvetin daha ilk günlerinde gereken mesajı ilgili yerlere ulaştırmış olmalıdır:

إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ رَسُولًا

“Tıpkı Firavun’a bir elçi gönderdiğimiz gibi size de şahitlik edecek bir elçi gönderdik.” (Müzzemmil 73/15)

10 Bkz. Rûm 30/2-4.

BİTMEYEN MÜCADELE ADEM VE İBLİS

"...ve Adem Rabbine isyan etti..."
Kur'an 20/121

Alper Gökçe

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

Bazı gerçekleri doğrudan söylediğinizde, kendi bildiklerine toz konduramayan insanlar hemen muhalif pozisyonuna geçerler. Sağlıklı bir iletişim kurmak imkânsızdır artık. Hele tartıştığımız Kur'an'a dair bir komysa...

Böyle bir durumda ben şu örneği vererek söze başlıyorum: "Birazdan buraya bir arkadaşım gelecek. Kendisi Allah'tan övgülerle bahseden, her şeyi O'nun yarattığını kabul eden, kıyamet gününe, yeniden dirilmeye, ahirete inanan, Allah'tan korkan ve doğru yoldan hiç ayrılmayan birisidir" diyorum. Onun inancı hakkında ne dersiniz diye sorduğumda da herkes istinasız "Müslümandır" diyor.

Oysa ben Şeytan'ın Kur'an'daki özelliklerini anlatmıştım... Elbette buna inanmak istemiyorlar çünkü bugün bu özelliklere sahip insanlara maalesef "Müslüman" deniyor.

BİTMEYEN MÜCADELE ADEM VE İBLİS
Alper Gökçe

9 789757 423165
www.suleymaniyevakfi.com

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

İSA MESİH'İN YENİ AHİT'TE “RAB” OLARAK TANIMLANMASI

Yeni Ahit'i Türkçe okuyanların İsa'ya henüz yaşamı sırasında “ilah” ya da “tanrı” vasfı verildiği algısına sahip olmaları doğal ve hatta kaçınılmazdır. Peki, ama bu görüntü gerçek durumu yansıtmakta mıdır?

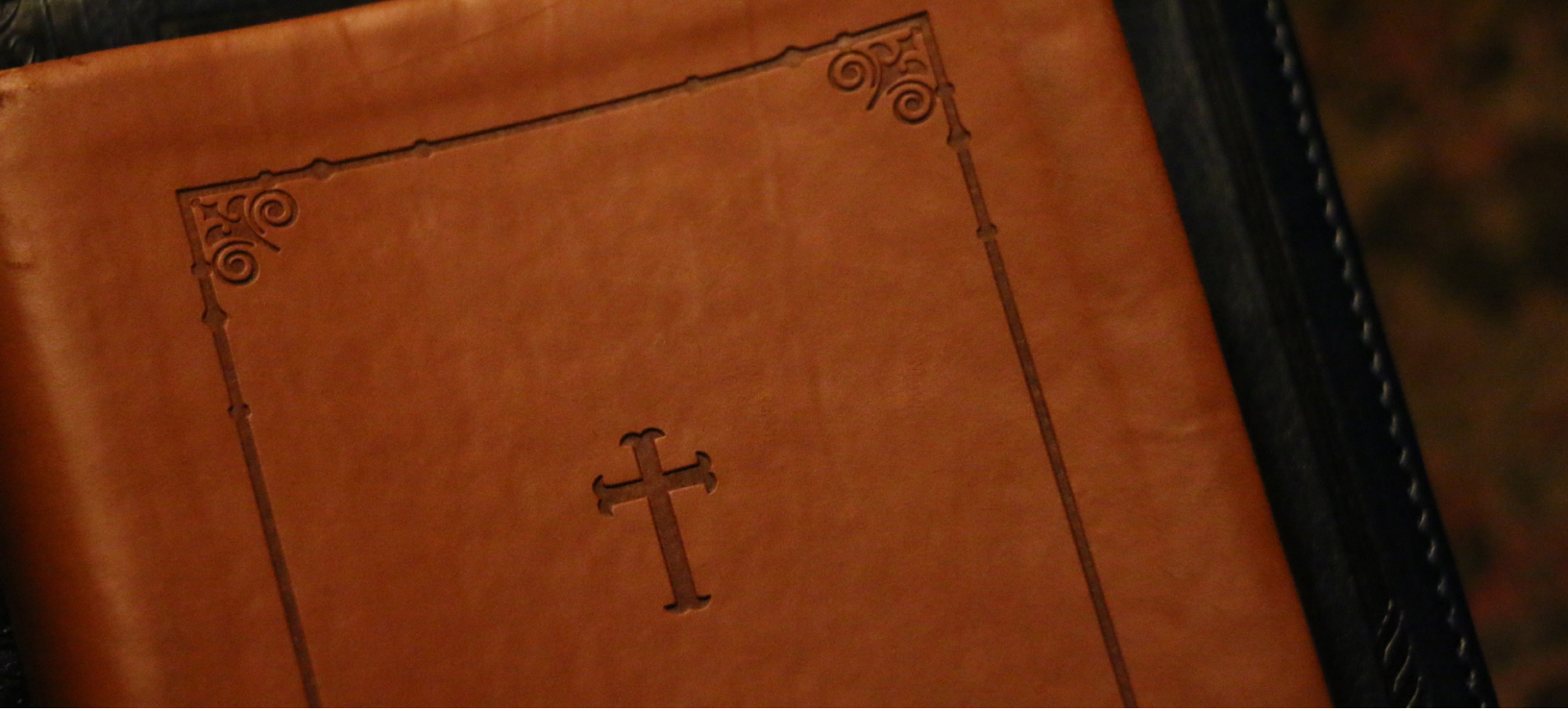
Giriş

Hıristiyanlığın kutsal kitabı olan Yeni Ahit'i Türkçe okuyanlar, İsa'nın burada birçok defa açıkça “Rab” şeklinde tanımlandığını görmüşlerdir. Bu bağlamda, Yeni Ahit'te yer alan kimi rivayetlerde İsa'ya bazen örneğin havarileri ya da çevresindeki insanlar “Rab” diye hitap etmişler, bazen ise mesela Yeni Ahit'te yer alan metinlerin yazarları onu bu şekilde tanımlamışlardır. Yeni Ahit'in orijinal dili Yunanca'dır ve bu kitabın Türkçe çevirilerinde karşımıza çıkan “Rab” kelimesi Yunanca'daki (ó) Κύριος (Kyrios) sözcüğünün tercümesi olarak sunulmaktadır.

Genel olarak bakılırsa, Κύριος aslında Yeni Ahit yazarları tarafından en az üç farklı anlamda kullanılmıştır. Bu kitabın yazarları, söz konusu tabiri kimi zaman (i) insanların birbirlerine karşı hissettikleri derin saygının veya güç ya da otorite kavramlarının ifadesi olarak zikretmişlerdir. Örneğin kutsal yazılar konusunda uzman olan birisine veya herhangi bir konuda otoriteyi ve gücü elinde bulunduran yönetici şahıslara bu sözcük ile

hitap edilmektedir. Bu yüzden de Κύριος burada “efendi”, “üstat” veya “sahip” gibi anlamlara gelmektedir. Yeni Ahit'in yazarları Κύριος'u pek çok yerde (ii) İsrail'in Tanrı'sını tanımlamak maksadıyla da telaffuz etmişlerdir. Bu durum bu yazarların özellikle Yahudi kutsal yazılarından alıntı yaptıkları kısımlarda dikkat çekmektedir. Dolayısıyla kavram burada tartışmasız şekilde ilahi anlam yüklenmiş olmaktadır. Bunun da ötesinde Κύριος sözcüğü Yeni Ahit yazarları tarafından kimi zaman da (iii) İsa'ya atfen ve farklı anlamlar yansıtacak şekilde kullanılmıştır. Kavram, bu üçüncü durumda İsa'yı bazen insanlar arasında otorite sahibi saygın bir kimse olarak tanımlamakta, bazen ise onu beşer üstü bir konuma yücelterek ilahi anlam yüklenmektedir. Nitekim Κύριος sözcüğüne dair araştırmacılar arasındaki tartışmaların merkezini de daha ziyade bu nokta teşkil etmektedir.

Bununla beraber, sözü geçen bu üçüncü durumda, yani Κύριος kelimesi Yeni Ahit metinlerinde İsa için kullanıldığında, çevirmenler tarafından hiçbir ölçüt veya standart gözetilmeksizin Türkçe'ye tercüme edilmektedir.

Gerçi yukarıda da sözü geçtiği üzere Paulos başta olmak kaydıyla Yeni Ahit'in kimi yazarları Κύριος ifadesini İsa'nın kristolojik açıdan değerini yükseltmek, yani onu beşer üstü (Tanrı ile insanlık arasında arabulucu) bir konumda tasvir edebilmek amacıyla tercih etmişlerdir. Nitekim Yeni Ahit'in birçok pasajında bu anlamı üstlenen Κύριος, Türkçe'ye "Rab" diye çevrilmiştir. Ancak özellikle İncil metinlerinde İsa'ya nispet edilen ve gerçekte yalnızca "öğretmenim", "üstadım" veya "efendim" gibi anlamlar taşıdığı açıkça anlaşılan Κύριος da kimi zaman Türkçe'deki "Rab" kelimesiyle karşılanmaktadır. Bu olgu, ortada son derece ciddi bir tercüme problemi olduğunu göstermektedir. Çünkü Sami kökenli bir kelime olan "Rab", Kur'an-ı Kerim'de –birkaç istisna dışında– 962 yerde doğrudan Tanrı'ya nispet edildiği için¹, *İslam anlayışını benimsemiş toplumların lisanında ve Türkçe'de öncelikle ve genellikle "Allah" kavramının karşılığı* olmaktadır. Öyleyse Yeni Ahit'i Türkçe okuyanların İsa'ya henüz yaşamı sırasında "ilah" ya da "tanrı" vasfı verildiği algısına sahip olmaları doğal ve hatta kaçınılmazdır. Peki, ama bu görüntü gerçek durumu yansıtmakta mıdır? *İsa yaşamı sırasında* mesela havarileri tarafından Tanrı'yla özdeşleştirilmiş midir? Ona, Tanrı'yı tanımlayan bir sözcükle hitap edilmiş midir? Şimdi, şu örneklerle dikkat çekmek istiyorum:

1 İsmail Durmuş, "Rab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 34, İstanbul: Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, 1988-2012, s. 373.

Yuhanna İncili 4:49 pasajında Κύριος kelimesi hitap anlamında *Vocativus* haldedir (Κύριε, *Kyrie*). Kitab-ı Mukaddes şirketinin Yeni Yaşam Yayınları'ndan çıkan 2008 tarihli *Kutsal Kitap* tercümesinde, burada geçen Κύριος (*yani Vocativus'u* olarak Κύριε) "Efendim" diye Türkçe'ye çevrilmiştir.² Hakikaten söz konusu pasajda İsa'ya "Efendim" şeklinde hitap edilmektedir. Çünkü bu pasajda kralın memuru hem İsa'ya duyduğu derin saygıyı hem de onun hastaları iyileştirme noktasındaki üstün otoritesini ona hitabı ile dile getirmektedir. Buna benzer bir durum Yuhanna İncili 5:7 cümlesinde de mevcuttur. *Çevirmenler*, burada da Κύριε'nin Türkçe karşılığını "Efendim" şeklinde vermişlerdir. Zira burada da söz konusu pasajın bağlamı İsa'nın otoritesini ve saygın statüsünü vurgulama amacı taşımaktadır. Bu yüzden de İsa'ya "Efendim" kelimesi kullanılarak hitap edilmiştir.³

Bu örneklerden iki sonuca ulaşılabilir: (i) Orijinal metinde geçen Κύριος (veya bunun *Vocativus* hali Κύριε) en üst düzeyde saygı anlamı yansıtmakta ve "Efendi", "Öğretmen", "Üstat" gibi anlamlar taşımaktadır. (ii) Yaşamı sırasında insanlar İsa'yı saygın bir "Efendi" veya "Öğretmen" olarak görmüşler ve tanımlamışlardır.

2 λέγει πρὸς αὐτὸν ὁ βασιλικὸς Κύριε, κατὰβηθι πρὶν ἀποθανεῖν τὸ παιδίον μου/ Kralın memuru İsa'ya, "Efendim, çocuğum ölmeden yetiş" dedi.

3 ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω ἵνα ὅταν ταραχθῆ τὸ ὕδωρ βάλη με εἰς τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγὼ ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει/ Hasta (İsa'ya) yanıt verdi: "Efendim, su çalkalandığı zaman beni havuza indirecek kimse yok, tam girecekken benden önce başkası giriyor."

Buna karşılık İncil metinlerinde geçen Yunanca'daki Κύριος (veya Κύριε) kelimesi bundan çok daha fazla "Rab" diye Türkçe'ye çevrilmiştir. Sözelimi Matta İncili 7:21 pasajında bir kez daha Κύριος'un Vocativus formuyla karşımıza çıkan Κύριε, Türkçe metinlerde "Efendim" değil de "Rab" sözcüğüyle karşılanmıştır.⁴ *Hâlbuki tıpkı yukarıdaki örneklerde olduğu gibi burada da İsa'nın saygın statüsü ve otoritesi*, hem de bizzat kendi ağzından vurgulanmaktadır. Hatta İsa bu pasajda kendisini Tanrı ile mukayese etmekte ve Tanrı karşısında kendi statüsünü tamamıyla düşük bir kristolojik bağlamda sunmaktadır. Zira İsa'nın buradaki ifadesine göre *ancak ve sadece Tanrı'nın isteğini yerine getirenler kurtuluşa erişecek* olan kimselerdir. Başka bir örnekte ise Luka İncili 7:13 pasajında bu kez Nominativus halindeki ó Κύριος, "Rab" diye Türkçe'ye tercüme edilmiştir.⁵ Burada Κύριος ifadesi söz konusu İncil'in yazarı tarafından İsa'ya nispet edilerek kullanılmıştır. *Çevirmenler ise bir kez daha* söz konusu tabiri "Rab" sözcüğüyle karşılamayı tercih etmişlerdir.

Peki, ama neden? Yunanca bir kelime olan Κύριος (veya bunun hitap anlamındaki formu olan Κύριε), İncil metinlerinde İsa'ya nispet edilerek kullanıldığı zaman niçin bazen beşer anlamı yansıtan "efendi" veya "üstat" kelimeleriyle karşılanmakta, bazen ise Κύριος kelimesini içeren cümlenin bağlamı hiç de ilah anlamı yansıtmamasına ve "Rab" sözcüğü Türkçe'de doğrudan Tanrı anlamına gelmesine rağmen "Rab" diye Türkçe'ye çevrilmiştir? Çevirmenler burada hangi ölçütü esas almaktadırlar?

Yukarıda belirtildiği üzere burada Yeni Ahit'in çevirilerine dair önemli bir problem karşımıza çıkmaktadır. Öyleyse Türkçe okuyanların bu tercüme metinlerden hareketle İsa'ya yaşamı sırasında "Rab", yani "Tanrı" vasfı yüklendiği sonucuna ulaşmaları yanılığ olur. Bu noktadan hareketle Κύριος kelimesinin anlamı ve Sinoptik İncil (Matta, Markos, Luka) yazarlarının bu

kavramı hangi bağlamlarda kullandıkları meselesi bu makalenin esas konusu olarak önplana çıkmaktadır. Bu kapsamda önce Κύριος sözcüğüne ilişkin muhtemel arkaplan *özet şeklinde* ve ana hatlarıyla irdelenecek, ardından da Sinoptik İncil metinleri başta olmak üzere Yeni Ahit'te bu sözcüğün yüklendiği anlamlar değerlendirilecektir.

1. Yeni Ahit Öncesi Dönemde Κύριος Tabiri

Yunanca bir kelime olan Κύριος, sıfat bağlamıyla "güç", "yetki" ve "sebe" anlamlarındaki bir isimden türetilmiştir. Κύριος'un baskın anlamı özellikle yasal ve meşru çerçevede "güç ve otorite sahibi olmak" demektir. Klasik Yunanca'da çok eski tarihlerde Κύριος ifadesi nadiren kullanılmıştır. Ancak kavram, M.Ö. IV. yüzyıldan itibaren (i) kölenin sahibi, tabi/bağlı insanların efendisi, hanenin reisi ve ayrıca (ii) bir hanımın veya kızın yasal koruyucusu gibi anlamlar yüklenmiştir. Yeni Ahit döneminde ise Κύριος, insanlar tarafından en fazla kullanılan kelimelerden birisi haline dönüşmüştür. Zira kavramın bu dönemde *örneğin* otorite sahibi resmi şahıslara, filozoflara, hekimlere ve hane reislerine duyulan saygının müşterek bir ifadesi olarak kabul gördüğü belirtilmektedir.⁶

Görüldüğü üzere, Hıristiyanlık öncesi dönemde Helen-pagan dünyada Κύριος ifadesi bir yönüyle seküler anlam taşımıştır. *Çünkü* kavram, bu açıdan "efendi" ve "sahip" gibi anlamlar yüklenmiştir. Özellikle hitap anlamı taşıyan Κύριε ise yalnızca bir nezaket ifadesi olarak önplana çıkmıştır. Ancak sözcüğün içerdiği bu "mutlak güç" ve "üstünlük" anlamları, aynı zamanda onun dinsel bir boyut kazanmasına da yol açmıştır. Bu bağlamda Roma İmparatorluğu'ndaki pagan karakterli kült dinlerinde söz konusu bu kavram sıkça karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Anadolu, Mısır ve Suriye'deki sır

4 πολλοὶ ἐροῦσίν μοι ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Κύριε κύριε, οὐ τῷ σῶ ὀνόματι ἐπροφήτεῦσαμεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δαιμόνια ἐξεβάλομεν, καὶ τῷ σῶ ὀνόματι δυνάμεις πολλὰς ἐποιήσαμεν (... **Ya Rab, ya Rab!**...)

5 "Rab kadını görünce..."

6 Watson E. Mills-Roger Aubrey Bullard (eds.), *Mercer Dictionary of the Bible*, Macon, Georgia: Mercer University Press, 1997, s. 520. Ayrıca daha kısa bir açıklama için bk. James Strong, *The Exhaustive Concordance of the Bible: Greek Dictionary of the New Testament*, AGES Digital Library, 1997, s. 277.

dinlerinde tanrılar veya tanrıçalar (Serapis, Oziris, Isis ve bunun gibi birçokları) Κύριος veya Κυρία (Kyria) şeklinde tanımlanmışlardır.⁷ Çünkü bu tanrı ve tanrıçalar “otorite” sahibi “üstün” ve “saygın” ilahlar olarak görülmüşlerdir. Böylece kavramın burada ilahi anlam üstlendiği söylenebilir. Özetle, Hıristiyanlık öncesi dönemde Κύριος kelimesi pagan dünyada hem seküler hem de dini boyutu bulunan anlamlar taşımıştır.

Κύριος sözcüğünün yukarıda anlatılan bu bağlamı, Yahudi kutsal yazılarında da çarpıcı bir karşılık bulmuştur. İşte bu aşamada karşımıza Septuaginta metni çıkmaktadır. Septuaginta (Lat. (sayı) yetmiş, İng. Septuagint, kısaltma olarak LXX), M.Ö. III. yüzyılda Yahudi kutsal kitabı Tanak'ın İbranice'den Eski Yunanca'nın “koine” (=ortak) lehçesine yapılmış çevirisinin adıdır. Bu çerçevede *İbranice kutsal metin geleneğinin Yunanca çevirisi olan Septuaginta'da, hem tekil Κύριος hem de bunun çoğulu κύριοι (kyrioi) birçok defa zikredilen kelimelerdir. Bu kelimeler burada çoğunlukla Yunanca'daki esas anlamını yansıtır şekilde bir şahsın güç ve otorite sahibi olması durumunu ve “saygın” statü manasını taşımıştır.*⁸ Ancak Yahudilerin İbranice metinlerde İsrail'in Tanrı'sını tanımlamak için kullandıkları YHWH (*Tetragrammaton*) ifadesi de ilk defa olarak Septuaginta'da Κύριος sözcüğüyle karşılanmıştır. Başka bir deyişle, İsrail'in Tanrı'sı Septuaginta vasıtasıyla bir inanç ve kültür havzasından bir diğerine taşınırken yeni bir isimle, Yunanca konuşan Helen-pagan çevrelerde ilahlık kavramını tanımlayan bir adla anılmaya başlanmıştır. Bu durum birçok araştırmacıya göre Septuaginta dilinin Yahudi kökeninden Helen dünyaya doğru kaydıka kendi arkaplanından ne surette uzaklaştığını ve koptuğunu göstermektedir. Çünkü yukarıda da anlatıldığı üzere Κύριος denilen teknik terim Septuaginta'nın oluşturulduğu M.Ö. III. yüzyılda Helen-pagan dünyada ilahlık kavramını tanımlayan bir tabir olarak zaten yaygın olarak kullanılmaktadır.⁹

Böylece Κύριος ifadesinin Tanrı kavramının karşılığı olarak Septuaginta metnine girdiği anlaşılmaktadır.¹⁰ Yeni Ahit yazarlarının İsrail'in Tanrısı olan YHWH'den bahsedecekleri zaman Κύριος sözcüğünü seçmeleri muhtemelen buradan kaynaklanmıştır.¹¹ Bu duruma İncil metinlerinden hareketle dikkat çekmek mümkündür. Mesela Markos'un yazarı 12:29'da Tanrı'yı bizzat İsa'nın ağızından Κύριος tabir etmiştir. Sözgelimi Matta'nın yazarı 5:33'de Tanrı'yı yine İsa'nın ifadesiyle Κύριος şeklinde isimlendirmiştir. İki farklı İncil'de geçen bu iki pasajın müşterek yönü, İsa'nın her iki örnekte de Yahudi kutsal yazılarına atfen konuşmuş olmasıdır. O, birinci örnekte (Markos), Ἄκουε, Ἰσραήλ, κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν κύριος εἷς ἐστίν, “Dinle, İsrail, Tanrımız Rab yegane Rab'dir” derken, Torah'nın Yasa'nın Tekrarı, 6:4-5 pasajını tekrar etmiştir. Nitekim bu cümlenin Septuaginta varyantına bakılırsa, Markos yazarı tarafından İsa'nın ağızından nakledilen bu cümlenin orada da aynen burada olduğu gibi geçtiği görülecektir. İkinci örnekte (Matta) ise İsa, ...ἀποδώσεις δὲ τῷ κυρίῳ τοὺς ὄρκους σου, “...Rabbin önünde ettiğin yeminleri tutacaksın” şeklinde konuşurken, Torah'nın Çölde Sayım, 30:2 ve Levililer, 5:4-6 kısımlarından hareket etmiştir. İsa bu ikinci örnekte Torah'ya birebir alıntı yaparak değil de daha serbest bir usulle atıf yapmış gibi gözükse de, Septuaginta'nın sözü geçen kısımlarında Tanrı yine de Κύριος biçiminde karşımıza çıkmaktadır (Levililer'de *Dativus* halinde Κυρίῳ). Dolayısıyla Yeni Ahit yazarlarının hiç değilse bazı durumlarda Κύριος ifadesini Yahudi kutsal yazılarından hareketle Tanrı kavramının karşılığı olarak kullandıkları anlaşılmaktadır.

Öte yandan Yunanca Κύριος kelimesinin Aramice'deki “Mar” (Batı Süryanice telaffuzunda “Mor”) ifadesiyle olan anlam yakınlığı da araştırmacıların dikkatini çekmektedir. Süryanice, Sami kökenli eski bir dil olan Aramice'nin Urfa bölgesi diyalektidir ve günümüzde de aktif şekilde konuşulmaktadır. Süryanilerin bugün

7 Oscar Culmann, *The Christology of the New Testament*, İngilizce terc. S. C. Guthrie-C. A. M. Hall, Philadelphia: Westminster Press, 1963, ss. 195-196.

8 Bu bağlamda kırs. Yaratılış, 49: 23, 19: 2, 39: 5, 42: 10, 44: 7; Ayrıca bk. 2. Samuel, 12: 8-11; Mezmurlar, 132: 2 ve daha birçok yerde.

9 R. Solloma, “The Significance of Septuagint Studies”, *Emanuel: Studies in Hebrew Bible Septuagint and Dead Sea Scrolls in Honour of Emanuel Tov*, eds. M. Paul-R.A. Kraft-L.H. Schiffman-W.W. Fields, Leiden: Brill, 2003, ss. 507-508.

10 Örneğin bk. Mısır'dan Çıkış, 3: 2: ὠφθη δὲ αὐτῷ ἄγγελος κυρίου ἐν πυρὶ φλογός ἐκ τοῦ βάτου, καὶ ὅρα ὅτι ὁ βάτος καίεται πυρὶ, ὁ δὲ βάτος οὐ κατεκαίετο.

11 Örneğin bk. (Meryem'in ağızından) Luka, 1: 46-47: ... Καὶ εἶπεν Μαριάμ ἡ Μεγαλύνει ἡ ψυχὴ μου τὸν κύριον,“...

bile patrik veya metropolit gibi üst düzey ruhbanlarını ve ayrıca geçmişte yaşamış azizlerini “Mar/Mor” unvanıyla beraber zikrettikleri görülmektedir. Süryani literatüründen hareketle bunun eski bir gelenek olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü Süryanice kullanan yazarlar, Antikçağ’da, Geç Antikçağ’da veya Ortaçağ’da kaleme aldıkları eserlerde, saygı duydukları ruhbanları, kanat önderlerini, hatta sempatik buldukları bazı siyasi yöneticileri bile “Mar/Mor” unvanıyla beraber zikretmişlerdir. Bu bağlamda Aramice’de (ve Süryanice’de) “Mar/Mor” unvanının temelde “öğretici/öğreten” anlamına geldiği ve bunun yanında saygı anlamı yansıttığı bilinmektedir. Bu unvanın verildiği kişinin büyük bir otorite sahibi olduğuna veya çok saygın bir statüyle temayüz ettiğine işaret etmektedir. Bu anlatımın konumuzla ilgisi ise şudur: İsa, havarileri ve hatta o zamanlar tüm Filistin Yahudileri, İncillerin dili olan Yunanca değil, fakat Aramice konuşmuşlardır. Öyleyse Yeni Ahit’in Yunanca metinlerinde üst düzeyde saygı atfedilen kimseleri tanımlamak veya onlara hitap etmek amacıyla kullanılan *Κύριος* kelimesinin arkaplanında, o zamanlar Aramice’de (ve günümüzde hala Süryanice’de) *üst düzeyde saygı atfedilen kimseler için kullanılan “Mar/Mor” unvanı* bulunuyor olabilir. Zira havarilerin veya yakın çevresinin İsa’ya Aramice “Mar/Mor” diye hitap etmiş ve böylece onun kendileri nezdindeki saygın statüsünü ve otoritesini vurgulamış olmaları pekâlâ muhtemeldir. Yeni Ahit yazarları ise belki de *İsa’ya ilişkin kendilerine kadar ulaşan rivayetlerdeki bu Aramice tabiri Yunanca’daki Κύριος ifadesiyle karşılamışlardır*.¹² Bu da çok muhtemeldir, çünkü *Κύριος* ifadesinin Yunanca’da da “otorite” kavramıyla ilişkili olduğu yukarıda belirtilmişti.

Yukarıdaki anlatımdan hareketle, Yeni Ahit metinlerinde Tanrı kavramına nispet edilerek kullanılan *Κύριος*’un

Yahudi kutsal yazılarından (Septuaginta), İsa da dâhil olmak üzere saygın ve nüfuz sahibi insanlara atfen kullanılan “öğretici” veya “efendi” anlamlarındaki *Κύριος*’un ise Yeni Ahit öncesi dönemde eski Yunan ve ayrıca Aramice konuşan Yahudi kültür çevresinden Yeni Ahit’e girmiş olması muhtemel görünüm almaktadır. Başka bir deyişle, Yeni Ahit’te Tanrı’yı ifade eden *Κύριος* Septuaginta’da Tanrı’yı tanımlayan *Κύριος* tabiriyle özdeş olmalıdır. *İsa’yı veya çeşitli konularda nüfuz ve otorite sahibi saygın insanları tanımlayan Κύριος* ise Aramice’deki “Mar/Mor” şeklindeki sıfat ile yakından ilişkili olmalıdır.¹³

Bununla beraber mesele bu kadar basit de değildir. Çünkü “öğretici/öğretmen” anlamına gelen Aramice’deki “Mar/Mor” kelimesine “biz” anlamındaki “nun” son ek zamiri getirilerek oluşturulan “Moran/Maran” tabiri de Arami/Süryani geleneğinde geniş çaplı olarak kullanılmaktadır. Örneğin Paulos, Korint cemaatine yazdığı birinci mektupta, *εἰ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον, ἦτω ἀνάθεμα. Μαράνα θά*, “eğer birisi Rab’bi sevmiyorsa, ona lanet olsun, *Marana Tha*) demektedir. Dikkat edilirse, Yunanca yazan Paulos burada *Μαράνα θά (Marana Tha)* ifadesini tercüme etmeden, aynen bırakmış ve bu sözünü doğrudan *İsa’ya atıfta bulunmuştur (Μαράνα θά*: “Rab’bimiz geldi”). Söz konusu bu “Moran/Maran” ifadesi, Süryaniler arasında günümüzde de “Mor/Mar” kelimesinden farklı şekilde, son ek olarak “bizim” anlamında “nun”un getirilmesiyle (bazı patriklerin yanı sıra) doğrudan Tanrı’ya nispet edilerek ve dolayısıyla İsa için de kullanılmaktadır. Dahası, bunun çok eski bir gelenek olduğu da M.Ö. II. yüzyılı temsil eden bir takım belgelerden hareketle kanıtlanmıştır.¹⁴ Öyleyse *Κύριος* sözcüğünün Arami kültür çevresindeki

İsa, havarileri ve hatta o zamanlar tüm Filistin Yahudileri, İncillerin dili olan Yunanca değil, fakat Aramice konuşmuşlardır.

12 Bu hususta bk. Christopher J. W. Wright, *Knowing Jesus Through the Old Testament*, Carlisle: Long Creative Projects, 2014, s. 222; Dean L. Overman, *A Case for the Divinity of Jesus: Examining the Earliest Evidence*, Lanham MD: Littlefield, 2010, s. 26.

13 Fitzmyer, *Κύριος* sözcüğünün Yeni Ahit’te girmesi hakkında dört farklı görüş bulunduğunu belirtmektedir. Detaylar için bk. Joseph A. Fitzmyer, S.J., *To Advance the Gospel*, (2. Baskı), Michigan: Grand Rapids, 1998, ss. 220-221.

14 Joseph A. Fitzmyer, “The Aramaic Language and the Study of the New Testament”, *JBL*, 99/1, 1980, ss. 5-21 (atf için bk. s. 13).

muhtemel arkaplanında (biraz önce anlatılan beşer anlamının yanında) ilahi bir anlam taşıması da muhtemeldir. Zira “Mar/Mor” bağlamı daha ziyade saygın beşer varlıkları, “Moran/Maran” kavramı ise her zaman değilse de bazen ilahlık kavramını tanımlamıştır. Κύριος sözcüğünün Yeni Ahit öncesi dönemde birçok farklı kavramı tanımlayan bu çok yönlü özelliği Yeni Ahit metinlerinde de sürmüştür. Titus ve Yuhanna'nın mektupları istisnasıyla Κύριος tabiri Yeni Ahit'in tüm metinlerinde yaklaşık olarak 740 defa geçmektedir. Paulos, buradaki mektup koleksiyonunda Κύριος ifadesini ısrarla İsa için kullanmıştır. Bu bağlamda birçok araştırmacı 1. Korintliler 12:3, 16:22, Romalılar 19:9 ve Filimon 2:11'den hareketle, İsa'ya nispet edilen Κύριος'un Paulos öncesi bir geleneği veya uygulamayı temsil ettiğini öne sürmüşlerdir. Bunun anlamı şudur: Kimi araştırmacıya göre Κύριος yaşamı sırasında İsa'ya nispet edilen bir sözcüktür. Bu iddia tartışmalı olsa da kesin olan Paulos'un bu tabirin yukarıda zikredilen anlamlarını genişletip detaylandırdığıdır. Çünkü Paulos için İsa'nın Κύριος olması onun “yaratıcı” ve “devamlı” olmasıyla (1. Korintliler, 8:6), ölümlere ve dirilere ulaşmasıyla (Romalılar, 14:9) ve herkese kurtuluş sağlamasıyla (Romalılar, 10:3) yakın bir ilişki içindedir. Paulos, bu bağlamda Κύριος tabirini İsa'nın kristolojik açıdan değerini yükseltmek ve onu açıkça beşer üstü bir konumda tasvir edebilmek amacıyla kullanmıştır. Ancak buna rağmen Paulos'un Κύριος İsa'sı Tanrı'dan ayrı bir varlıktır (1. Korintliler, 15:24-28). Belki de İsa'nın Κύριος olması Paulos için bir ölçüde kendisinin ve tüm Hıristiyanların onun kölesi ve hizmetkârı olmaları durumunu ifade etmektedir (krş. Romalılar, 1:1 ve 14:8).¹⁵ Yine de Paulos'un İsa'ya atfen tercih ettiği Κύριος ifadesi basitçe “öğretici/öğretmen” veya “efendi” gibi anlamlar taşımamakta, fakat daha ziyade ilahi bir anlam yüklenmektedir. Nitekim Paulos'un Mesih'i Tanrı ile insanlar arasında bir tür arabulucu ya da belki de şefaatçi bir varlıktır.

15 Mills-Bullard (eds.), *Mercer Dictionary*, s. 521.

2. Sinoptik İncillerde Κύριος Tabiri ve İsa

İncil metinlerinde *Nominativus* halde *ὁ Κύριος* kelimesi daha az, hitap anlamındaki *Vocativus* halde *Κύριε* ise daha çok geçmektedir. Tabir, İncil metinlerindeki birçok örnekte insanların saygın veya güç sahibi olmalarından kaynaklanan statülerini tanımlamaktadır. Mesela *Vocativus Κύριε*, Matta 13:27'de kölenin efendisine, Matta 21:30'da oğulun babasına, Matta 27:63'te Yahudilerin dönemin Roma valisi (*praefectus*) Pontius Pilatus'a hitabı olmuştur. Yani bu anlamıyla Κύριος (veya Κύριε), otorite ve *nüfuz sahibi olma durumu* anlatmış, böyle kimselere duyulan derin saygının ifadesi olmuştur. Öte yandan İncillerde Κύριος çoğu zaman bizzat Tanrı'ya atfen kullanılmıştır. Örneğin Markos 11:9, 12:29-30 veya 13:20 pasajlarında Κύριος doğrudan ve açıkça Tanrı'dır. Matta'da ise mesela 1:20, 4:10, 9:38, 11:25 ve daha birçok pasajda Κύριος aynı şekilde doğrudan Tanrı'ya nispet edilmektedir. Öyleyse Κύριος'un İncil metinlerinde beşer varlıklara (ve İsa'ya) karşı duyulan saygı ifadesini üstlenmenin yanında, bizzat Tanrı kavramının karşılığı olduğu da açıktır.

Konuya Yeni Ahit'te yer alan Sinoptik İnciller (Matta, Markos, Luka) bağlamında bakıldığında ilginç sonuçlara ulaşmak mümkündür. Çünkü Sinoptik İncillerin yazarları Κύριος tabirini İsa'ya nispet ederek kullandıklarında, genellikle kilise tarafından ona atfedilen ilahi statüyü değil, fakat onun bir beşer olarak saygın statüsünü ve otoritesini dile getirmişlerdir.¹⁶ Bu durum bilhassa kronoloji açısından birinci ve ikinci sırayı teşkil eden Markos ve Matta İncilleri açısından açıkça böyledir.

En eski İncil olan Markos'un (M.S. 70?) yazarı, Κύριος kelimesinin “ilahi” boyu taşıyan anlamını İsa'ya atfen kullanmaktan sakınmıştır.¹⁷ Κύριος, aslında bütün Markos İncili metninde diğer İncillere oranla pek az kullanıma sahiptir: Beş defa doğrudan Tanrı'ya¹⁸, bir defa *ὁ*

16 Culmann, *The Christology of the New Testament*, s. 203.

17 Brian J. Incigneri, *The Gospels to the Romans: The Setting and Rhetoric of Mark's Gospel*, Leiden-Boston: Brill, 2003, ss. 168-169.

18 1: 3; 11: 9; 12: 29-30; 13: 20.

Κύριος τοῦ ἀμπελῶνος şeklinde bağ sahibi bir insana¹⁹, bir defa ὁ κύριος τῆς οἰκίας şeklinde ev sahibi birisine²⁰ ve sadece altı defa İsa'ya nispet edilerek kullanılmıştır. Buradan hareketle Κύριος'un Markos İncili'nde Tanrı'ya atfen ilahi ("Rab"), ev sahibi ile bağ sahibine atfen de kavramların tabiatı gereği beşer ("sahip") anlamı taşıdığı kesindir. Bununla beraber kavramın İsa için de beşer anlamı yansıtacak şekilde kullanılmış olması dikkat çekicidir. Örneğin Markos 2:28'de Κύριος, İncil metinlerinde İsa tarafından birçok defa zikredilen bir tabir olarak ὁ υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου'nun ("insanoğlu") Şabat Günü'nün "efendisi" olduğunu dile getirmektedir. Markos 5:19 pasajında *Nominativus* formuyla İsa'nın dünyevi otoritesini vurgulamaktadır. Markos 7:28'de *Vocativus* halde İsa'ya "efendi" şeklinde hitap edildiğini göstermektedir. Markos 11:3'te İsa'nın ağzından kendi otoritesini tanımlayan bir anlam taşımaktadır. Dolayısıyla en eski İncil olan Markos'un anonim yazarı, Κύριος ifadesini İsa'ya nispet ederek kullanırken onu insanüstü/ilahi ("Rab") bir varlık olarak tanımlamamış, fakat İsa'nın bir beşer olarak saygın statüsünü ve otoritesini vurgulamak istemiştir.

19 12: 8.

20 13: 35.

Bununla beraber bazı araştırmacılar Markos İncili'nde yalnızca 12:35-37 pasajında İsa'nın ağzından nakle-dilen Κύριος'un ilahi bir anlam taşıyor olmasını muhtemel görmüşlerdir. Zira İsa burada Tanak'ın Mezmurlar bölümü 110:1'e atfen konuşmuştur ve Κύριος ifadesini de kendisini beşer üstü bir statüye yükseltecek anlamda kullanmış gibidir:

İsa tapınakta öğretirken şunu sordu: "Nasıl oluyor da din bilginleri, 'Mesih, Davut'un Oğlu'dur' diyorlar? Davut'un kendisi Kutsal Ruh'tan esinlenerek şöyle demişti: 'Rab Rabbim'e dedi ki (Εἶπεν κύριος τῷ κυρίῳ μου), Ben düşmanlarını ayaklarının altına serinceye dek sağımda otur.' Davut'un kendisi O'ndan Rab (...Κύριον...) diye söz ettiğine göre, O nasıl Davut'un Oğlu olur?"

Bu pasajda geçen *Dativus* haldeki τῷ κυρίῳ ifadesinin İsa'nın ilahi boyutuna işaret ettiğini düşünen araştırmacılara göre, Davut iki "Efendi"ye sahip olduğunu dile getirmektedir ve Kutsal Ruh'tan esinlenerek (Markos, 12:36) ikinci "Efendisi" olan Mesih'in ilahi boyutuna atıfta bulunmaktadır.²¹

Kronoloji açısından ikinci İncil olan Matta'daki durum da Markos'a paraleldir. Yani Κύριος burada da beşer İsa'nın saygın statüsünü vurgulamaktadır. Gerçi Κύριος Matta İncili'nde Markos'tan daha fazla geçmektedir. Matta'nın metninde Κύριος altmıştan fazla kullanıma sahiptir ve bunların yirmiden fazlası İsa'ya yöneliktir.²² Ancak Matta'nın yazarı Κύριος ifadesini genellikle Tanrı'ya nispet ederek kullanmıştır²³ ve bunların birçoğunda bu tabir bizzat İsa'nın ağzından Tanrı'ya atfen nakledilmiştir. Yine Markos'un yazarına paralel şekilde, Matta'nın yazarı da Κύριος ifadesini Tanrı'nın dışındaki köle karşısında efendinin statüsünü²⁴, Yahudilerin yöneticilerine (Pontius Pilatus) olan saygı hitabını,²⁵

21 Örneğin bk. Robert A. Peterson, *Salvation Accomplished by the Son: The Work of Christ*, Illinois: Wheaton, 2012, ss. 185-186.

22 Detaylar için bk. Daniel L. Akin, "The Synoptic Problem/Question", *Harmony of the Gospels*, ed. S. L. Cox-k. H. Easley, Nashville, 2003, s. 255.

23 Birçok örnek arasından bk. 1: 20; 1: 22; 1: 24; 2: 13; 2: 15; 2: 19; 3: 3; 4: 7; 4: 10; 5: 33; 9: 38; 11: 25; 21: 9; 21: 42; 22: 37; 23: 39; 24: 42; 27: 10; 28: 2.

24 10: 24-25; 13: 27; 18: 25-34; 24: 45-49; 25: 18-30.

25 27: 63.

bağ sahibi olma durumunu²⁶ veya oğul karşısında babanın otoritesini²⁷ ifade eden anlamlarda, yani bunların tümünde “efendi” manasını yansıtacak şekilde telaffuz etmiştir. Bununla beraber Matta'nın yazarı da Κύριος'u genel olarak *İsa'nın ilahi boyutunu çağrıştıracak bir bağlamda kullanmamıştır*. Peki, İsa'nın Κύριος olması Matta yazarına göre ne ifade etmektedir?

Matta İncili'nde Κύριος kelimesi yukarıda sözü geçtiği üzere öncelikle ve genellikle Tanrı kavramının karşılığıdır. Nitekim *İsa burada birçok örnekte Κύριος tabirini bizzat Tanrı için kullanmıştır*. Örneğin 4:7, 4:10, 5:39, 11:25, 21:42 ve daha birçok pasajda Κύριος İsa'nın ağızından Tanrı'ya işaret eden bir bağlam taşımaktadır. Öte yandan Matta'nın yazarı Κύριος'u doğrudan *İsa için kullandığında* çoğunlukla “efendi” anlamını vermektedir. Başka bir deyişle, Matta'nın yazarı bu bağlamda İsa'nın “saygın” statüsünü ve “otoritesini” dile getirmektedir. Κύριος, sözgelimi Matta 7:21'de İsa'nın ağızından kendisine atfen, 8:1, 8:5, 8:8, 8:21, 8:25, 9:28'de ise başkalarının (ve bazen havarilerin) ağızından İsa'ya hitaben “efendi” anlamındadır. 13:51'de geçen (ve Türkçe tercümesinde zikredilmeyen) hitap manasındaki Κύριε, İsa'ya atfen “efendi” demektir. Κύριε, 14:28 ve 30, 16:22 ve 18:21'de karşımıza çıktığı gibi, başhavari Petros'un ağızından İsa'ya hitap kelimesidir. 12:8'de (Markos'un ilgili pasajının *synopsis*i olacak şekilde) “insanoğlu”nun Şabat'ın “efendisi” olduğunu, yani Şabat üzerindeki otoritesini vurgulamaktadır. Matta 9:28, 15:22, 17:15, 20:30 ve bunun gibi daha birçok pasajda çeşitli insanların İsa'ya hitap kelimesidir. Böylece Κύριος ifadesinin Matta'nın yazarı tarafından İsa'yı ilahlaştıracak bir bağlamda kullanılmadığı anlaşılabilir. Ancak Matta'nın yazarı da Markos 12:35-37'ten alıntı yaparak naklettiği 22:43-46 pasajında, İsa'nın ilahi boyutuna tartışmalı bir usulle de olsa dikkat çekmek istemiş olabilir. Bu yüzden de bu pasaj Matta açısından istisna teşkil etmiş olmalıdır.

Bununla beraber bu aşamada önem taşıyan başka bir ayrıntıya da dikkat çekmek gerekir. İsa'nın dünyevi faaliyetlerini anlatırken Κύριος ifadesini “ilahi” anlamını da kapsayacak şekilde İsa için kullanmaktan bilhassa kaçınan Markos yazarı, diriliş sonrasına ilişkin anlatımı *sırasında* bu konuda biraz daha farklı bir tutum izlemiş gibi görünmektedir. Zira Markos 16:19-20 pasajında *Κύριος ifadesi İsa'ya atfen* onu beşeri standartlardan soyutlayacak türden, yani bütün anlamını yansıtacak şekilde kullanılmış gibidir. Başka bir deyişle, burada ölümden dirilen Rab İsa'nın göğe alındığı ve onun, bunun sonrasında Tanrı'nın sözünü yaymak için uğraşan öğrencilerle birlikte çalıştığı öne sürülmüştür. Gerçekten de burada Κύριος sözcüğü artık beşeri bir bağlam taşımamaktadır. Buna karşın Markos metnindeki bu ani değişimin makul bir izahı da mevcuttur: Bugün Yeni Ahit araştırmacıları tarafından kabul edilen görüşe göre, İnciller arasında ilk önce yazılmış olan Markos'tur. Ancak Markos İncili'nin eski elyazmaları üzerinde yapılan modern çalışmalar, söz konusu en eski yazmaların içerdiği Markos metninin bugün bilinen Markos metninden farklı olduğunu kanıtlamıştır. Örneğin, günümüzde Markos İncili'nin 16. kısmında 9-20. pasajlara tekabül eden kısım, aslında Markos'un eski elyazmalarında bulunmamaktadır. Bunun anlamı şudur: Markos İncili'nin en eski elyazmaları dirilen İsa'nın öğrencilere görüldüğüne ve onları “öteki uluslara” gönderdiğine ilişkin hiçbir kayıt içermemektedir.²⁸ Öyleyse bugünkü Markos metinlerinde diriliş sonrası rivayetlerde İsa'ya atfen ilahi anlamıyla karşımıza çıkan Κύριος ifadesi, bu ifadeyi içeren söz konusu pasajla beraber aslında birileri tarafından metne sonradan eklenmiştir (interpolasyon).

Sonuç olarak kronoloji açısından en eski İncil olan Markos (M.S. 70?) ile ikinci İncil olan Matta'nın (M.S. 80?) anonim yazarları, kaleme aldıkları metinlerde *Κύριος kelimesini birçok defa zikretmişlerdir*. *Κύριος, bu sırada her iki yazar tarafından İsa'ya nispet edilerek de*

26 20: 8; 21: 40.

27 21: 30.

28 Bu hususta bk. Bruce M. Metzger, *A Textual Commentary on the Greek New Testament*, United Bible Societies, London-New York 1971, ss. 122-128. Nitekim bu durum Markos İncili'nin bazı Türkçe tercümelerinde de dipnot halinde belirtilmektedir.

kullanılmıştır. Buna karşın her iki *İncil'de de* İsa'yı beşeri standartlardan soyutlayarak onu ilahlaştıran bir anlam yansıtmamıştır. Yani Κύριος, Markos ve Matta metinlerinde İsa'nın Türkçe'deki anlamıyla "Rab" olduğu manasını taşımamaktadır. Yukarıda bahsi geçen iki istisna durumda ise (Markos, 12:36 ile Matta 22:43-46) hem Markos hem de Matta İncilleri müşterek bir rivayet geleneğini nakletmişlerdir. Bu rivayetin her iki varyantında da Κύριος hem Tanrı hem de İsa için kullanılmıştır. Ancak bu rivayette her iki yazarın İsa için *telaffuz ettikleri Κύριος*, beşeri bir "efendi" olmanın daha ötesinde, bundan daha *yüksek bir kristolojik içerik* taşıyor gibi görünmektedir.

Kronoloji açısından üçüncü sırayı teşkil eden Luka İncili'nde (M.S. 85?) ise Κύριος sözcüğünün sayısı *gözle görülür oranda artmıştır.* Gerçi bu *İncil'in başlangıç bölümlerinde* Κύριος, İncil yazarının, Zekeriya'nın, Cebrail'in veya Meryem'in ağızlarından doğrudan Tanrı'yı tanımlamıştır.²⁹ Nitekim söz konusu tabir İncil'in ikinci ve üçüncü kısımlarında da genellikle Tanrı'ya nispet edilerek kullanılmıştır.³⁰ Hatta 4:8, 4:12 ve 4:18'de olduğu gibi, Tanrı kimi zaman bizzat İsa'nın ağzından bu şekilde isimlendirilmiştir. Ancak beşinci kısımdan itibaren Κύριος ifadesinin Tanrı'ya atfen zikredilmesi önemli oranda azalmıştır. Her ne kadar 5:17, 10:21, 10:27, 13:35, 19:38 veya 20:27 gibi bazı pasajlarda Κύριος bizzat açıkça Tanrı'yı tanımlamış ise de, tabir artık çok büyük bir oranda doğrudan İsa'ya atfen kullanılmıştır.

Luka'nın Κύριος ifadesini İsa'ya atfen kullandığı durumlarda iki ayrı bağlam dikkat çekmektedir. Bunlardan birincisinde, *tıpkı diğer İncillerde olduğu gibi*, Κύριος, İsa'ya duyulan saygıyı ve onun otoritesini vurgulamak amacı taşımaktadır. Bu kapsamda *söz konusu tabir hem İncil yazarının*, hem öğrencilerin, hem de çevresindekilerin İsa'ya hitap kelimesi olmuştur.³¹ Dolayısıyla bu

gibi onlarca pasajın hiçbirisinde Κύριος İsa'yı ilahlaştıran bir anlam yansıtmamaktadır. Buna karşın İsa'nın yaşamına ilişkin rivayetlerin anlatımı sırasında Luka 1:43 ve 2:11 pasajları özellikle istisna teşkil etmişlerdir. Zira 1:43'te Zekeriya'nın eşi Elizabet'in ağzından, 2:11'de ise meleğin ifadesiyle Κύριος kelimesi İsa'nın beşerden üstün statüsünü, yani yüksek bir kristolojik bağlamı yansıtacak içeriğe sahiptir. Bunlardan birincisini kısaca değerlendirmek yararlı olacaktır.

Luka 1:43'e göre İsa'ya hamile olan Meryem, Zekeriya'nın evine giderek Yahya'ya hamile olan Elizabet'le görüşmüştür. Elizabet ise Meryem'in kendisine verdiği selam üzerine Kutsal Ruh'la dolmuş ve *ή μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς ἐμέ*, "Rabbim'in annesibana geldi" şeklinde bir cümle sarf etmiştir. Burada öncelikle vurgulanması gereken, Luka'nın söz konusu ifadesine göre İsa'nın henüz annesinin rahmindeyken Κύριος (yani bu örnekte *Genitivus* halinde τοῦ Κυρίου) sıfatını taşıdığıdır. Bu yüzden de kavramın Luka tarafından *İsa'yı ilahlaştıran bir bağlamda kullanıldığı düşünülmelidir. Çünkü İsa o sırada annesinin karnındadır. Henüz insanlar arasında saygın bir statü veya otorite elde etmiş değildir.* Dolayısıyla Κύριος tabirinin burada *İsa'ya atfen Yunanca'daki orijinal bağlamında* (yani saygın ve otorite sahibi insanları tanımlayan bir anlamda) kullanılmış olması mümkün görünmemektedir. İkincisi, Luka burada kendi İncil metninin öyküsündeki başlangıç kısmıyla uyumlu bir rivayet nakletmiş olmaktadır. Zira Luka İncili'nin 1:26-37 pasajına göre İsa, Yüceler Yücesi'nin gücü Meryem'e gölge salacağı için doğacaktır. İsa'ya bu yüzden "Tanrı Oğlu" (*Υἱὸς Θεοῦ*) denilecektir. Ve o, yine bu yüzden "kutsal" (*ἅγιον*) diye tanımlanacaktır (1:35). Muhtemelen İsa'nın Luka 1:43'te, henüz annesinin karnındayken, Κύριος olarak zikredilmesi Luka İncili'nin başlangıç kısmındaki bu iddialarla ilişkilidir. Başka bir deyişle İsa Κύριος'tur, çünkü doğrudan Yüceler Yücesi'nin devreye girmesiyle "Tanrı Oğlu" ve "kutsal" olarak doğacaktır. Bu yüzden de Luka İncili yazarı 1:43 pasajına kadar İsrail'in Tanrı'sını tanımlamak için kullandığı Κύριος ifadesini şimdi artık İsa için de ilahi anlamıyla kullanılmaya başlamıştır.³²

29 1: 6; 1: 9; 1: 11; 1: 15-16; 1: 25; 1: 28; 1: 32; 1: 38; Ayrıca krş. 1: 45-46; 1: 58; 1: 66; 1: 68; 1: 76.

30 2: 11; 2: 15; 2: 22; 2: 23-24; 2: 26; 2: 39; 3: 4.

31 5: 8; 5: 12; 7: 6; 7: 13; 7: 19; 9: 54; 9: 61; 10: 1; 10: 17; 10: 39-4; 11: 1; 11: 39; 12: 41; 12: 42; 13: 15; 13: 23; 13: 25; 17: 5-6; 17: 37; 18: 6; 18: 40; 19: 8; 22: 33; 22: 38; 22: 49; 22: 61.

32 Bu ve benzeri başka bağlamlarda detaylı bir analiz için bk. Christopher Kavin Rowe, *Early Narrative Christology: The Lord in the Gospel of Luke*, Berlin-New York: Walter de Gruyter, 2006, s. 35 vd.

Bunun da ötesinde *Χριστός Κύριος* (Rab olan Mesih) kavramı da ilk defa olarak burada ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim Luka 2:11'de *İsa, σωτήρ ὃς ἐστὶν Χριστός Κύριος* şeklinde tanımlanmış, yani "Rab olan Mesih'in Kurtarıcı" boyutu gündeme taşınmıştır. Bununla beraber Luka İncili yazarının *İsa'ya nispet ettiği Κύριος* ifadesini Tanrı ve İsa'yı derecelendirmek, yani Tanrı'yı bir statüye, İsa'yı ise diğerine konumlandırmak amacıyla zikretmiş olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden de her halükarda *Κύριος* sözcüğü Luka İncil'inde İsa'yı kimi zaman ilahi statüye yükselten bir tabir olmaktadır.³³

Hakikaten yine Luka tarafından yazıldığı düşünülen *İşler* kitabı 2:36'da Tanrı İsa'yı *Κύριος* yapmıştır: "Böylelikle bütün İsrail halkı şunu kesinlikle bilsin: Tanrı, sizin çarmıha gerdiğiniz İsa'yı hem Rab hem Mesih yapmıştır." Paulos'un Filipililere *Mektup*'unda (2: 9) ise bu unvan "her şeyden daha üstün" olarak tanımlanmıştır: "Bunun için de Tanrı onu pek çok yükseltti ve ona her adın üstünde olan adı bağışladı. Öyle ki, İsa'nın adı anıldığında gökteki, yerdeki ve yer altındakilerin hepsi diz çöksün ve her dil, Baba Tanrı'nın yüceltilmesi için İsa Mesih'in Rab olduğunu açıkça söylesin." Böylece kavramın *İsa'ya nispet edilerek* hem (her zaman değilse de bazen) *İşler* kitabında, hem de Paulos'un mektuplarında "ilahi" manasıyla kullanıldığı açıkça görülmektedir. Nitekim Yeni Ahit yazarları arasında *Κύριος* tabirini en çok zikreden Paulos'tur ve ona ait olduğu düşünülen yedi otantik mektupta bu tabir neredeyse tümüyle İsa'ya işaret eden 163 kullanıma sahiptir. W. Bousset bu durumu Paulos'un mektupları ile İncil metinlerini bu açıdan karşılaştırarak şöyle ifade etmektedir:

"Paulos'un mektuplarında İsa hakkında kullanılan yeni bir tanımlama biçimi *Κύριος*'tur ve bu tanımlama burada baskın bir role sahiptir. Müjdecilerin daha sonraki literatüründe ise bu tabir pek az kullanılmıştır."³⁴

Okuyucu, burada, Paulos'un mektuplarının kronolojik olarak İncillerden daha önceki tarihlerde yazıldığını hatırlamak durumundadır.

Görüldüğü üzere *Κύριος* ifadesi Antikçağ'da hem insanlara, hem tanrılara ve tanrıçalara, hem de Tanrı'ya nispet edilerek kullanılan bir unvan olmuştur. Bu kavram İncillerde ve Septuaginta'da saygın ve otorite sahibi insanları ve ayrıca doğrudan Tanrı'yı tanımlamıştır. *Κύριος*, Markos ve Matta'nın yazarları tarafından bir-iki tartışmalı istisna dışında yalnızca İsa'nın bir beşer olarak insanlar arasındaki saygın statüsünü ve otoritesini vurgulayan bir tabir olarak zikredilmiştir. Paulos'un mektuplarında (ve Paulos'un öğrencisi olan Luka'nın hem İncil'inde hem de *İşler* kitabında) ise *Κύριος* baskın şekilde İsa ile özdeşleştirilmiştir ve bu sırada genellikle ilahi anlamı önplana çıkarılmıştır. Burada, daha eski (ve muhtemelen daha otantik) rivayet geleneklerine dayanılarak yazılan ilk İncil'den (Markos) sonrakilere doğru, *Κύριος*'un İsa'ya nispet edilmesi oranında gözle görülür bir artış yaşandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yine ilk İncil'den sonrakilere doğru bu kavramın (İsa'ya atfen zikredildiğinde) beşer anlamı geri plana düşmeye, ilahi anlamı ise artan bir oranda önplana çıkmaya başlamıştır. Bu gibi bir değişimin İsa'nın kabul edildiği ve tanımlandığı kültür çevresindeki değişim ile paralel olması herhalde yalnızca bir tesadüf değildir. Nitekim alanın uzmanlarından G. Vermes, *Κύριος* tabirinin Yeni Ahit'teki kullanımı hakkında şöyle konuşmaktadır:

Κύριος (Kyrios) unvanı orijinal bağlamında "Efendi" (İng. Lord) anlamına gelmektedir. *Κύριος*, Antikçağ'da yüceltme amacı taşıyan bir kullanıma sahip olmuştur. Bu sözcük, Latince *divi Augustus* tabirinde de görüleceği üzere "tanrısal" olan "Efendi Caesar"a atfen imparator anlamına gelmiştir. Diğer taraftan bu dönemde Yunanca konuşan Yahudiler arasında (erken dönem kilisesi bunların Kutsal Kitabı'nı sahiplenmiştir) *Κύριος* (Efendi), İbranice dört harfle yazılan Tanrı'nın kutsal adı yerine normalde her zaman kullanılan bir kelimedir. Doğal olarak Yunanca konuşulan kiliselerde İncil okunduğunda "Efendi-Mesih" derhal tanrısal bir ton kazanmıştır. Buna karşın Yahudi anlayışında ilah ve insan kavramları arasında alabildiğine geniş bir boşluk bulunduğu için, Yahudi muhitinde Yunan kiliselerindeki gibi bir birleşimin

33 Wesley Hill, *Paul and the Trinity: Persons, Relations, and the Pauline Letters*, Michigan: Grand Rapids, 2015, s. 27.

34 Wilhelm Bousset, *Kyrios Christos: A History of the Belief in Christ from Beginnings of Christianity to Irenaeus*, İngilizce terc. J. E. Stealy, New York: Abingdon Press, 1970, s. 122.

idrak edilmesi mümkün olmamıştır.³⁵

Vermes'in bu saptaması, havarileri ve cemaati tarafından bir zamanlar İsa'ya nispet edilerek kullanılan "Efendi" unvanının değişen kültür havzasıyla paralel şekilde başka ve yeni anlamlar yüklenmeye başladığını göstermektedir. Bu da muhtemelen erken dönemlerde Hıristiyan misyonerlerin başlıca mimarı oldukları bir iştir. Bu misyonerler İsa'nın mesajlarını veya İsa'ya attıkları mesajları Helen-pagan dünyaya taşırken, paganlar tarafından tanrısal varlıklar için kullanılan Κύριος ile Yahudi kültür çevresinde İsa'ya atfen kullanılan "efendi" anlamındaki Κύριος'u mezcetmişlerdir.

Nitekim Bultmann veya Bousset gibi alanın önde gelen araştırmacıları, Yeni Ahit'te İsa'ya nispet edilen Κύριος'un kökenini Helenist bağlamı önplana alarak açıklamışlardır.³⁶ Bu görüşü savunan araştırmacılar önemli bazı argümanlardan hareket etmişlerdir. Onlara göre Paulos'un 1. Korintliler, 8:5-6'daki ifadeleri *İsa'ya nispet edilerek kullanılan* Κύριος tabirinin pagan bir arkaplana sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Paulos, burada, birçok "ilah" ve birçok "rab" olduğunu söylemekte, ardından da "bizim için tek bir Baba Tanrı... tek bir Rab var, o da İsa Mesih'tir" şeklinde konuşmaktadır. Başka bir deyişle Paulos burada pagan dünyadaki birçok ilah içinden birini, birçok rab içinden de birini seçtiğini belirtmiş olmaktadır. Diğer yandan söz konusu araştırmacılar tarafından YHWH için kullanılan bir unvan olarak Κύριος'un Septuaginta'nın yalnızca Hıristiyan kopyalarında bulunmasına da dikkat çekilmektedir. Bu durum Septuaginta'nın Yahudiler tarafından veya Yahudiler için yapılan daha önceki tercümelelerinde böyle bir çevirinin bulunmadığını, yani Yahudilerin Tanrı ismini İbranice karakterler kullanarak yazdıklarını kanıtlamaktadır.³⁷ Dolayısıyla eğer bu görüş doğruysa, Septuaginta'da Tanrı'nın Κύριος şeklinde tanınması da Hıristiyan müstensihlere ait bir teşebbüstür.

Sonuç

Κύριος tabiri tıpkı Türkçe İncil metinlerinde olduğu gibi Yeni Ahit'in Yunanca metinlerinde de birden fazla anlam yansıtmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla, Yunanca'da (ve Mar/Mor bağlamıyla Aramice'de) daha ziyade "saygı" ve "otorite" anlamı taşıyan bir kelime, Septuaginta ve Yeni Ahit metinlerinde bazen bu anlamıyla, bazen Tanrı'yı tanımlamak amacıyla, ancak (yalnızca Yeni Ahit'te) kimi zaman da İsa'ya nispet edilerek kullanılmıştır. Sinoptik İncillerde İsa'yı Κύριος şeklinde tanımlayan veya ona bu şekilde hitap edilen cümlelerin bağlamları genellikle "efendim" anlamını yansıtmıştır. Başka bir deyişle İsa bu rivayetlerde "saygın" ve "otorite" sahibi bir beşerdir. Ancak Κύριος tabiri Paulos (ve bazen öğrencisi Luka) tarafından kavramın "ilahi" boyutu önplana alınarak İsa için kullanılmıştır.

Κύριος ifadesi İsa öncesi dönemde de seküler ve dinsel bağlamlarda birçok farklı anlam taşımıştır. Kavram, seküler anlamında beşer varlıkların saygın statülerini ve otorite olma durumlarını, dinsel açıdan ise tanrıları ve tanrıçaları (ve hatta Septuaginta örneğinde olduğu gibi İsrail Tanrı'sını) tanımlamıştır. Sinoptik İnciller özelinde Κύριος, ilk İncil olan ve bu yüzden de daha eski rivayet geleneklerine dayanan Markos'ta İsa'ya nispet edilirken seküler anlamında kullanılmıştır. Aynı yargı ikinci İncil olan Matta açısından da geçerlidir. Üçüncü İncil olan Luka'da ise İsa'ya atfedilen Κύριος kimi zaman dinsel anlamıyla önplana çıkmış, bu yüzden de İsa'yı beşer üstü bir konuma yükseltmiştir. Luka'daki bu değişim, bir yandan Paulosçu etkinin bu yazar üzerinde daha baskın bir rol oynamasıyla açıklanabilir. Ancak diğer bir yandan, İsa'yı benimseyen kültür çevresinin zaman ilerledikçe artan bir oranda monoteist Yahudi bağlamından paganist Helen bağlamına kaydığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

35 Geza Vermes, *The Real Jesus: Then and Now*, Minneapolis: Fortress Press, 2010, s. 57.

36 Konuya ilişkin tartışmaların detayları için bk. Ferdinand Hahn, *The Titles of Jesus in Christology: Their History in Early Christianity*, İngilizce trc. H. Knight-G. Ogg, Cambridge, 1969, s. 68 ve başka birçok yerde.

37 Fitzmyer, *To Advance to Gospel*, ss. 222-229.

HİŞAM ALABED

KUR'ÂN'DAN MESAJLAR

Kur'ân'dan Hayata

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

HAVARİLERİN SOFRA TALEBİ

Hepimizin bildiği bir gerçek şu ki Hz. İsa, İsrailoğulları kavmine mensuptur. Yahudi bir toplumda ve Yahudi gelenekleri altında yetişmiş ve muhtemelen bütün ömrü boyunca bu toplumun bir ferdi olarak yaşamıştır.

Giriş

Hz. İsa önündeki Tevrat'ı tasdik etmek, Yahudilere özel olarak haram kılınmış bazı şeyleri helal kılmak için geldiğini ve kulluğun doğrudan Allah'a yapılması gerektiğini söylemiş; bu tebliğini çamurdan kuş heykeli yapıp ona üfleyerek Allah'ın izni ile kuş olması, doğuştan kör olan ve alaca hastalığına tutulmuş olanı iyileştirmesi, Allah'ın izni ile ölüleri diriltmesi, evlerde neler yendiğini ve nelerin biriktirildiğini söylemesi gibi belgelerle desteklediği halde bu belgelerin/âyetlerin görmezden gelindiğini anlayınca sormuştur:

“Allah yolunda bana kimler yardım eder?”

Bu soruya olumlu cevap verenler Yeni Ahit Kitabı'ndaki metinlere göre toplumun alt tabakalarından, eğitimsiz, sıradan ve kırsalda yaşayan kimselerdir (Elçilerin İşleri, 4/13) ve kitabımız Kur'an'ın bildirdiğine göre şu cevabı verirler:

“Allah için biz yardım ederiz. Allah'a inanıp güvendik. Şahit ol, biz O'na teslim olmuş kimseleriz.

Rabbimiz! İndirdiklerine inandık ve Elçinin yoluna girdik.

Bizi buna şahitlik edenlerle birlikte yaz.” (Âl-i İmrân 3/52-53)

İncil'de havarilerin sayısının on iki olduğu bildirilmiştir: Bunlar, Petrus adıyla bilinen Simun, onun kardeşi

Andreya, Zebedi'nin oğulları Yakup ve Yuhanna, Filipus ve Bartalmay, Tomas ve vergi görevlisi Matta, Alfay oğlu Yakup ve Taday, Yurtsever Simun ve İsa'yı sonradan ele veren Yahuda İskariyot'dur.

Hz. İsa'nın tebliğini yaptığı dönemde kendilerini “Müslüman” olarak tanımlayan bu kişiler, ellerinde bulunan Tevrat metinlerini hakkıyla okudukları ve dolayısıyla yeni gelecek Nebi-Rasul'un özelliklerini bildikleri için Allah tarafından içlerine ilham yoluyla yapılan vahyi doğru değerlendirmişler, zihinlerindeki mevcut bilgiler ile yaşanan durumu Allah'ın izni ile eşleştirerek teslim oldukları dine ait kendilerine yüklenen sorumluluğun hakkını vermişlerdir.

Tercihlerini Allah'ın dini İslâm'a yardımdan yana yapmışlardır.

“Bir gün havarilere ‘Bana ve Elçime inanıp güvenin’ diye vahyettim.

Onlar da ‘İnanıp güvendik; sen şahit ol bizler Allah'a teslim olan (müslüman) kimseleriz’ diye karşılık verdiler.” (Mâide 5/111)

Ancak Havariler hemen sonrasında kalplerinin mutmain olması amacıyla Hz. İsa'ya sorarlar:

“O gün havariler dediler ki ‘Meryem oğlu İsa! Rabbinin bize, gökten sofrayı indirmeye gücü yeter mi?’” (Mâide 5/112)

Hz. İsa ve Havariler “Hristiyan” Değildi

Hepimizin bildiği bir gerçek şu ki Hz. İsa, İsrailoğulları kavmine mensuptur. Yahudi bir toplumda ve Yahudi gelenekleri altında yetişmiş ve muhtemelen bütün ömrü boyunca bu toplumun bir ferdi olarak yaşamıştır.

Dolayısıyla yukarıdaki âyetlerde kendisine yardımcı olma sözünü veren Havariler de Yahudi toplumunun birer ferdidirler.

Yaşadığı dönemde Hz. İsa'ya inananlar da İsrailoğullarının bir bölümünü oluşturmaktadırlar.

“Ey inanıp güvenenler! Allah için yardım eden kişiler olun. Nitekim Meryem oğlu İsa Havarilere: ‘Allah’a giden yolda bana kimler yardım eder?’ dediğinde Havariler: ‘Biz, Allah için yardım ederiz.’ demişlerdi.

Böylece İsrail oğullarının bir bölümü inanıp güvenmiş, bir bölümü de görmezlikten gelmişti.

Biz de inanıp güvenenleri düşmanlarına karşı güçlendirdik; sonunda onlara üstün geldiler.” (Saff 61/14)

Ve yine biliyoruz ki Hz. İsa, Tevrat kitabını tasdik etmek için geldiğini söylemiştir:

“Önümdeki Tevrat’ı onaylamak ve size haram kılın-

miş bazı şeyleri helâl kılmak için geldim. Size, Rabbinizin belgesi ile geldim. Artık Allah’tan çekinin de bana gönülden uyun.” (Â-i İmrân 3/50)

“Kutsal Yasa’yı (Tevrat’ı) ya da elçilerin sözlerini geçersiz kılmak için geldiğimi sanmayın. Ben geçersiz kılmaya değil, tamamlamaya geldim. Size doğrusunu söyleyeyim, gök ve yer ortadan kalkmadan, her şey gerçekleşmeden, Kutsal Yasa’dan ufak bir harf ya da bir nokta bile eksilmeyecek. Bu nedenle, bu buyrukların en küçüklerinden birini kim çiğner ve başkalarına öyle yapmayı öğretirse, Göklerin Egemenliğinde en küçük sayılacak. Ama bu buyrukları kim yerine getirir ve başkalarına öğretirse, Göklerin Egemenliğinde büyük sayılacak.” (Matta 5/17-19)

Oysa günümüzde yaygın olan Hristiyanlık anlayışında Tevrat kitabına bir atıf bulunmamakta, Hz. İsa’nın gelişi ile Tevrat’ın hükmünün kalktığı zannedilmektedir.

Çoğunluk Müslümanlarda da bu anlayış hâkimdir. “İslâm” dininin yeryüzündeki insanlık tarihi ile başlayan “tek din” ve müntesiplerinin de en baştan beri “Müslüman” olarak adlandırıldığı gerçekleri gözden kaçırıldığından, Hz. İsa ve Havariler ile ilgili âyetler akıllarda muğlak kalmakta, kitabımız Kur’ân’ın önceki kitaplarla irtibatına bakılmadığından âyetler hakkındaki “tedebbür” eylemi vahiy zincirinden kopuk bağımsız düşünme çalışmalarına hasredilmektedir.

“Bu sözleri onlar için peş peşe sıraladık. Belki kafalarını çalıştırırlar. Kendilerine daha önce kitap verdiklerimiz bu kitaba da inanacaklardır. Onlara okununca şöyle diyeceklerdir: Biz ona inandık; o Rabbimizden gelen gerçek kitaptır. Biz daha önce de Rabbimize teslim olmuş kimselerdik.” (Kasas 28/51-53)

Havariler de Kutsal Yasa'nın takipçileri ve yaşamını Müslümanca sürdüren insanlardır. Hz. İsa'nın, beledikleri Nebi-Rasul olduğunu, elleri arasındaki Kutsal Yasa'yı iyi talim etmiş olmaları nedeniyle hemen anlamışlardır.

Havarilerin Okudukları

Havarilerin Kutsal Yasa'ya olan bağlılıkları İncil'de birçok kez belirtilmektedir. Örneğin Luka İncili 21/17-25. Bölümlerde Havarilerin, Yahudilik ve Kutsal Yasa karşıtı söylemlerde bulunup kendi inanç öğretilerini yaymaya çalıştığı için sorguya çekmek istedikleri Pavlus'a hitaben şu sözleri söyledikleri belirtilir:

“17. Yeruşalim'e vardığımız zaman kardeşler bizi sevinçle karşıladılar. 18. Ertesi gün Pavlus'la birlikte Yakup'u görmeye gittik. İhtiyarların hepsi orada toplanmıştı. 19. Pavlus, onların hal hatırını sorduktan sonra, hizmetinin aracılığıyla Tanrı'nın öteki uluslar arasında yaptıklarını teker teker anlattı. 20. Bunları işittince Tanrı'yı yücelttiler. Pavlus'a, 'Görüyorsun kardeş, Yahudiler arasında binlerce imanlı var ve hepsi Kutsal Yasa'nın candan savunucusudur' dediler. 21. 'Ne var ki, duyduklarına göre sen öteki uluslar arasında yaşayan bütün Yahudiler'e, çocuklarını sünnet etmemelerini, törelerimize uymamalarını söylüyor, Musa'nın Yasası'na sırt çevirmeleri gerektiğini öğretiyormuşsun. 22. Şimdi ne yapmalı? Senin buraya geldiğini mutlaka duyacak-

lar. 23. Bunun için sana dediğimizi yap. Aramızda adak adamış dört kişi var. 24. Bunları yanına al, kendileriyle birlikte arınma törenine katıl. Başlarını tıraş edebilmeleri için kurban masraflarını sen öde. Böylelikle herkes, seninle ilgili duyduklarının asılsız olduğunu, senin de Kutsal Yasa'ya uygun olarak yaşadığını anlatsın. 25. Öteki uluslardan olan imanlılara gelince, biz onlara, putlara sunulan kurbanların etinden, kandan, boğularak öldürülen hayvanlardan ve fuhuştan sakınmalarını öngören kararımızı yazmıştık.”

Buradan Kudüs'te bulunan Hz. İsa cemaatinin Kutsal Yasa'ya yâni Hz. Musa'nın yasalarına bağlı şekilde yaşadıkları anlaşılmaktadır ki zaten Hz. İsa'ya

söz veren Havariler yeni bir din tesis etme konusunda değil var olan dini ekleme ve çıkarmalardan arındırmak, tekrar ayağa kaldırmak ve tamamlamak konusunda Hz. İsa'ya yardımcı olmuşlardır.

Havarilerden Petros'un, “Elçilerin İşleri” kitabında Pentikost Günü (Ellinci Gün) Hz. İsa'nın Mesih olduğunu izah etmek için verdiği vaazda Mezmurlardan alıntı yaptığı görülmektedir:

“O'nunla ilgili olarak Davut şöyle der: 'Rab'bi her zaman önümde gördüm,

Sağımda durduğu için sarsılmam.

Bu nedenle yüreğim mutlu, dilim sevinçlidir.

Dahası, bedenim de umut içinde yaşayacak.

Çünkü sen canımı ölümler diyarına terk etmeyeceksin,

Kutsalının çürümesine izin vermeyeceksin.

Yaşam yollarını bana bildirdin;

Varlığınla beni sevinçle dolduracaksın.”

(Elçilerin İşleri 2/25-28)

“İslâm” dininin yer-yüzündeki insanlık tarihi ile başlayan “tek din” ve müntesiplerinin de en baştan beri “Müslüman” olarak adlandırıldığı gerçekleri gözden kaçırıldığından, Hz. İsa ve Havariler ile ilgili âyetler akıllarda muğlak kalmakta, kitabımız Kur'an'ın önceki kitaplarla irtibatına bakılmadığından âyetler hakkındaki “tedebbür” eylemi vahiy zincirinden kopuk bağımsız düşünme çalışmalarına hasredilmektedir.

Bizlere İncil'in haber vermesiyle ulaşan konuşmasında Petros'un, Mezmurlar Kitabının 16/8-11 Bölümünün yukarıdaki pasajlarına vaazında yer verdiği anlaşılmaktadır.

Yine "Yakup'un Mektubu" 2. Bölümünde Yakup'un Musa Yasasına bağlılığı çok çarpıcı biçimde öne çıkmaktadır:

'Komşunu kendin gibi sev' diyen Kutsal Yazı'ya uyarak Kralımız Tanrı'nın Yasasını gerçekten yerine getiriyorsanız, iyi ediyorsunuz. Ama insanlar arasında ayırım yaparsanız, günah işlemiş olursunuz; Yasa tarafından, Yasa'yı çiğneyenler olarak suçlu bulunursunuz. Çünkü Yasa'nın her dediğini yerine getiren, ama tek bir noktada ondan sapan kişi bütün Yasa'ya karşı suçlu olur. Nitekim 'Zina etme' demiş olan, aynı zamanda 'Adam öldürme' demiştir. Eğer sen zina etmez, ama adam öldürürsen, Yasa'yı çiğnemiş olursun. Özgürlük Yasasıyla yargılanacak olanlar gibi konuşun ve davranın. Çünkü yargı, merhamet göstermemiş olana karşı merhametsizdir. Merhamet, yargıya galip gelir.' (Yakup'un Mektubu 2/8-12)

Sofra Talebi

Bütün bu örneklerden sonra konumuza dönersek; Havarilerin elleri arasında devamlı okudukları Mezmurların 78. Bölümünün bir kısmı şöyledir:

"Ama onlar çölde Yüceler Yücesi'ne başkaldırarak Günah işlemeye devam ettiler. Canlarının çektiği yiyeceği isteyerek İçlerinde Tanrı'yı denediler. 'Tanrı çölde sofraya kurabilir mi?' diyerek, Tanrı'ya karşı konuştular. "Bak, kayaya vurunca sular fıskırdı, Dereler taştı. Peki, ekmek de verebilir mi, Et sağlayabilir mi halkına?" RAB bunu duyunca çok öfkelenildi, Yakup'a ateş püskürdü, Öfkesi tırmandı İsrail'e karşı; Çünkü Tanrı'ya inanmıyorlardı, O'nun kurtarıcılığına güvenmiyorlardı. Yine de RAB buyruk verdi bulutlara, Kapaklarını açtı göklerin; Man yağdırdı onları beslemek için, Göksel tahıl verdi onla-

ra. Meleklerin ekmeğini yedi her biri, Doyasıya yiyecek gönderdi onlara. Doğu rüzgârını estirdi göklerde, Gücüyle güney rüzgârına yol gösterdi. Toz gibi et yağdırdı başlarına, Deniz kumu kadar kuş; Ordugâhlarının ortasına, Konakladıkları yerin çevresine düşürdü. Yediler, tıka basa doydular, İsteklerini yerine getirdi Tanrı."

Kitabımız Kur'ân, İsrailoğullarının Firavunun elinden kurtulup Mısır'dan çıktıktan sonra zorlu çöl şartları içinde kendilerine rızık vermesi için Allah'a yalvarmasını Hz. Musa'dan istediklerini haber vermektedir ki bu âyetler yukarıdaki Mezmurlar bölümü ile benzerlik göstermektedir.

"Bir ara şöyle demiştiniz: 'Musa! Tek çeşit yemeğe katlanamayacağız; Rabbine (Sahibine) yalvar da bize toprak ürünlerinden sebze, hiyar, sarımsak, mercimek ve soğan bitirsin!' O da 'Üstün olanı alt seviyede olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? İnin bir şehre, istediğiniz şeyler orada var!' dedi. Başlarına sefillik ve çaresizlik çökmüş, Allah'ın öfkesiyle yıkılmışlardı. Öyle olmuştu; çünkü Allah'ın âyetlerini görmezlikten geliyor ve nebîlerini haksız yere öldürüyorlardı. Öyle olmuştu; çünkü isyana dalıyorlar ve aşırı gidiyorlardı.'" (Bakara 2/61)

"Tanrı'yı denemek" gibi bir amaç barındıran bu talep karşısında İsrailoğullarının isteklerinin yine de yerine geldiğini ve "Tanrı çölde sofraya kurabilir mi?" sorusunun olumlu yanıt bulduğunu Havariler Mezmurların bu bölümünden okumuş ve akıllarının bir köşesinde bu sahne yer etmiş olmalıdır.

Bu nedenle Hz. İsa'nın bir Nebî-Rasul olduğunu anladıkları halde kalplerinin mutmain olması için İsrailoğullarının Hz. Musa'ya sordukları o soruyu bu kez de Havariler Hz. İsa'ya sormuşlardır:

"O gün havariler dediler ki 'Meryem oğlu İsa! Rabbinin bize, gökten sofraya indirmeye gücü yeter mi?'" (Mâide 5/ 112)

Yukarıda belirttiğimiz gibi Hz. İsa Yahudi toplumunun

bir ferdi idi ve Mezmurlar'ın bu bölümünde yer alan "sofra talebinden" haberdardı, tabii ki sonrasında da: *"Ancak onlar isteklerine doymadan, Daha ağızları doluyken, Tanrı'nın öfkesi parladı üzerlerine. En güçlerini öldürdü, Yere serdi İsrail yiğitlerini. Yine de günah işlemeye devam ettiler, O'nun harikalarına inanmadılar. Bu yüzden Tanrı onların günlerini boşluk, Yıllarını deşet içinde bitirdi."*

Dolayısıyla Hz. İsa, Havarilerin bu talebinin genel anlamda bir deneme isteğini de barındırabileceğini düşünüyor ve eğer İsrailoğulları gibi yine de inkâr ederler, günah işlemeye devam ederlerse bunun kötü bir akıbet doğuracağından endişe ediyordu:

"Dedi ki: 'Eğer inanıp güvenmiş kimseler iseniz Allah'tan çekinerek kendinizi koruyun.'"

Aynı akıbet bilgisi Havarilerde de bulunuyordu ancak yine de ısrar ettiler. Çünkü kendilerine güveniyorlar ve Hz. İsa'nın olmadığı ancak beklenildiği dönemlerde zor şartlarda muttaki bir tutum ile "ısr" bilincini diri tutarak yapmış oldukları şahitliklerini Hz. İsa ile beraber taçlandırmak, şimdiye kadar yaptıkları bütün iş ve eylemlerin Allah katında makbul sayıldığını, doğru bir yol üzerinde sebat ettiklerini gözleri ile görerek ve o sofradan yiyerek rahatlamak istiyorlardı.

"Dediler ki 'Biz istiyoruz ki o sofradan yiyelim, içimiz rahatlasın, hem de senin doğru söylediğini bilelim ve ona şahitler olalım.'" (Mâide 5/113)

Rabbimiz Allah, bu sofraya talebine de olumlu cevap verebileceğini ancak bundan sonra şayet bu sofraya görmezden gelinir, emir ve yasaklara riayet edilmezse bu tutumun ağır bir ceza gerektirdiği uyarısını da yapmaktadır.

"Allah dedi ki: 'O sofrayı size indiriyorum. Sizden kim, bundan sonra da görmezlikten gelirse (kâfirlik ederse) ona bu âlemde kimseye vermediğim bir cezaı vereceğim.'" (Mâide 5/115)

Nitekim bu sofrayı görmezden gelip Hz. İsa'yı Roma askerlerine ispiyon eden Havari Yahuda İskariyot, Hz. İsa'ya benzetilerek çarmıha gerilmekten kurtulamamıştır.

Sonuç

İslâm dini Allah indinde tek din, Kitabımız Kur'ân son kitap, Nebimiz Hz. Muhammed ise son Nebidir. Kitabımız Kur'ân bizlere tedebbür etmemiz gerektiğini söylerken Hz. Adem'den itibaren yeryüzünde yankı bulan vahiy zincirinin tümünü göz önünde bulundurarak, bütün bu rehberliğin arkasında Allah olduğunu unuttuktan İslâm'ı ve Kur'ân'ı anlamamız gerektiğini belirtir.

Havariler de kendi çağlarında "ısr" yükünden kurtulabilmek, bekledikleri Nebi'nin göstereceği belirtileri doğru teşhis edip onu "tasdik" etmek amacıyla bir nevi "tedebbür" etmişlerdir. Önceki ilahi kitapları iyi talim etmişler, akıllarında tutmuşlar, karşılaştıkları durumla eşleştirmişlerdir.

Havarilerin sofraya talebi durup dururken bir merak, sınamaya ya da bir güvensizlik sonucu gerçekleşmiş değildir. Onlar böyle bir talepten, okudukları kitap ya da söyleyegelikleri Mezmurlar sayesinde daha önce bilgi sahibi olmuşlar ve kendilerinden öncekilerle birlikte kendilerinin de doğru yolda olduklarına dünya gözleriyle şahit olmak, kalplerini tatmin etmek, bu şahitlikle mutlu olmak ve ısr yükünden kurtulmuş olmanın getirdiği bayram sevincini yaşamak istemişlerdir.

"Meryem oğlu İsa dedi ki: 'Ey Allah'ım! Ey Sahibimiz! Bize gökten bir sofraya indir. Öncülerimiz ve arkadan gelenlerimiz için bir bayram ve senden bir belge olsun. Bize rızık ver. Rızık verenlerin en hayırlısı Sen'sin.'" (Mâide 5/114)

"Britanya Kalp Vakfı vasküler (kalp ve damar) ölen insanların üçte birini sonucunda hayatlarını kaybediyor. WHO'nün verilerine göre, KHV'den, 7,9 milyon kişi Türkiye'de her 2,5 hastalıklarından ölenlerin 25 milyonu obezite sorunları için harcanan

Görüldüğü gibi sağlığını korumak için büyük miktarda para harcamak yerine, doğru beslenme yoluyla açmaktır. Doğru beslenme küçük ferdinden süper kadra kadar maddi-manevi olarak ülkemizde gündemdeki konuların başında Organizmalar (GDO) kullanımı, sağlıklı beslenme gibi büyük önem taşıyan

KUR'AN VE SÜNNET IŞIĞINDA HELAL GIDA

Süle

www.

32 HELAL İZLENİM
171 İZLENİM
226 İZLENİM
355 İZLENİM
380 İZLENİM

DR. YAHYA ŞENOL

2.
BAŞKI

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI

Ekonomi

94

ÖMER MAHMUT KUZANLI

BİREYSEL EMEKLİLİK
SİSTEMİ (BES)

BİREYSEL EMEKLİLİK SİSTEMİ (BES)

Altın ve altına dayalı sermaye piyasası araçlarının getirilerinden faydalanmayı amaçlayan altın fonu içerisinde herhangi bir şekilde faiz getirili enstrüman barındırmaz.

Bireysel Emeklilik Sistemi (BES), kişilerin aktif çalışma yaşamları süresince yaptıkları tasarrufları uzun vadeli yatırıma yönlendirerek emeklilik dönemlerinde yaşam standartlarını koruyabilecekleri bir gelir elde etmelerini sağlayan özel emeklilik sistemidir.

BES bireylerin emekliliğe yönelik tasarruflarının yatırıma yönlendirilmesi ile emeklilik dönemlerinde ek bir gelir sağlayarak refah düzeyini yükseltmeyi, aynı zamanda ülke ekonomisine uzun vadeli kaynak yaratmayı, dolayısı ile ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmayı hedefleyen bir sistem.

Dünyanın birçok yerinde yaygın olan bu sistem ülkemizde 2003 yılından beri devrededir. Yani yaklaşık 16 yıllık bir geçmişi var.

Çalışanların hayalini kurduğu emeklilik maaşını veren Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) zarar eden bir kurum. Yaygın olan görüş, ülkemizde genç nüfusun çok olduğu ve bu gençlerin çalışıp pirim üretecekleri, dolayısı ile SGK'nın kâr edeceği şeklindedir. Bu yaygın görüşün doğru olduğunu söylemek pek mümkün değil, çünkü Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre ülkemizde genç işsizlik oranı %26.1. Devlet emekli maaşlarını para basarak ödüyor ve bu da doğal olarak enflasyon üretiyor.

BES kendi birikimlerini değerlendirmekte zorlanan

veya her ay düzenli bir şekilde bir kenara para koymayan insanlar için güzel bir alternatif. Her yıl enflasyon üreten ve bu ürettiği enflasyona karşı yine her yıl eriyen emekli maaşlarına ideal bir takviye.

BES'in bir diğer avantajı ise %25'lik devlet katkısı. Bu uygulama sayesinde, sisteme yatırılan her katkı payının %25'i kadar ek bir tutar, sözleşmeye bağlı devlet katkısı hesabında biriktiriliyor. Yani yatırılan her 100 TL katkı payı için devlet de katılımcı alt hesabına 25 TL katkı payı yatırıyor. Üstelik 2019 yılı içinde maksimum 7.675 TL'ye kadar devlet katkısı alma imkânı bulunmakta.

BES fonları ise oldukça geniş bir yelpazede değerlendiriliyor. Altın fonları ve dövizde endeksli fonlar gibi faizsiz yatırım seçeneklerinin olması çok büyük bir fırsat.

Katılımcıların sistemden son dönemde en büyük şikayeti ise fonlarda enflasyona karşı bir değer kaybının söz konusu olması. Burada katılımcıların kârdığı nokta ise sadece BES'deki fonlar değil, TL yatırımları, uzun süredir enflasyon altında getiri sağlıyor. Bunun sonucu olarak da halkta döviz yatırımına doğru bir yönelim olduğunu ve bankacılık sistemindeki toplam mevduatın yarısından fazlasının döviz tevdiat hesaplarından oluştuğunu izleyebiliyoruz.

Peki, bankacılık sisteminde kendi döviz tevdiat he-

saplarıyla enflasyona karşı koruma altına alabilen katılımcılar, neden BES'de de dövize endeksli fonlara yatırım yaparak kendilerini korumaya almıyor? Bunun en önemli nedeni, katılımcıların sistemi tanımıyor olması ve sistemde böyle bir alternatiflerinin olduğunu bilmemeleri. Ayrıca, BES mevduat faizi almak yerine helal yöntemler ile dövize endeksli faizsiz fonlar ile birikimleri değerlendirmenin yöntemlerinden birisi.

Bildiğimiz gibi bankalardaki mevduatların 100 Bin TL'ye kadar olan kısmı devlet garantisi altında. Yani birikimlerini bankada tutan bir müdiinin bankanın batması durumunda hesabındaki mevduatının 100 Bin TL'ye kadar olan kısmı güvence altında. Bireysel emeklilik sisteminde olan birikim ise banka batsa dahi güvence altındadır. İstanbul Takas ve Saklama Bankası A.Ş. (Takasbank) yaptıkları sözleşmeler kapsamında saklama ve takas hizmeti sunmakta ve birikimler burada toplanmaktadır. Bu sayede Takasbank ile anlaşmalı olan başka bir bankayla bireysel emeklilik sistemine devam etmek mümkün. Dolayısıyla banka batsa dahi bireysel emeklilik sistemindeki birikim korunuyor.

BES'in bir diğer avantajı ise katılımcısının konjonktüre göre müşterisi olduğu şirketin farklı fonları arasında geçiş yapabiliyor olması. Örneğin bir altın fonu yatırımcısı gelecek dönemde döviz kurlarının iyi bir performans sağlayacağını düşünüyor ise altın fonundan döviz fonuna geçiş yapabiliyor. Hatta yatırımcı müşterisi olduğu şirketin performansından memnun değil

ise farklı bir şirkete tasarruflarını aktarabiliyor. Eldeki verilere göre, sistemdeki katılımcıların yüzde 90'ı sisteme girerken ilk defa yaptığı fon dağılımı ile katkı ödemeye devam ediyor. Deneyimli olan katılımcılar ise sistemi aktif olarak kullanıyor ve uygun zamanlarda uygun fon dağılımları yaparak gelirini artırabiliyor. Bu durumun sebebinin katılımcıların fon dağılımı konusunda alternatiflerini bilmediği ve bu konuda bilgilendirilmediği olduğunu düşünüyorum.

Bu katılımcılara sunulan fonların içeriği hakkında bilgi verilmesi gerekli. Bu aşamada katılımcıya seçimleri dışındaki fonlar hakkında bilgi verilmeli. Ara dönemlerde katılımcıya piyasaların gelecekteki yönü konusunda bilgi notu gönderilebilir. Bu tür hizmetler verilebilecek yatırımcının sistemde kalış süresini artırabilir. Nitekim unutulmaması gereken önemli bilgi BES'in uzun vadeli bir yatırım olduğudur. Ancak bu bilgilendirmelerin katılımcının bilgi seviyelerine uygun bir şekilde yapılması gerekiyor.

Örneğin, altın normalde herhangi bir getiri sunmaz. Ancak fiyatının dolar bazında uluslararası piyasalarda belirlenmesi nedeniyle hem döviz yatırımı sağlar hem de fiyat dalgalanmaları nedeniyle sermaye kazancı. Altın ve altına dayalı sermaye piyasası araçlarının getirilerinden faydalanmayı amaçlayan altın fonu içerisinde herhangi bir şekilde faiz getirili enstrüman barındırmaz. Ancak ulusal ve uluslararası borsalarda işlem gören altın ile altına dayalı sermaye piyasası araçlarına

yatırım yapmakta olup, bundan dolayı kur riski taşımaktadır. Örnek olarak seçtiğim bir altın fonu 5 yıllık vadede %138.4'lük bir getiri sağlamış. Aynı dönemde dolar %149 ve vadeli mevduat %70 getiri sağlarken enflasyon ise %74.9 olarak gerçekleşmiş. Görüldüğü gibi birikimlerini böyle bir fonda değerlendirmeyi tercih etmiş bir katılımcı mevduatın ve enflasyonun oldukça üzerinde bir gelir elde ederken bu cazip getiriyi faizsiz bir şekilde elde etmiş olmanın huzuru içinde yaşamını sürdürmektedir.

Son olarak, ülkelere göre yüzdesel olarak BES fonlarının birikimleri hangi varlıklarda değerlendirdiklerini gösteren bir tabloyu paylaşmak istiyorum. Tablodan görüldüğü üzere fon yöneticileri birikimleri ağırlıklı

olarak borçlanma araçlarında değerlendiriyorlar. Bu fonların hisse senetleri ve/veya gayrimenkul alanlarında değerlendirilmesinin hem ülke ekonomisine katkı sağlayacağı hem de bu alanlarda belirli bir denge oluşturacakları kaçınılmaz bir gerçektir. Türk insanı olarak bir taraftan tasarruf yaparken diğer taraftan ülke ekonomimizi güçlendirmekle mükellefiz. Birikimlerimizi faizsiz bir şekilde değerlendirirken kendi geleceğimiz için ve ülkemizin geleceği için olumlu yönde katkı yapabilmemizin yöntemlerinden birisi de BES fonlarıdır. Birikimlerimizi banka mevduatları ve borçlanma araçları dışında değerlendirmeye özen göstermeliyiz. BES fonları, Gayrimenkul Fonları ve Girişim Sermayesi Fonları ne kadar büyürse o kadar istikrarlı bir ülkede yaşayacağımızı unutmayalım.

	Hisse Senetleri	Borçlanma Araçları	Gayrimenkul	Likit Araçlar	Yatırım Fonları	Diğer Yatırım Araçları
Polonya	82,8	9,7	-	7,3	0,1	0,1
Avustralya	51,1	10,7	7,2	16,7	-	14,4
Finlandiya	37,1	33,3	10,3	2,6	-	16,8
Avusturya	33,4	46,4	3,6	8,9	-	7,6
İrlanda	32,7	42,2	-	3,4	-	21,6
ABD	31,2	25,0	0,7	2,8	32,7	7,6
Kanada	22,7	23,6	6,3	3,7	37,8	5,8
Danimarka	21,9	32,8	0,5	1,0	8,0	35,8
İzlanda	15,8	54,3	-	7,5	18,3	4,1
İsveç	15,3	18,2	1,1	1,0	62,2	2,1
Norveç	14,8	42,0	2,7	2,2	36,4	1,9
İngiltere	13,7	25,7	2,2	1,9	27,0	29,5
İtalya	13,5	43,4	1,5	5,1	11,1	25,4
Türkiye	11,9	54,1	-	24,5	-	9,6
İspanya	11,1	50,6	0,1	12,4	17,8	7,9
Meksika	10,3	75,0	-	0,9	13,7	0,0
Japonya	9,5	32,3	-	7,5	-	50,8
Belçika	9,1	13,1	0,5	3,2	71,5	2,6
İsviçre	8,8	17,7	8,8	4,4	56,3	4,0
Şili	8,0	54,1	-	0,3	37,6	0,1
Macaristan	7,6	60,7	-	4,2	25,7	1,9
Yunanistan	7,4	61,5	-	4,5	24,6	2,0
Portekiz	7,3	46,6	7,7	7,3	28,0	3,1
Estonya	2,7	18,4	-	23,3	55,3	0,3
Çek Cumhuriyeti	0,4	88,0	0,5	8,1	2,2	0,9
Almanya	0,2	47,3	2,8	1,5	44,6	3,6

Kaynak: OECD Global Pension Statistics, www.oecd.org, kaynağından derlenmiştir, (21.05.2018)

Sistemin pratikte böyle işlediğini gördükten sonra bu işleyişin ne derecede İslami ilkelere, fıkha uygun bir yapıda olduğu sorusuna cevap bulmaya çalışalım.

Mevzuat gereği işçiler ve memurlar bu sistemin içine dahil ediliyorlar ancak bir kısmı faiz hassasiyetinden dolayı sistemden ayrılıyorlar ya da ayrılmayı düşünüyorlar. Sistemden ayrılan veya ayrılmayı düşünen insanların büyük bir kısmı sistemin faizsiz çalıştığına emin olsalar böyle davranmazlar.

Mevcut BES fonlarının bir kısmı hisse senetleri ağırlıklı fonlarda değerlendiriliyor. Bu tür bir hisse fonunda birikimlerin azami %80'i hisse senetlerinde, geri kalan %20'si ise bono, tahvil, kira sertifikası, katılım hesapları, altın ve/veya dövizde değerlendiriliyor.

Hisse senedi piyasaları aslında gerçek ortaklığa bağlı işleyen piyasalar ancak ilgili şirketlerin zeminleri önemli. Faizli ve/veya gayrimenkul faaliyet gösteren sektörlere yatırım yapmak caiz değil. Bu bağlamda katılım endeksi olarak

adlandırılan endekse dahil olan şirketler bile sorgulanmaya muhtaç.

Bono ve tahvilin faizli olduğu zaten malum.

Mevcut yerli ve yabancı kira sertifikalarının tümü yine faizli olarak değerlendiriliyor.

Katılım hesapları 18 Ekim 2018'e kadar kısmen meşru olarak değerlendiriliyordu. Ancak bu tarihte çıkan yatırım vekâletine dayalı katılım hesapları yönetmeliği ile bu imkân kalmadı.

Döviz ve altın ise reel olmak kaydı ile (örneğin İstanbul Altın Borsası'ndan alınabilir) caiz olarak değerlendiriliyor.

Dolayısı ile BES teorik olarak altyapısı ve mevzuatı ile

güzel ancak pratikte değerlendirirken %100 İslam'a uygundur diyebileceğimiz fon yok.

Ancak umutsuz olmamak gerek. Sıkıntıları ortadan kaldırmanın yöntemleri var. Gerekli değişiklikler yapılarak Girişim Sermayesi Yatırım Fonları, Gayrimenkul Fonları, Kira Sertifikaları ve BES fonları, ülke ekonomimiz ile bireysel ekonomimiz için çok uygun birer sistem haline getirilebilir.

BES'te devletin katkı payını faiz olarak değerlendirmek mümkün değil. Çünkü ortada bir borç ilişkisi yok. Ancak bu %25'lik devlet katkısının değerlendirilmesinde faizli enstrümanlar kullanılıyor ki sıkıntı burada.

Özetle BES teorisi doğru kurgulanmış ancak pratikte çözülmesi gereken sorunları olan bir sistem.

100

ÖZLEM ATA - ZEYNEP DÖNMEZ

GIYBET

Eğitim

GIYBET

İnsanlar hakkındaki varsayımlarımız, onlara karşı tutumumuzu da etkiler. Onlar hakkında önyargılı olmamıza, o kişi hakkındaki gerçeklerden uzaklaşmamıza neden olabilir.

Günlük hayatımızda kararlar verirken bazı varsayımlarda bulunuruz. Bunun için bazı göstergelerden yola çıkarız. Örneğin havanın bulutlu olması yağmurun yağacağına göstergesidir. Bu göstergeleri dikkate alarak kendi hayatımıza yön vermemizde bir sakınca yoktur; ancak insanlar hakkında varsayımlarda bulunmak bu kadar basit bir iş değildir. İnsanlar hakkındaki varsayımlarımız, onlara karşı tutumumuzu da etkiler. Onlar hakkında önyargılı olmamıza, o kişi hakkındaki gerçeklerden uzaklaşmamıza neden olabilir. Bu tür varsayımlarda bulunmak Hucurat suresinin 12. ayetinde yasaklanmıştır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey inanıp güvenenler! Varsayımların çoğundan kaçının. Bazı varsayımlar kişiyi doğrulardan uzaklaştırır. Kimsenin gizli hallerini araştırmayın; birbirinizi arkadan çekiştirmeyin. Hanginiz ölü kardeşinizin etini yemek ister ki! Bundan tiksiniyorsunuz. Allah’tan çekinin; Allah dönüşleri (tevbeleri) kabul eder, ikramı boldur.” (Hucurat 49/12)

Bu ayette yasaklanan şeylerden biri de insanların gizli hallerini araştırmaktır. Yaşamımızda çevremizdekilerle paylaştığımız şeyler olduğu gibi, kendimize sakladığımız şeyler de vardır. Farz edelim ki duygularınızı ya da başkalarının bilmesini istemediğiniz bazı olayları yazdığınız bir günlüğünüz var. Ailenizden biri ya da bir arkadaşınız tarafından, sizden izin alınmadan bu günlüğün bulunup okunmasını ister misiniz? Çoğunuz

bundan hoşlanmayacaktır. Çünkü hiç kimse kendine özel şeylerin ortaya saçılmasından hoşlanmaz. Şimdi, bu örnekten yola çıkarak günlük hayatımızdaki bazı davranışlarımızı değerlendirelim. Mesela iki kişi bir kenara çekilmiş, aralarında konuşuyor. Siz de birkaç metre ötelinde duruyorsunuz ve konuştuklarını duyabilecek durumdasınız. Sizce ne yapmanız gerekir? Orada kalıp söylediklerini dinlemeli misiniz, yoksa uzaklaşmalı mısınız? Anlık bir düşünce, “Orada kalıp, söylediklerini dinlemeliyim.” dese de ona uymamalıdır.

Allah’ın bizlere yasakladığı işleri yapmaya heveslendiren o anlık düşünceler, şeytan vesvesesidir. Eûzû-besmele çekerek bu düşünceden Allah’a sığınmalı ve oradan uzaklaşmalıdır; çünkü ayette, insanlar hakkında varsayımlarda bulunmanın yanında, onların gizli hallerini araştırmak da açıkça yasaklanmıştır. Bunlar, giybetin yani dedikodu günahının önünü açar. Oysa kendimize yapılmasını istemediğimiz bir şeyi başkasına yapmamalıyız. Giybetin ne olduğu aşağıdaki hadis-i şerifte detaylıca anlatılmaktadır.

قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْغِيْبَةُ قَالَ 'ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ'. قَالَ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا أُقُولُ قَالَ 'إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَابْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ بَهَّئْتَهُ'

“Ya Resulullah, giybet nedir?’ diye soruldu. Bunun üzerine: ‘Birinizin, kardeşini hoşlanmayacağı şeyle anmasıdır!’ açıklamasını yaptı. Orada bulunan bir adam: ‘Ya benim söylediğim onda varsa, (Bu da mı giybettir?)’ dedi. Aleyhissalatu vesselam: ‘Eğer söylediğin onda varsa giybetini yapmış oldun. Eğer söylediğin onda yoksa bir de bühtanda (iftirada) bulundun demektir.’ buyurdu.” (Ebû Dâvud, Edeb, 35 (4874); Tirmizî, Birr, 23)

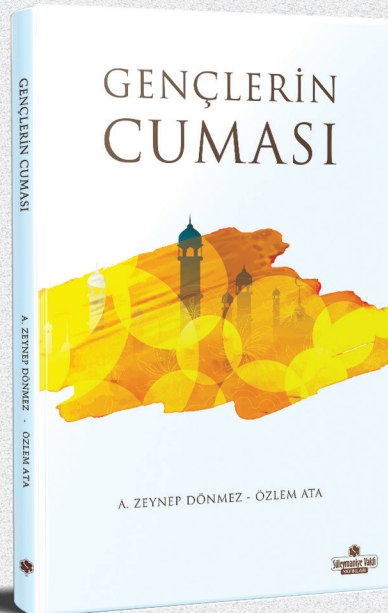
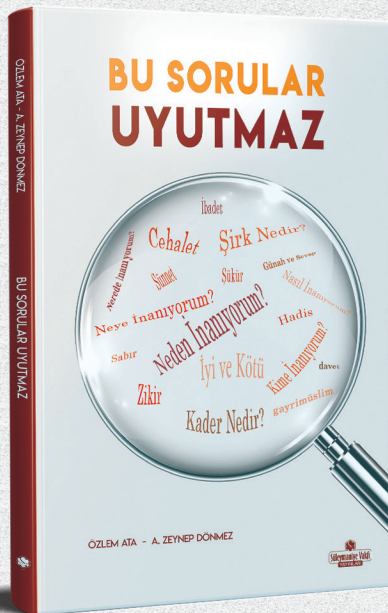

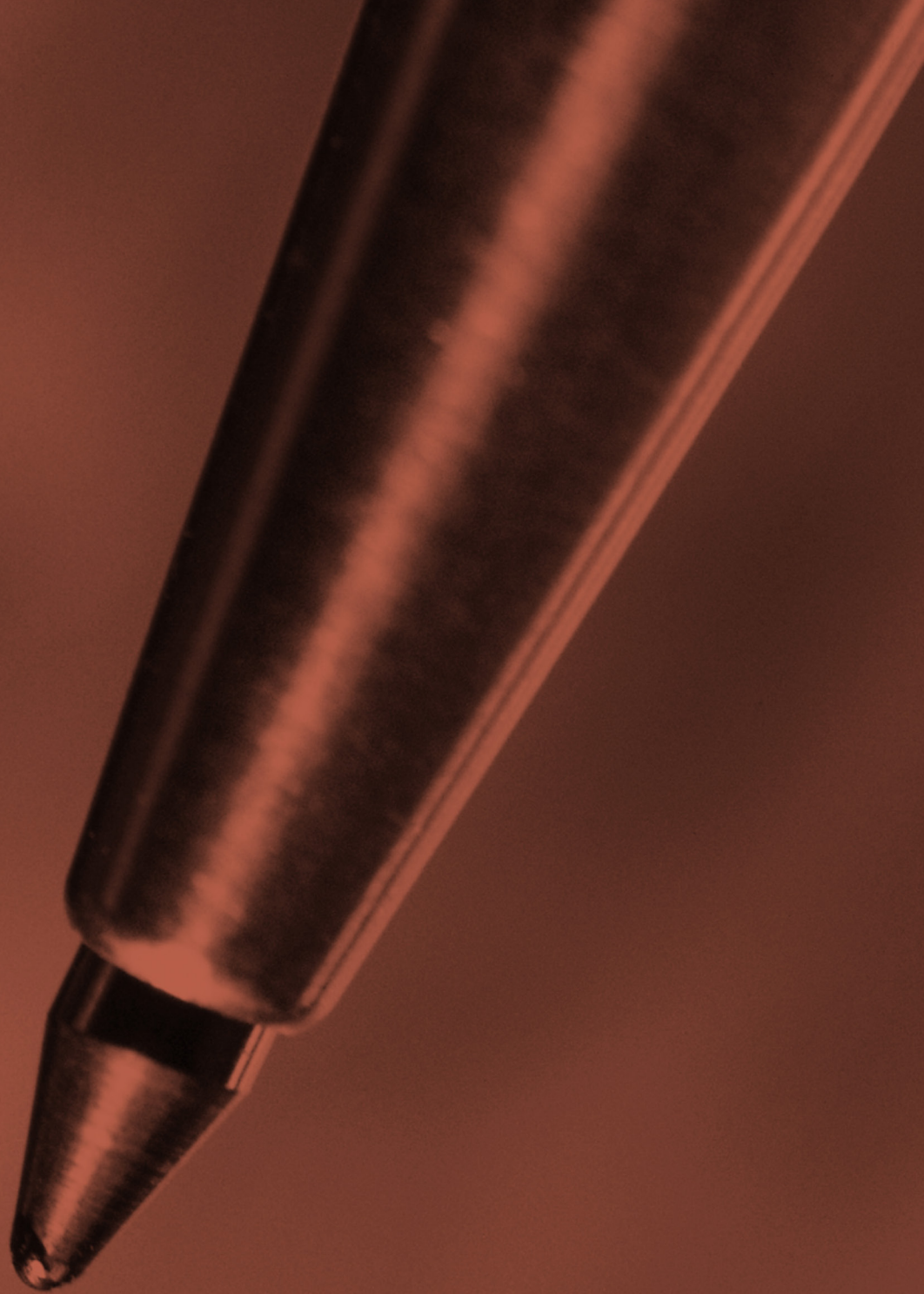
Bir kişi hakkında onun yokluğunda kötü şeyler söylerken, "Konuştuklarımızda ne var ki, biz zaten olanı söylüyoruz." diyemezsiniz. İnsanlar hakkında, onlarda bulunan kötü özellikleri konuşmak gıybettir. Onlarda bulunmayan kötü özellikleri sanki onlarda varmış gibi konuşuyorsanız, bu da iftiradır. İkisi de haramdır. Gıybet etmenin ölü insan eti yemeye benzetilmesi de, onun ne kadar tiksindirici bir davranış olduğunu anlamamızı sağlar.

Sanal Ortamda Gıybet

Gıybet sadece konuşarak yapılmaz. Günümüzde bloglarda, sosyal medyada tanıdık tanımadık pek çok kişi

hakkında yazılarak da gıybet yapılıyor. Böyle bir günaha ortak olan kişi, ayette buyrulduğu gibi, Allah'tan çekinerek tövbe etmeli yani dönüş yapmalıdır; tövbe etmek bir yanlış yaptıktan sonra yalnızca kendi kendine pişman olmak değildir. Tövbe etmek için, yapılan yanlışın vazgeçilmeli, mümkünse sebep olunan zarar ortadan kaldırılmalı ve sonra da doğru davranmaya başlanmalıdır. Örneğin bir grupta konuşarak işlenen gıybet suçu, aynı kişilerin olduğu bir grupta konuşularak; sanal bir ortamda yazarak işlenen gıybet suçu ise yine aynı şekilde yazılarak düzeltilmelidir. Bütün bunları yapmanın zorluğu düşünülürse, gıybet suçunu hiç işlememenin daha kolay olduğunu görülür.

104

AHMET NUMAN SAKAL

İLETİŞİM İÇİN ORTAK
PAYDA:
FİTRAT

Deneme

İLETİŞİM İÇİN ORTAK PAYDA: FITRAT

Yaşanılan olaylarla İslam dini dünyada en önemli gündem maddesi haline geldi. Peki, gündemde kalabilecek mi? Acaba bu kötü ortamdan hayırlı bir sonuç alınabilir mi?

30 Ocak 2017 tarihinde Kanada'nın Quebec eyaletinde cami olarak da kullanılan, Quebec İslam Kültür Merkezi'nde yatsı namazı için toplanan cemaate üç kişi tarafından silahlı saldırı düzenlendi. Gerçekleştirilen saldırıda 6 kişi öldü, 8 kişi yaralandı. Bölge halkı, Müslümanların namazlarını güvenli bir şekilde eda etmeleri için Essalam Camii'nin etrafında el ele tutuşup Müslüman cemaate 'kalkan' oldu. Toplanan halk günlerce cami bölgesini terk etmedi. Dünyanın birçok yerinden bölgeye gelen ve birçoğu Müslüman olmayan topluluk camilere girerek Müslümanlarla birlikte dualar ettiler.

Kanada Dinî Ayrımcılığa Karşı Anma Günü Etkinliklerinden

Tarihler 15 Mart 2019 Cuma gününü gösterdiğinde yine bir saldırı haberi ajansların son dakika köşesinde yerini aldı: **“Yeni Zelanda'nın Christchurch kentinde, iki camide Müslümanlara karşı düzenlenen saldırıda 50 kişi hayatını kaybetti.”** Saldırı haberi dünyada büyük yankı uyandırdı. Saldırıyı düzenleyen terörist, saldırıdan kısa süre sonra yakalandı. Saldırının yapıldığı silahın üzerindeki yazılar da oldukça şaşırtıcıydı. Peki, bu yazılar ile ne anlatılmak istenmekteydi? Bazı kesimlerce desteklenen ve sosyal medyada saldırganlara destek verenler dahi oldu (!) Belli ki saldırı sadece camilere yönelik değil; toplumun tamamına yönelik kışkırtıcı bir eylemdi. Özellikle İslam'a karşı toplumda kin ve nefret aşılardı. Daha önce çeşitli ülkelerde yaşanan şiddet olayları ile birlikte İslam, bir kez daha tartışmaların ana konusu haline gelmişti. Hatta bu zaman zarfında internette arama motorlarından en çok aratılan kelimelerden biri de “İslam” olmuştur.¹

Saldırıdan bir hafta sonra Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern, Christchurch'deki Hagley Park'ta kılınan Cuma namazına katıldı. Yeni Zelanda Televizyonu (TVNZ) ve Radyo Yeni Zelanda (RNZ) Cuma ezanını canlı olarak yayınladı. Ezanın ardından terör kurbanlarına saygı amacıyla iki dakikalık saygı duruşunda bulunuldu. Yeni Zelandalı kadınlar, Müslüman kadınlara destek olmak amacıyla başörtüsü taktılar.

¹ Bkz. <https://trends.google.com/trends/explore?geo=NZ&q=islam>

Başbakan Jacinda Ardern ise namaz öncesinde kısa bir konuşma yaptı ve bu konuşmasına Hz. Muhammed'in bir hadisiyle başladı. Akabinde dünyanın farklı ülkelerinde namaz kılan Müslümanları korumak için Gayr-i Müslim insanlar camilere akın ettiler. Müslümanlara destek olduklarını göstermek için vakit namazlarda camilerin içinde oturan, okunan Kur'an-ı Kerim'i dinleyen, hayatını kaybeden insanların ailesine destek vermek için onlarla zaman geçiren birçok insanı görmek mümkündür.

Yeni Zelanda Başbakanı Jacinda Ardern, başörtüsü takarak saldırıda hayatına kaybedenlerin ailelerini ziyaret etti.

Verdiğimiz örnekler haricinde dünyanın birçok yerinde Müslümanlara /camilere saldırı haberi görmek mümkün...² Fakat yaşanan bu üzücü olaylardan

2 Bkz. https://insamer.com/tr/avrupada-musulman-nufusun-yukselisi-uzerine_1948.html
Araştırma şirketlerinin yaptığı çalışmalara göre, 2030 yılına gelindiğinde Avrupa'da yaşayan Müslüman nüfusunun yüzde 8'i, 2050 yılında ise yüzde 20'yi bulması yani 75 mil-

sonra insanlar arasında iletişim arttı. Yardımlaşmaya, paylaşmaya, karşılıklı birbirlerini anlamaya yönelik adımlar atılmaya başlandı. Vakıflar, dernekler, sosyal platformlar kuruldu. Muhammed Aleyhisselam'ın sözleri insanlar arasında paylaşılmaya başlandı. "Müslümanların ezan dediği bu müzikal ne anlama geliyor? Muhammed kimdir? İslam nasıl bir dindir?" gibi sorular, binlerce insanı İslam hakkında araştırmaya yöneltti. Verilen istatistiklere göre Avrupa'da son yıllarda İslam dinini tercih edenlerin sayısı gittikçe artmıştır.³

Dünyanın diğer ülkelerinde bu olaylar yaşanırken, İslam toplumlarında da "tebliğ görevi" üzerine eserler oluşturulmaya, toplantılar/istişareler yapılmaya başlandı.⁴

yonluk nüfusa ulaşması bekleniyor: <https://www.yenisafak.com/dunya/avrupadaki-musulman-nufusu-75-milyona-ulasacak-3399443>

3 Dünyanın birçok yerinde ırkçı saldırılar meydana gelmektedir. Saldırıların hepsi Müslümanlara yönelik algısı çok doğru değil fakat konumuz gereği biz, Müslümanlara yapılan saldırıları inceledik. Haberlerde öne çıkan dünya basınında yer alan haberleri paylaşmaya çalıştık. Avrupa'da 2016-2017 yılı arasında 137 cami saldırıya uğradı. Bu camilerin 54'ü Almanya'da, 60'ı Fransa'da, 21'i İsveç'te, 2'si İsviçre'de yer alıyor. Cami saldırısının sadece Kanada'da yaşanmadığını ifade eden Görmez, "Sadece Kanada'da değil, Diyanet İşleri Başkanlığımızın tespitlerine göre sadece Avrupa'da 2016 yılında 356 caminin saldırıya uğradığına şahit oluyoruz" ifadelerini kullandı: <https://www.ahaber.com.tr/dunya/2017/01/31/gormez-avrupada-bir-yilda-356-cami-saldiriya-ugradi> Avrupa'nın her noktasında olduğu gibi Almanya'da da camiler ve Müslümanlara ait yerler sıklıkla ırkçı saldırılara hedef oluyor. Ülkedeki Neue Osnabrücker gazetesine göre 2001-2011 yılları arasında her yıl ortalama 22 cami saldırıya uğradı. Bu sayı 2012 ve 2013'te ise 36'ya yükseldi. 2015'in ilk 6 ayında camilere ve Müslümanlara ait diğer binalara 23 saldırı gerçekleşti. Almanya'da 2015 yılının son çeyreğinde, camilere yönelik 24 saldırı düzenlendi. 2016 yılının ikinci çeyreğinde camiler 14 farklı saldırıda hedef alındı. Ayrıca bu tür saldırılar polis tarafından, camilere yönelik ayrı bir başlık altında değerlendirilmediği için tam sayıyı ortaya çıkarmak mümkün değil. Bkz. <https://govvaki.org/almanya-da-cami-saldirilari/>

4 Bkz. http://www.isav.org.tr/tartismali_ilm_ihtisas_toplantilari_dizisi

Yazımızın bu bölümüne kadar fazlaca görüş bildirmeden dünyada olan olaylar hakkında kısaca bilgi vermeyi amaçladık. Dünyada İslam'a ve Müslümanlara karşı bakış açısı bu durumdayken, İslam dünyasının bu kriz karşısında sergilemesi gereken tavırlardan bahsetmemizi lüzumlu görüyorum.

Yazımızın bundan sonraki bölümlerinde Allah Teâlâ'nın bazı durumlarda bize imkân vererek bizi sınava tabi tuttuğunu, bazı durumlarda da imkânsızlıkla sınava tabi tuttuğunu anlatmaya çalışacağız. Şu ayet ile başlayalım:

“Savaş, hoşunuza gitmediği halde size, görev olarak yazıldı. Hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin iyiliğinize olabilir. Hoşunuza giden bir şey de sizin için kötü olabilir. Bunları bilen Allah'tır, siz bilmezsiniz.” (Bakara 2/216)

Biz burada ayetin indiği ortamı, sebep-i nüzulü, ayetin hükmü gibi konuları işlemeyeceğiz. Konumuz gereğince ayette altını çizdiğimiz bölüm ile ilgileneceğiz.

Ayette **“Hoşunuza gitmeyen bir şey, sizin iyiliğinize olabilir. Hoşunuza giden bir şey de sizin için kötü olabilir”** bölümünü, Müslümanlar olarak bol bol düşünmeliyiz. Hoşumuza giden bir durum bizim için nasıl kötü olabilir? Başka bir bakış açısıyla sevmediğimiz bir durum bize ne gibi hayır getirebilir? Sorulara cevap olarak Rabbimiz Âl-i İmrân 3/159. ayetinde bizleri mallarımızla ve canlarımızla bir imtihandan geçireceğini söylüyor. Acaba malın, makamın, saygınlığın, sağlığın çok olması hoşumuza gidecek hayrımıza olan bir durum mu yoksa tam tersi kötülüğümüze sebep olacak bir durum mu? Acaba Allah'ın bize bazı imkânlar vermesi aslında sınavın ta kendisi mi? Elbette cevabı yine Kur'an'da Rabbimiz kendisi veriyor!⁵

Yoğun bir duygu ve arayış ile haberleri takip etmeye başladım. Yaşanılan olaylara ilgili haberleri okurken aklımda daima yukarıda verdiğimiz Bakara 2/216. ayet dolaşıyordu. Yolculuk yaparken, yemek yerken hatta ilerleyen zamanlarda yatmadan önce kendi kendime onlarca soru sormaya başlamıştım:

- İçinde bulunduğumuz durumu nasıl yönetmeliyiz?
- Yaşanılan bu olaylardan ne gibi ders çıkarmalıyız?
- Bu ortamda nasıl bir tavır, nasıl bir iletişim metodu kullanmalıyız?
- Yaşanılan olaylarla İslam dini dünyada en önemli gündem maddesi haline geldi. Peki, gündemde kalabilecek mi?
- Acaba bu kötü ortamdan hayırlı bir sonuç alınabilir mi?
- Biz, bu yoğun ilgi ve gündemi doğru bir tebliğ metoduyla fırsata çevirebilir miyiz?

Kendi sorularıma cevap aramak için biraz daha derinlemesine araştırma yapmak istedim. Ortaya çıkan veriler beni bu konuda bir yazı yazmaya itti. Alanımla ilgili başka bir konu hakkında araştırma yaparken Abdullah Bayındır Beyefendiye ait bir yazıya denk geldim.⁶ Yazıyı okuduğumda ise günlerce kafamda dönen soruların cevabını Allah Teâlâ Muhammed a.s örneğiğinde Kur'an'dan ayetlerle önüme sunmuştu sanki... İlgili yazıya ait bazı bölümleri sizinle paylaşmanın faydalı olacağı kanaatindeyim.

“Bilindiği üzere Nasr (110) Suresi Mekke'nin fethiyle alakalıdır. Surede, Mekke'nin fethi (M.630) gerçekleşip insanların İslam'a yöneldiği görülünce Resul'den af dilemesi istenmektedir. Bu istek bizzat yüce Allah tarafından gelmektedir. Hal böyle olunca bir takım sorular insan zihnini kurcalıyor... Nebi a.s hangi günahından dolayı af dilemesi istenmişti? İşlediği günah veya suç neydi? Burada ki tövbe-istiğfarın Mekke'nin fethine bağlanmış olmasının sebebi ne olabilir?”

Fakat bu sorular sadece Nasr Suresine baktığımızda cevap bulabileceğimiz sorular değildirler. O halde konuyla ilgili açıklamayı Kur'an'a bırakıp, ilgili diğer ayetlere de bakmamız gerekir.

Nasr Suresine kadar olan tarihi süreç malumunuzdur... Mekke'de inananlara karşı müşrikler tarafından birçok kısıtlamayı içeren boykot uygulamaya sokuldu. Bu arada vahiy gelmeye devam ediyor, her inen ayet Mekke'de gündem oluşturuyordu. Boykot devam ederken inen

5 Bkz. Mülk 67/2

6 “Nasr Suresinin Başına Gelenler” başlıklı bu yazı, Kitap ve Hikmet Dergisi'nin 19. Sayısında yayımlanmıştır.

Rûm Suresi de aynı şekilde Mekke gündeminde uzun süredir ses getiriyordu. Rum Suresinde bildirilene göre yakın zaman önce mağlup olan Bizanslılar İranlıları üç ila dokuz yıl içerisinde yeneceklerdi. Konuya dair ilgili ayetler şöyle:

“ELİF! LÂM! MÎM! Romalılar yenildiler, (Yenilgi) Çok yakın bir yerde oldu. Onlar, bu yenilginin ardından galip geleceklerdir. Birkaç yıl içinde olacak. Öncesi de sonrası da Allah’ın yetkisindedir emrindedir. O gün müminler sevineceklerdir. Bu, Allah’ın yapacağı yardımla olacaktır. O, çalışana yardım eder. O güçlüdür, ikramı boldur. Bu Allah’ın vaadidir! İnsanların çoğu bilmesede Allah vaadinden caymaz dönmez.” (Rûm 30/1-6)

Surenin dördüncü ayetinde yer alan **“O gün müminler sevineceklerdir”** ifadesi yıllar sonra anlamını bulacaktı. Devamında yer alan **“Allah’ın yapacağı yardımla”** ifadesindeki **“نَصْر = Nasr”** kelimesi **“zafer”** anlamına geldiğinden müminlerin o gün bir zaferle sevinecekleri Allah tarafından önceden müjdelenmiş oluyordu. Rûm suresi inmesiyle birlikte hem Müslümanlar hem Mekkeli müşrikler Suriye tarafından gelecek haberleri beklemişlerdi. Daha sonra bir süre ortalık sakinleşti ve sular duruldu. Bu zaman zarfında Müslümanlara yapılan baskı ve boykotların çekilmez boyutlara ulaşması üzerine M. 622 yılında Medine’ye hicret edilmişti.

Hicretin birkaç yıl sonrası Mekke liderlerinden Ebu Süfyan yüklüce bir kervan ile Suriye tarafında ticari faaliyette iken duyduğu bir haber ile teyakkuza geçti. Bu habere göre Rumlar ile Persler arasında yeni bir savaş kopmak üzereydi. Zamanında Mekke’de gündem olan Rûm suresini hatırlayan Ebu Süfyan maddi değeri oldukça fazla olan kervan getirisini riske atmak istemedi. Medinelilerin kervana el koyulabilme ihtimaline karşı Ebu Süfyan, Mekke’den yardım talep etti. Mekke liderliği büyükçe bir ordu hazırladı. Böylelikle Mekkeliler olabilecek küçük çaplı bir saldırıyı dahi fırsat bilerek, yıllardır hasım belledikleri Müslümanlara hadlerini bildireceklerdi.

Diğer taraftan haber Medine’ye de ulaşmıştı. Resulullah, olası bir Rum-Pers savaşında Rûm Suresinin işareti gereği Rumların galibiyeti ile sonuçlanacağından emindi. Resulullah, surenin işaret ettiği **“müminlerin o gün**

Allah’ın yardımı ile sevineceği” ile kastın; kervan ganimetlerinin alınması olduğu tahminiyle Medine’de sefer hazırlıklarına başladı. Kervanı derdest etmek için yola çıkan Müslümanlar, Mekke’den bir ordunun da geldiğini duydular. Buna rağmen gayeleri Ebu Süfyan’ın kervanını ele geçirmektir. Bu konu ile ilgili Enfâl Suresi 7. ve 8. ayetlere bakmamız faydalı olacaktır:

“Allah, o iki topluluktan birinin sizin olacağına söz vermişti. Siz, güçsüz olanına hevesleniyordunuz. Allah ise verdiği sözler sebebiyle gerçeği ortaya çıkarmak ve o kâfirlerin arkasını kesmek istiyordu.”

“O suçlular istemeseler bile gerçeği ortaya çıkarıp yanlışı ortadan kaldıracığını, bu şekilde gösterecekti.”

Birinci ayette geçen **“Allah’ın verdiği söz”**, yıllar önce Rûm Suresinde verilen sözdü. Netice itibarıyla kırk kişilik koruması olan bir kervanla karşılaşmak, Müslümanlara yüzlerce kişilik bir orduyla karşılaşmaktan daha kolay görülmüştü. Ancak Müslümanların Mekkelilerle savaşmasını ve Mekke’ye kadar gidip o gün Mekke’yi almasını istiyordu.

Ebu Süfyan büyük bir ustalikle kervanı bu durumdan kurtardı. Mekke yolunu tutan kervanı takip eden Müminlerin gönülsüzlüğüne rağmen Mekkeliler ve Müslümanlar Bedir’de karşı karşıya geldiler. Savaşın başlaması ile birlikte Müslümanlar savaş meydanında üstünlük sağladılar.

“Ayetleri görmezlikten gelenlerle (kâfirlerle) savaşta karşılaşınca boyun köklerini vurun. Onları etkisiz hale getirince sıkı güvenlik çemberine alın. Sonra karşılıksız ya da fidye alarak serbest bırakın ki savaşın ağırlığı kalmayın. Allah’ın tercihi farklı olsaydı onların hakkından kendisi gelirdi. Böyle olması, birinizi diğerinizle denemek içindir. Allah, kendi yolunda öldürülenlerin yaptıklarını karşılıksız bırakmaz.” (Muhammed 47/4)

Ancak Müslümanlar daha önce Muhammed 47/4. ayetle savaş hukukunun bildirilmesine rağmen yani Allah’ın rızasının aksine; sağladıkları üstünlüğü ve ganimeti yeterli görüp savaş hukukunu ihlal ettiler. Diğer bir deyimle tam bir galibiyet elde etmeden -Mekke’yi ele geçirmeden- esir alma girişimine ve ganimete yö-

neldiler. Nitekim akabinde şu ayet ile Resulullah'a azar niteliğinde bir uyarı geldi:

مَا كَانَ لِنَبِيِّ أَنْ يُكُونَ لَهُ أَشْرَىٰ خَتَّىٰ يُخَجَّنَ فِي الْأَرْضِ ۚ تَرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ ۗ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Savaş alanında düşmanı etkisiz hale getirinceye kadar hiçbir nebinin esir alma hakkı yoktur. Siz, dünya malını (hemen elde edeceğinizi) istiyorsunuz. Allah ise Ahireti (sonrasını) istiyor. Üstün olan ve doğru kararlar veren Allah'tır.” (Enfâl 8/67)

Dikkat edilirse savaş meydanında Müslümanlar bir görüş birliğine varıyorlar. Ayette ki **“Siz”** ifadesi ile bu hatanın bir icmaa neticesinde olduğunu, herkesin bu hatada pay sahibi olduğunu Enfâl 8/67 ile bizzat bildirilmektedir.

“(Rumların galip geleceği gün sizi sevindireceğini) Allah önceden yazmasaydı, aldığınız esirlerden dolayı başınıza büyük bir felaketin gelmesi kaçınılmazdı.” (Enfâl 8/68)

Yine devamında Enfâl 8/68. ayette geçen **“Size azap dokunurdu”** ifadesindeki **“küm=siz”** zamirinin işaret ettiği kişiler arasında Resul'ün de olduğunu anlıyoruz. Görüldüğü üzere Allah bu konuda herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Bu hata, tüm müminler ile birlikte Nebi a.s tarafından da işlenmiştir. Rasulullah, Bedir'de Muhammed Suresine uymadığı için günah işlemiş ve Bedir'den sonra inen ayetlerde de hatasından dolayı uyarılmıştır. Nebi a.s bu hatasını anca altı sene sonra Hudeybiye'de telafi etmiştir. Hudeybiye Antlaşması, Mekke kapılarını müminlere aralayan ilk adımdır. Dönüş yolunda Fetih Suresi inmişti:

“(Mekke'yi) Fethin önündeki engeller, senin için tamamen kalktı. Allah bunu, önceki ve kalan günahlarını bağışlamak, sana olan iyiliklerini tamamlamak ve seni doğru bir yola yöneltmek için yaptı. Bunun bir sebebi de Allah'ın sana, güçlü bir yardımda bulunacak olmasıdır.” (Fetih 48/3)

Burada Allah Teâlâ, Nebi'nin Bedir'de işlediği günahın Mekke'nin fethi ile affedileceğinin açık bir ifadesidir. Bedir'de Nebi a.s Allah'ın ayetine uymayarak Mekke'nin erkenden fethi fırsatını kaçırmış ve bundan dolayı sert bir şekilde uyarılmıştı.

Bedir savaşından önce inen Muhammed 47/4 ile başlayan vahiy silsilesinin son halkası Nasr Suresidir. Hudeybiye ile Mekke'nin fethi ufukta gözükte. Sonra bütün şartlar Müslümanların lehine gelişmeye başladığında Allah Teâlâ, Nebi as'a Nasr Suresini indirdi. Bu sure ile Nebi as, hatasını telafi edip Mekke'yi fethettiğinde Rabbimize göre **“estağfirullah=Allah'ım beni bağışla”** deme hakkına sahip oluyor.

“Allah'ın yardımıyla Fetih [Mekke'nin fethi] gerçekleşip önün açılır da...” (Nasr 110/1)

“İnsanların akın akın Allah'ın dinine girdiğini görürsen...” (Nasr 110/2)

فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ ۖ وَاسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

“Her şeyi güzel yapmasından dolayı Rabbine yönel ve bağışlanma dile! O, tevbe edeni kabul eder.” (Nasr 110/3)

Burada ilgili yazının konumuzla alakalı bölümlerini alıntılıdık. Dileyenler dipnotta yer alan linkten yazının tamamına ulaşabilirler.⁷

Görüldüğü üzere Rûm Suresinde Allah Teâlâ, Resulüne Mekke'nin fethi gibi bir fırsat sunuyor. Fakat Allah Resulü ve ashabi yanlış icma⁸ sonucu bu fırsatı değerlendiremedi. Müslümanlarca, kırk kişinin korumasında ki bir kervanla karşılaşmak, yüzlerce kişilik bir orduyla karşılaşmaktan daha kolay görülmüştü. Ancak Allah koymuş olduğu kurallar sebebiyle Müslümanların Mekkelilerle savaşmasını, bu savaş neticesinde vaa-din gerçekleşmesi için müminler ordusunun Mekke'ye kadar gidip o gün Mekke'yi almasını istiyordu.

Sonuç itibariyle Ebu Süfyan'ın aldığı tedbirlerle kervan sahil yolunu tutarak güvenli bir şekilde Mekke yolunu tuttu ve müminlerin gönülsüzlüğüne rağmen iki ordu Bedir'de karşı karşıya geldiler. Savaşta uyulması gereken kuralları ve savaş hukukunu Allah Teâlâ Muhammed Suresi 4. ayet ile bildirmişti.

“Ayetleri görmezlikten gelenlerle (kâfirlerle) savaşta karşılaşınca boyun köklerini vurun. Onları

⁷ Bkz. <http://www.cerideilmiyye.org/nasr-suresinin-basina-gelenler/>

⁸ **“Savaş alanında düşmanı etkisiz hale getirinceye kadar hiçbir nebinin esir alma hakkı yoktur. Siz, dünya malını (hemen elde edeceğinizi) istiyorsunuz. Allah ise Ahireti (sonrasını) istiyor. Üstün olan ve doğru kararlar veren Allah'tır.”** (Enfâl 8/67)

etkisiz hale getirince sıkı güvenlik çemberine alın. Sonra karşılıksız ya da fidye alarak serbest bırakın ki savaşın ağırlığı kalmasın. Allah'ın tercihi farklı olsaydı onların hakkından kendisi gelirdi. Böyle olması, birinizi diğerinizle denemek içindir. Allah, kendi yolunda öldürülenlerin yaptıklarını karşılıksız bırakmaz.” (Muhammed 47/4)

Müslümanlar, Allah'ın yardımı ile –fırsat: imkân sağlamak, elverişli ortam oluşturmak demektir⁹– savaş meydanında üstünlük sağlamalarına rağmen Allah'ın rızasının aksine; dünyalık isteği ve gevşeklik sebebiyle üstünlüğü yeterli görüp yukarıdaki ayette altı çizili bölümde esirlerle ilgili konulan savaş hukuku kuralını uygulamayıp tam bir galibiyet elde etmeden –yani Mekkel'e'yi ele geçirmeden– esir alma girişimine ve ganimete yönelmişlerdi. Bu durum ikinci bir fırsatı geri çevirme ikinci bir hata idi. Yine de Allah Enfâl Suresi 7 ve 8. ayetlerde ve yine Enfâl Suresi'nin 68. ayetlerinde Allah'ın verdiği söz gereği ve Allah'ın sözünden caymayacağı ilkesi¹⁰ gereği Müslümanlar galip geldiler.

Yukarıda anlatılan olayı ve bize verilmek istenen mesajı düşündüğümüz zaman yazımızın başlığına isabet ettiğimiz kanaatindeyim. Evet, Allah Teâlâ Resulleri ile kullanımına yol gösterir, fırsatlar sunar ama bu kullarının hiçbir şey yapmayacağı anlamına gelmez. Emek vermeden, o uğurda ter dökmeden zafere ulaşmak –bir ihtimal– “gökten üç elma düşmüş” diye biten masallarda olur.

Konumuza dönelim ve cevaplamamız gereken soruları Resulullah'ın örneğinde tekrar düşünelim. Bu ortamda nasıl bir dil, nasıl bir tebliğ metodu kullanmalıyız? Biz bu yoğun ilgi ve gündemi fırsata çevirebilecek miyiz?

Öncelikle bu durumlarda kullanılması gereken üslup, toplumları değil, olayın faili olan şahıs/shahısları kınamaktır. Kışkırtıcı olmadan makul ölçülerde tepkimizi koymamız gerekir. Tartışma çıksa dahi Kur'an'ın ahlakıyla donanmış bir Müslüman tavrı sergilememiz

gerekmektedir.¹¹ Muhammed a.s'ın ahlakını ve ahlaki öğretilerini anlatmalıyız. Bu öğretileri insanlara sunarken Muhammed a.s'ın ahlakını Kur'an'dan aldığını sıklıkla söylemeliyiz ki insanları aslanan kitaba yönlendirebilelim.

Tebliğ vazifesini yaparken elimizden geldiğince Kur'an'ı Kerim'i insanlara sunmalıyız. Bununla birlikte sahîh kaynaklardan bize ulaşan Allah Resulünün hikmet gereği Kur'an'dan çıkardığı hadislerin dışında kaynak sunmamalıyız. Kulaktan dolma; aslı, hakikati, kaynağı olmayan menkıbeleri anlatmak doğru bir tavır olmaz. Unutulmamalıdır ki biz, bin yılı aşkın zamandır bu topraklarda, bu dini yaşıyoruz ve deyimlerini, atasözlerini, mecazlarını bilerek olaylara bakıyoruz. Küçük yaşlardan bu yana aşına olduğumuz, kurgu olduğunu bildiğimiz bir takım hikâyeleri yaşlılarımızın çocukluğumuzda bize, ahlaki öğretiler kazandırmak için abartarak anlattığını unutmamalıyız. Bu anlatım şeklinin dini değil, kültürel bir miras olduğunu göz ardı etmemeliyiz.

Son söz olarak belirtmek gerekirse en önemli görevimiz şüphesiz şudur; tebliğ vazifesini yaparken öncelik Yüce Allah'ın Kur'an'da insanları davet ettiği ter temiz fıtrata¹² davet etmemiz gerekir. Mekkel'in fethi sırasında Nebimizin tavrını asla unutmamalıyız. Fetih sırasında yapılanların neticesinde insanların kalbi nasıl kendiliğinden bu dine ısınmış ve bölük bölük dine girmişler¹³ ise aynı şekilde davranmaktan çekinmemeliyiz. Hırslarımızın, çıkarlarımızın ve fikirlerimizin bizi doğru olandan çevirmesine izin vermemeliyiz. Bu tür olaylarda her daim, Allah'ın kulu ve elçisi olan Muhammed a.s'ın örneğinde, Âl-i İmrân Suresi 159. ayetin ışığında tavır sergilemeliyiz.¹⁴ Gayret bizden zafer Allah'tandır.

Küçük yaşlardan bu yana aşına olduğumuz, kurgu olduğunu bildiğimiz birtakım hikâyeleri yaşlılarımızın çocukluğumuzda bize, ahlaki öğretiler kazandırmak için abartarak anlattığını unutmamalıyız. Bu anlatım şeklinin dini değil, kültürel bir miras olduğunu göz ardı etmemeliyiz.

9 Bkz. Ragıp El-İsfahani- Müfredat, s. 787/F-r-ş

10 Bkz. Rûm 30/6, Âl-i İmrân 3/9.

11 Bkz. Nahl 16/125, Ankebût 29/46.

12 Bkz. Rûm 30/30. Fıtrat konusu ile ilgili detaylı bilgi için: <https://www.suleymaniyevakfi.org/kuran-arastirmalari/kuran-firat-iliskisi.html>

13 Bkz. Nasr 110/ 1-2-3.

14 “Onlara nazik davranman, Allah'ın sana olan iyiliği sebebiyledir. Kaba ve katı yürekli olan yanından dağılıp giderler. Öyleyse kusurlarına bakma, başışlanmalarını iste. Her konuda görüşlerini al. Bir de karar verdin mi, yalnız Allah'a güvenip dayan. Allah kendine güvenip dayananları sever.” (Âl-i İmrân 3/ 159)

OKU DÜŞÜN YASA

Bu kitap serisi, ilk ve ortaöğretim seviyesindeki çocukların Kuran'ın mesajı ile tanışmaları için Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmıştır.

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Suleymaniyevakfi
YAYINLARI

Kur'an'ın Öğrettiği Kavramlar Cep Serisi Yeni Üyeleri ve Yeni Tasarımıyla Sizlerle

www.suleymaniyevakfi.com
0212 513 00 93

Süleymaniye Vakfı
YAYINLARI